

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Regionální disparity a soudržnost ve vybraných zemích střední Evropy
Regional Disparities and Cohesion in the Selected Countries of Central Europe

Student: Bc. Veronika Bartošíková
Vedoucí diplomové práce: Ing. Lukáš Melecký

Ostrava 2009

Místopřísežně prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, včetně příloh.

V Ostravě, 30. dubna 2009

.....

Bc. Veronika Bartošíková

Chtěla bych touto cestou velmi poděkovat vedoucímu diplomové práce Ing. Lukášovi Meleckému za cenné rady, konzultace a připomínky.

Obsah

1 Úvod	4
2 Teoretická východiska regionálních disparit a koncept soudržnosti v EU	6
2.1 Pojetí regionálních disparit	6
2.1.1 Filozofická a systémová východiska disparit	6
2.1.2 Definice a pojetí regionálních disparit	7
2.1.3 Příčiny regionálních disparit	8
2.1.4 Charakteristiky regionálních disparit	9
2.2 Regionální disparity v teoriích regionálního rozvoje	12
2.2.1 Liberální endogenní teorie regionálního rozvoje	13
2.2.2 Neoklasické a neoliberální pojetí regionálního rozvoje	14
2.2.3 Keynesiánská exogenní teorie regionálního rozvoje	14
2.2.4 Moderní přístup k regionálnímu rozvoji	15
2.3 Regionální disparity a soudržnost v Evropské unii	16
2.3.1 Typy regionálních disparit	16
2.3.2 Koncept politiky soudržnosti v Evropské unii	19
2.4 Ukazatelé regionálních disparit v Evropské unii	21
2.4.1 Ukazatelé pro hodnocení ekonomické, sociální a územní soudržnosti v EU	22
2.4.2 Ukazatele pro hodnocení cílů Lisabonské strategie	25
2.4.3 Ukazatelé pro hodnocení územního rozvoje EU	27
3 Situační analýza a regionální struktura vybraných zemí střední Evropy	28
3.1 Česká republika	28
3.1.1 Obecná charakteristika České republiky	28
3.1.2 Zjednodušená situační analýza České republiky	30
3.1.3 Regionální struktura České republiky	32
3.2 Slovensko	34

3.2.1	Obecná charakteristika Slovenska	34
3.2.2	Zjednodušená situační analýza Slovenska	35
3.2.3	Regionální struktura Slovenska	37
3.3	Polsko	39
3.3.1	Obecná charakteristika Polska	39
3.3.2	Zjednodušená situační analýza Polska	40
3.3.3	Regionální struktura Polska	43
3.4	Maďarsko	45
3.4.1	Obecná charakteristika Maďarska	45
3.4.2	Zjednodušená situační analýza Maďarska	46
3.4.3	Regionální struktura Maďarska	48
4	Pojetí a identifikace regionálních disparit ve vybraných zemích střední Evropy	51
4.1	Česká republika	51
4.1.1	Pojetí regionální politiky a disparit v České republice	51
4.1.2	Charakteristika NUTS2 regionů v České republice a identifikace regionálních rozdílů	55
4.2	Slovensko	60
4.2.1	Pojetí regionální politiky a disparit na Slovensku	60
4.2.2	Charakteristika NUTS2 regionů na Slovensku a identifikace regionálních rozdílů	62
4.3	Polsko	66
4.3.1	Pojetí regionální politiky a disparit v Polsku	66
4.3.2	Charakteristika NUTS2 regionů v Polsku a identifikace regionálních rozdílů	68
4.4	Maďarsko	74
4.4.1	Pojetí regionální politiky a disparit v Maďarsku	74
4.4.2	Charakteristika NUTS2 regionů v Maďarsku a identifikace regionálních rozdílů	77

5 Komparativní analýza regionálních disparit v analyzovaných střeoevropských zemích	81
5.1 Analýza vybraných ukazatelů regionálních disparit	81
5.1.1 Česká republika	81
5.1.2 Slovensko	83
5.1.3 Polsko	85
5.1.4 Maďarsko	87
5.2 Komparace regionálních disparit	90
5.3 Možnosti řešení regionálních disparit v kontextu programů regionálního rozvoje	98
5.3.1 Česká republika	98
5.3.2 Slovensko	100
5.3.3 Polsko	102
5.3.4 Maďarsko	104
6 Závěr	107
Seznam literatury	110
Seznam zkratk a symbolů	118
Seznam tabulek	120
Seznam obrázků	122
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	123
Seznam příloh	124

1 Úvod

Regionální disparity, jako fenomén regionálního rozvoje, jsou velmi frekventovaným pojmem posledního desetiletí. Disparity chápeme jako rozdílnost znaků, jevů či procesů, jejichž identifikace a srovnávání má nějaký racionální smysl. Tato diplomová práce se zabývá regionálními disparitami ve vybraných střeoevropských zemích Evropské unie. Práce vychází z názoru W. Molla, jenž tvrdí, že „úroveň regionálních disparit odráží úroveň soudržnosti v Evropské unii“ (Molle, 2007). Koncept politiky soudržnosti je tedy primárně zaměřen na snižování regionálních rozdílů, které existují mezi jednotlivými regiony v Evropské unii. Přestože se rozdíly mezi jednotlivými zeměmi jako celky snižují a dochází ke konvergenci členských zemí EU, rozdíly mezi jednotlivými regiony se naopak prohlubují. Můžeme dokonce tvrdit, že čím nižší územní úroveň je sledována, tím větší regionální rozdíly zde existují.

Hlavním inspiračním materiálem pro výběr tématu diplomové práce se stal projekt č. WD-55-07-1 *Regionální disparity v územním rozvoji ČR - jejich vznik, identifikace a eliminace*. Tento projekt probíhá v rámci výzkumného programu Ministerstva pro místní rozvoj ČR a je realizován na Ekonomické fakultě VŠB - TU Ostrava v letech 2007 - 2010.

Cílem diplomové práce je charakterizovat teoretická východiska regionálních disparit a identifikovat, analyzovat a porovnat regionální disparity ve vybraných státech střední Evropy. Dílčím cílem práce je nastínění možností řešení regionálních disparit ve vybraných zemích v rámci národní regionální politiky a programů regionálního rozvoje spolufinancovaných ze strukturálních fondů Evropské unie. V této diplomové práci jsou použity metody socioekonomické deskripce, analýzy a následné syntézy.

Druhá kapitola diplomové práce se zabývá regionálními disparitami a jejich teoretickými východisky. Kapitola se věnuje teoretickému pojetí regionálních disparit, uvádí příklady definic základních pojmů. Slovní spojení „regionální disparita“ neboli regionální nerovnost je totiž poměrně těžce definovatelné a v odborné literatuře se s ním většinou pracuje jako s daným a samozřejmým pojmem bez uvedení konkrétní definice. Dále tato kapitola představuje některé teorie regionálního rozvoje, na jejichž základě se vyvinuly teorie regionálních disparit. Další podkapitola uvádí typy regionálních disparit, jejich rozdělení na ekonomické, sociální a územní. Z důvodu existence těchto disparit se pak vyvinula v Evropské unii politika soudržnosti, která slouží k jejich snižování. Proto jsou v rámci této podkapitoly vysvětleny pojmy ekonomická, sociální a územní soudržnost. Poslední podkapitola se věnuje ukazatelům, které se používají pro měření regionálních disparit v rámci Evropské unie.

Třetí kapitola diplomové práce přináší zjednodušenou situační analýzu vybraných středoevropských zemí. Pro práci byly vybrány země tzv. Visegrádské čtyřky – Česká republika, Slovensko, Polsko a Maďarsko. Jedná se o státy, které se na počátku 90. let 20. století transformovaly na tržní ekonomiky a v roce 2004 společně vstoupily do Evropské unie. V rámci situační analýzy je představen ekonomický vývoj v daných zemích, situace na trhu práce a vývoj zahraničního obchodu. Součástí této kapitoly je také představení regionální struktury daných zemí, jak z hlediska národního členění, tak rozdělení území těchto vybraných států na územní statistické jednotky NUTS.

V rámci čtvrté kapitoly práce je provedena stručná charakteristika regionální politiky v jednotlivých zemích, je popsán její vznik a vývoj. Protože k hlavnímu rozvoji regionální politiky v těchto zemích docházelo až v období přípravy na vstup do Evropské unie, je stručně představena také předvstupní pomoc Evropské unie a realizace politiky soudržnosti EU. Druhým uceleným tématem ve čtvrté kapitole je charakteristika NUTS 2 regionů ve sledovaných státech. Představení regionů na úrovni NUTS 2 umožňuje provádět vzájemné srovnání regionů. Tato úroveň také hraje klíčovou úlohu při čerpání dotací z fondů Evropské unie. Pro regiony jsou sestaveny tabulky s daty od roku 2000. Tyto tabulky popisují vývoj v několika oblastech. Je provedena stručná charakteristika regionů z hlediska rozlohy a počtu obyvatelstva, dále je představeno ekonomické prostředí v podobě ukazatele HDP na obyvatele. Další oblast tvoří zaměstnanost a sociální soudržnost, jenž jsou popisovány úrovní míry zaměstnanosti a nezaměstnanosti. Poslední představovanou oblastí jsou inovační a výzkumné aktivity, ty tvoří výdaje na vědu a výzkum (GERD) a zaměstnanci ve vědě a výzkumu. Z charakteristiky regionů NUTS 2 pak následně vyplývá základní identifikace regionálních rozdílů na úrovni NUTS 2.

Pátá kapitola diplomové práce nabízí analýzu vybraných regionálních disparit, které byly identifikovány v rámci předchozí kapitoly. Tato kapitola se člení do tří částí. Nejprve jsou představeny možné důvody existence a přetrvávání regionálních disparit ve vybraných regionech a je provedeno zobecnění tendencí disparit v jednotlivých zemích. Další část práce provádí komparaci regionálních rozdílů jednotlivých regionů napříč všemi zkoumanými zeměmi. Jsou zde vytvořeny tabulky s nejlepšími a nejhoršími regiony a také je provedena grafická analýza v podobě tzv. boxplot diagramů. Poslední podkapitola diplomové práce se zabývá možnostmi řešení regionálních disparit. Zde jsou uvedeny programové dokumenty regionálního rozvoje, které by se ve svých strategiích měly zabývat snižováním regionálních disparit. Představeny jsou programové dokumenty národní regionální politiky, existují-li, a programové dokumenty politiky hospodářské a sociální soudržnosti Evropské unie a jejich vzájemná provázanost.

2 Teoretická východiska regionálních disparit a koncept soudržnosti v EU

2.1 Pojetí regionálních disparit

2.1.1 Filozofická a systémová východiska disparit

Pojem disparita vysvětlujeme nejčastěji jako nerovnost nebo rozdílnost. Přesto, že se disparity dostávají stále více do popředí zájmu, samostatná a všeobecně přijímaná teorie, která by se jimi zabývala, neexistuje. Základní východiska regionálních disparit jsou popsána v rámci jednotlivých teorií regionálního rozvoje, tyto teorie se jim však věnují jen okrajově. Podrobněji se s těmito teoriemi seznámíme v kapitole 2.2.

Na disparity můžeme nahlížet ze dvou stran. Nejčastěji bývá disparita označována jako **nerovnost** či **rozdílnost v důsledku základní tendence vývoje společnosti**, kterou je značný stupeň jeho variability, což má za následek nerovnoměrnost vývoje. Dochází tak k nerovnoměrnému vývoji společenských objektů a jeho částí, což se projevuje v nerovnosti či rozdílnosti těchto částí a říkáme, že mezi těmito částmi vznikají disparity.

Další přístup k disparitám tvrdí, že disparita je **odchylka od normy**. Je však složité určit, jakou normou se máme řídit. Pokud bude zvolena norma identity neboli rovnosti, objeví se problém, jak tuto rovnost posuzovat, tedy podle jakého ukazatele.¹

Pokud se budeme zabývat komplexním zkoumáním problematiky disparit jako projevů složitých společenských objektů, budeme muset přijmout hypotézu, že problematika disparit je složitý problém, který by měl být zkoumán na základě **multidimenziálního přístupu**. Tento přístup rozšiřuje zkoumání ekonomické dimenze o dimenzi sociální, institucionální, politicko-správní a mnohé další. Tato multidimenziálnost se pak projevuje v identifikaci faktorů, determinantů a v dalších oblastech týkajících se disparit.

Jedním z východisek zkoumání disparit je skutečnost, že každý region by měl být vnímán na základě jeho prostorového kontextu a prostorových vazeb. Dalším důležitým východiskem je orientace budoucího využití výsledků měření regionálních disparit v regionálním managementu. Tradiční přístup regionální politiky chápe

¹ Může se např. jednat o rovnost příjmů na obyvatele.

regionální **disparity jako negativní jev** a regionální politika se tak následně zaměřuje na snižování disparit.

Nově se začíná objevovat přístup, který je založen na **zvyšování regionální konkurenceschopnosti**.² To má za následek zcela nové pojetí měření disparit. Toto měření se zaměřuje na zkoumání kvality podnikatelského prostředí v regionu.

Na základě tohoto nového přístupu je regionální konkurenceschopnost chápána jako výsledek společného úsilí o co nejproduktivnější využívání vnitřních zdrojů rozvoje v interakci s využíváním vnějších zdrojů a rozvojových příležitostí cíleného na trvale udržitelné zvyšování produkčního potenciálu regionů.

Kvalita podnikatelského prostředí je podle tohoto přístupu hodnocena na základě několika skupin faktorů, mezi které se řadí obchodní, pracovní, regionální a lokální, infrastrukturalní, cenové a environmentální faktory.

2.1.2 Definice a pojetí regionálních disparit

Pojem disparita můžeme definovat mnoha způsoby. Následující podkapitola se bude věnovat právě této problematice.

V encyklopedii Wikipedia nalezneme tuto definici: „Disparita se týká regionálních a ekonomických rozdílů mezi kraji, provinciemi a státy nebo kontinenty.“³

Regionální disparity můžeme také definovat jako odchylky od nějakého myšleného referenčního rozdělení znaků pokládaných za relevantní, v souvislosti s různými prostorovými úrovněmi měřítka.⁴

Mezinárodní organizace práce (ILO) popisuje regionální disparity jako rozdíly mezi ekonomickým výkonem a blahobytem mezi zeměmi nebo regiony.

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) uvádí mimo jiné 2 typy definic. První z nich říká, že regionální neboli prostorové disparity vyjadřují míru odlišnosti projevu intenzity zkoumaného ekonomického jevu pozorovaného v rámci regionů dané země. Druhá definice pak uvádí, že územní disparita indikuje míru, do

² Regionální konkurenceschopnost lze definovat jako schopnost produkovat výrobky a služby, které obstojí na mezinárodních trzích a současně udržet vysokou úroveň příjmů a úroveň zaměstnanosti při působení vnější konkurence. Regionální konkurenceschopnost spočívá jak v konkurenceschopnosti firem v regionu, tak i v dalších aktivech regionu, mezi které se řadí sociální, ekonomické, institucionální a veřejné atributy samotného regionu.

³ Wikipedie - otevřená encyklopedie, 2008.

⁴ VŠB - TU Ostrava, 2008a, s. 5.

které se intenzita určitého ekonomického jevu odlišuje mezi regiony v rámci dané země. Tyto definice se však omezují pouze na ekonomické jevy.

Pojem disparita můžeme shrnout jako rozdílnost, respektive nerovnost znaků, jevů či procesů, jejichž identifikace a srovnání má nějaký racionální smysl (poznávací, psychologický, sociální, ekonomický či politický). Na tuto definici pak navazuje i definice pojmu regionální disparita. Ta považuje regionální disparity za rozdílnost nebo nerovnost znaků, jevů či procesů majících jednoznačné územní umístění (lze je alokovat ve vymezené územní struktuře) a vyskytující se alespoň ve dvou entitách této územní struktury.⁵

A v neposlední řadě můžeme také regionální disparity nadefinovat jako nevyrovnanost prostorových struktur v nějakém regionu, resp. různých regionech.⁶

2.1.3 Příčiny regionálních disparit

Vysvětlování příčin regionálních rozdílů je odlišné v pojetí jednotlivých teoriích regionálního rozvoje. Za příčiny regionálních rozdílů jsou považovány rozmanité faktory jako např. vybavenost výrobními faktory, přírodní podmínky, přirozené fyzicko-geografické výhody, ekonomická a sociální struktura a institucionální faktory.

Z teoretických analýz vyplývá, že regionální disparity ve státě ovlivňuje několik faktorů územních nerovností. Tyto faktory můžeme rozdělit na primární a sekundární, které vyplývají z faktorů primárních.

Primární faktory územních nerovností tvoří:⁷

- **Relativně nízká mobilita pracovní síly** -pracující nereagují na rozdíly ve mzdách okamžitě, jejich reakce jsou pomalé a zpožďují se za poptávkou, v důsledku čehož vznikají regionální deformace v příjmech,
- **relativně nízká mobilita kapitálu** -existuje značná strnulost v reakcích kapitálu na rozdíly ve výrobních nákladech,
- **geografické faktory** -umístění na periférii představuje řadu ekonomických nevýhod, např. nadprůměrné dopravní náklady, které vedou k vysokým cenám, nízkým ziskům nebo omezeným trhům, omezený přístup k velkým městským centrům, která poskytují specifické služby, velká vzdálenost od tržních informací a nízká kvalita dopravních spojů, dalším geografickým faktorem je např. špatné přírodní vybavení (např. horské regiony),

⁵ VŠB- TU Ostrava, 2008a, s. 5.

⁶ Tamtéž, s. 5.

⁷ HUČKA,M., 2007.

- **ekonomická struktura regionů** - některé regiony jsou orientovány na útlumová odvětví, jiné regiony jsou orientovány na rozvíjející se odvětví, při jednostranně orientované ekonomické struktuře mohou vznikat problémy s nezaměstnaností, pokud je region orientován na útlumová odvětví,
- **další primární faktory** - institucionální faktory jako úroveň centralizace či decentralizace státních institucí, politická rozhodnutí či psychologické faktory.

Sekundární faktory územních nerovností představuje:⁸

- **Vnější ekonomika** - na příliv firem do regionu mají vliv parametry jako dopravní systém, kontakt s centrálními úřady, technická a finanční infrastruktura,
- **demografická situace** - rozdíl ve vzdělanosti venkovského a městského obyvatelstva, rozdíly v přírůstcích obyvatelstva,
- **rigidita nákladů a cen** - setrvačné síly bránící přizpůsobování se trhů změnám v nabídce a poptávce,
- **faktory prostředí** - důležitým faktorem je přitažlivost prostředí pro nová odvětví a zahraniční kapitál, zdevastované regiony je třeba rekonstruovat,
- **ostatní faktory** - rozdíly v inovacích, rozdíly v průmyslovém a sociálním prostředí pro vznik nových firem.

2.1.4 Charakteristiky regionálních disparit

K základním charakteristikám disparit se řadí teritorialita, tzn. aplikace disparit podle určitého územního hlediska, **ovlivnitelnost** disparit, tedy možnost či účelnost jejich zmírňování a **měřitelnost** disparit čili způsoby hodnocení velikosti disparit.

Teritorialita disparit

Regionální disparity se hodnotí v rámci daného území, kterým je zpravidla **region**. Obecně můžeme region definovat jako určitou oblast, která z konkrétního hlediska vykazuje jednotné rysy. Geografické regiony mohou být stanoveny politicky jako administrativní jednotka nebo mohou vzniknout přirozeně jako kulturní, národnostní nebo náboženský celek. Slovem region se označují také územně správní jednotky v některých zemích a také území, která nemají žádnou formu vlastní správy, ale mají statistický význam.⁹

V souvislosti s teritorialitou regionálních disparit sehrává roli i to, zda je na úrovni regionu samosprávný řídicí orgán, který může disparity sám ovlivňovat nebo jde jen

⁸ HUČKA, M., 2007.

⁹ Wikipedie - otevřená encyklopedie, 2008.

o územní celek bez vlastního představitele.

Teritorialita disparit by měla sledovat dvě hlediska. To první hledisko představuje to, jak nebo čím je hodnocena velikost regionu. Velikost regionu lze chápat z hlediska velikosti území, počtu obyvatel, hustoty obyvatelstva nebo ekonomiky.

Druhé hledisko představuje možnost do jaké míry lze hodnotit disparity z pohledu velikostně různých regionů. Lze-li např. větší region při jeho srovnání s jiným regionem považovat z hlediska určitého jevu za stejný, pak sledování stejného jevu na nižší úrovni (úrovni subregionu) může vyvolávat existenci disparit mezi subregiony jednoho regionu či v rámci jiných regionů.

Ovlivnitelnost disparit

Ovlivnitelnost regionálních disparit představuje **možnost dosáhnout určitými nástroji regionální politiky žádoucích změn těchto disparit**. Disparita je tedy chápána jako objekt regionální politiky. Ovlivnitelnost disparit není proto nezbytnou charakteristikou regionálních disparit a do popředí zájmu se dostává až v souvislosti s potřebou ovlivňovat disparity.

Z hlediska ovlivnitelnosti lze na disparity pohlížet jako na **ovlivnitelné a neovlivnitelné**. Mezi neovlivnitelné se řadí disparity založené na hodnocení přírodních zdrojů a rozlohy území. Tuto skupinu můžeme dále rozčlenit na disparity v budoucnu neovlivnitelné, kde se řadí disparity přírodních zdrojů a na disparity neovlivnitelné dočasně, které by se do budoucna mohly stát ovlivnitelnými v důsledku rozvoje vědy.

Druhou skupinu tvoří disparity ovlivnitelné nástroji regionální politiky, kam se řadí disparity ovlivnitelné přímo a nepřímo. Přímé ovlivnitelné disparity jsou disparity, u nichž lze vymezit relativně úzkou vazbu mezi řídicím aktem a dosaženým výsledkem. Příkladem takovéto disparity je např. disparita nedostatečné dopravní infrastruktury, kterou je možno vyřešit poskytnutím dotace na vybudování potřebné infrastruktury. Naproti tomu u nepřímo ovlivnitelných disparit neexistuje přímá vazba mezi nástrojem regionální politiky a určitou disparitou, která má být ovlivněna. Příkladem může být vybudování dopravní infrastruktury a její dopad na zvýšení zaměstnanosti v regionu.

Ovlivňování regionálních disparit z institucionálního hlediska znamená, zda v regionu existuje představitel jako samosprávný orgán nebo se zde takovýto orgán nevyskytuje. Pokud takovýto představitel existuje, může vlastní disparitu identifikovat vůči jiným regionům a řešit ji svou vlastní aktivitou, v tomto případě je realizována tzv. endogenní regionální politika. V případě ovlivňování regionálních disparit z pohledu státu je používána exogenní regionální politika, která však není

podmíněna existencí samosprávných orgánů na úrovni regionů.

Tento institucionální pohled na regiony naznačuje, že stát by měl na regionální disparity působit tam, kde neexistují samosprávné reprezentace a naopak tam, kde tyto reprezentace existují, by měl ponechat působnost danému regionu.

Měřitelnost disparit

Měřitelnost regionálních disparit vyjadřuje přístupy k získávání údajů charakterizujících disparity, k jejich hodnocení a srovnání. Měřitelnost disparit je spojena s několika aspekty jako jsou časové hledisko, objektivnost měření, historický aspekt, metody měření disparit a souhrnné hodnocení regionů.

Prvním z uvedených hledisek měřitelnosti disparit je časové hledisko. Hodnocení disparit z hlediska času by mělo být založeno na odpovídajícím vztahu určení ukazatele a možnosti jeho ovlivnění.

Dalším hlediskem je objektivnost měření. Výsledky měření disparit jsou součástí toho, co může či nemůže být za disparitu považováno. Jedním ze základních ukazatelů pro hodnocení disparit je velikost HDP na obyvatele v regionu. Vzniká však otázka, zda lze tento ukazatel z pohledu regionů objektivně stanovit.

Historický aspekt či aktuálnost představuje další hledisko měření disparit. Některé disparity mají časově podmíněný charakter v určitém stavu ekonomiky, ale i v konkrétním čase.

Dalším aspektem je výběr metod pro měření disparit. Výběr vhodné metody je nutno přizpůsobit disparitě a cíli, který je sledován. Cílem může být:¹⁰

- Absolutní hodnota,
- relativní hodnota – např. ukazatel na obyvatele,
- srovnávání regionů na základě srovnávání ukazatele souhrnného hodnocení regionu,
- využití určitých standardů a míra jejich plnění či neplnění,
- měřítko strádání (nedostatku) – např. *Atkinsonův index nerovnosti*¹¹ nebo *Thielův index nesouladu*¹²,
- měřítko odchylek – např. koeficient odchylky.

¹⁰ VŠB - TU Ostrava, 2008a.

¹¹ *Atkinsonův index nerovnosti* je založen na výpočtu spravedlivého průměrného příjmu, který je definován jako takový příjem na skupinu, který je-li rovnoměrně rozdělený mezi příjemce, vytvoří stejnou úroveň společenského blahobytu jako současná distribuce příjmů.

¹² *Thielův index nesouladu* je dalším ukazatelem, kterým je možné posuzovat míru příjmové nerovnosti ve společnosti. Index je vyjádřen jako geometrický průměr podílů příjmů.

Vedle dílčích ukazatelů lze pro měření disparit používat také souhrnné ukazatele. Při měření disparit pomocí souhrnného ukazatele neboli integrovaného indikátoru je třeba respektovat několik principů:

- Princip členění – bez ohledu na to, do kolika regionů je rozčleněna země, by se ocenění nerovností nemělo měnit, pokud se parametr rozdělení mění,
- tolerance k velikostním rozdílům – měřítko nerovnosti by mělo produkovat shodná ocenění jak pro geograficky stejnoměrné, tak geograficky nepravidelné rozdělení obyvatelstva,
- necitlivost k pořadí – ocenění nerovnosti by se nemělo měnit v důsledku změny v pořadí, v němž jsou regiony zaváděny do kalkulace.

2.2 Regionální disparity v teoriích regionálního rozvoje

Na teorii územních nerovností můžeme nahlížet také z pohledu teorií regionálního rozvoje. Tyto teorie se dělí na základě toho, jaký význam přisuzují konvergenčním a jaký divergenčním tendencím v rámci prostorového vývoje.

Teorie regionálního rozvoje a z nich vycházející přístupy k regionálním nerovnostem byly poznamenány sociálně-ekonomickými paradigmaty typickými pro dané období. V těchto paradigmatech se odrážela zkušenost politiků a představitelů hlavních sociálních a ekonomických směrů, rozvojové teorie předcházejících období a také pocítované hospodářské a sociální potřeby.

Budeme-li k regionálnímu rozvoji a regionálním nerovnostem přistupovat na základě **principu účelovosti**, můžeme identifikovat 4 hlavní vývojová paradigmatata. Jsou jimi liberální endogenně rozvojový přístup, exogenní keynesiánský přístup, extrémně intervencionistický (marxisticko-socialistický) přístup a moderní neo-endogenní přístup. Příloha č. 1 udává tabulku zobrazující přehled jednotlivých paradigmat s jejich stručnou charakteristikou.

Endogenní regionální rozvoj představuje takový typ rozvoje, který se opírá o využití vlastních zdrojů regionu. Tento typ rozvoje se primárně spoléhá na vnitřní rozvojový potenciál regionu a snaží se o plné využití těchto vnitřních zdrojů. Externí pomoc ze strany státu v podobě dotací a daňových zvýhodnění je brána až jako druhotná. Toto paradigma je chronologicky nejstarší. Paradigma jako jediné vychází z předpokladu, že prostorové tendence jsou **konvergenční v dlouhodobé perspektivě**.

Pro **exogenní regionální rozvoj** je typický takový typ rozvoje, který se primárně opírá o vnější pomoc. Toto paradigma a všechny následující považují prostorový

vývoj za **divergentní**. Keynesiánský přístup tedy zdůrazňuje nutnost zasahování do tržního mechanismu.

Marxisticko-socialistické paradigma se zakládá na centrálním plánování a řízení prostorového vývoje. V tomto systému jsou meziregionální disparity důsledkem politického rozhodování a nedokonalého plánování.

V současnosti je aktuální **neo-endogenní paradigma**. To klade důraz na vnitřní potenciál jednotlivých regionů stejně jako subjektů v nich se nacházejících. Na regionální disparity je nahlíženo jako na určitý signál o kvalitě prostředí a subjektů v jednotlivých teritoriích.

2.2.1 Liberální endogenní teorie regionálního rozvoje

Liberální endogenní paradigma regionálního rozvoje vychází z názorů liberální hospodářsko-politické koncepce, která vychází z myšlenky volného a nerušeného působení tržních sil. Tržní mechanismus zajišťuje podle této koncepce optimální alokaci zdrojů a nejlepší uspokojení spotřebitelských preferencí. Státní zásahy jsou považovány za nežádoucí.

Počátky liberálního směru regionálního rozvoje spadají do 20. až 30. let 20. století. Tento přístup však nelze označit za pravou koncepci regionálního rozvoje, protože meziregionální disparity jsou podle této koncepce jen **dočasným jevem**.

Toto paradigma vychází z neoklasické teorie, která nepředpokládá existenci regionálních disparit. Existence nezaměstnanosti je podle ní vysvětlována nepřizpůsobením kapitálu nebo pracovních sil tržním principům. Technologie a makroekonomické podmínky jsou považovány za dané, takže nemají vliv na vznikající nerovnováhu a ekonomický růst.

Liberální endogenní teorie vychází z myšlenky, že cenové rozdíly v rámci hospodářství představují signály pro investiční příležitosti. Hospodářské subjekty pak reagují na tyto příležitosti do té doby, než se cenové rozdíly vyrovnají. Z dlouhodobého hlediska by v důsledku toho měly být regionální disparity eliminovány.

Funkčnost tohoto mechanismu závisí na určitých předpokladech, mezi něž se řadí:¹³

- Hospodářské subjekty se snaží maximalizovat svůj užitek, což pro podniky znamená, že maximalizují svůj zisk.
- Hospodářské subjekty mají dokonalé informace.

¹³VŠB - TU Ostrava, 2008b.

- Všechny ceny jsou dokonale pružné.
- Na všech trzích vládne atomistická konkurence. Na všech trzích existuje dostatečně velká nabídka a poptávka a žádná strana nemůže ovlivnit tržní cenu.
- Existuje dokonalá mobilita výrobních faktorů mezi trhy.

Tyto předpoklady jsou však velice zjednodušující a v reálném světě v podstatě neexistují.

2.2.2 Neoklasické a neoliberální pojetí regionálního rozvoje

Druhým představeným pojetím regionálního rozvoje je politika regionální rozvoje inspirovaná neoklasickými a neoliberálními přístupy. Toto pojetí, které vychází z neintervencionistické teorie, bylo doplněno o zásahy vlády zaměřené na zvýšení mobility pracovní síly.

Tato politika byla prováděna ve Velké Británii v 20. a 30. letech 20. století. Vládní zásahy měly za účel posílit fungování tržního mechanismu na trhu práce. Cílem těchto opatření bylo zmírňovat meziregionální rozdíly. Tento koncept byl označován jako „dělníci za práci“. Regionální politika byla zaměřena hlavně na podporu pro dojíždějící, jednorázovou finanční pomoc při stěhování a rekvalifikace na profesi žádanou v imigračním regionu.

Politika s takovouto koncepcí se snaží hledat regiony s nedostatkem pracovních sil a do těchto oblastí stěhovat obyvatele z jiných regionů. Tento typ politiky neřeší příčiny problémů, pouze zmírňuje jejich důsledky.

2.2.3 Keynesiánská exogenní teorie regionálního rozvoje

V důsledku velké hospodářské krize ve 30. letech 20. století se rozvinula nová teorie hospodářské politiky vycházející z keynesiánství. Tento proud je založen na zásadách veřejného sektoru.

Zájem o řešení interregionálních sociálně-ekonomických disparit vzrostl v Evropě po druhé světové válce. Růst zájmu o tuto problematiku byl způsoben objektivními sociálními, hospodářskými a politickými potřebami.

Až do 50. let 20. století byla regionální politika motivována sociálními důvody. Opatření hospodářských a sociálních politik, která měla teritoriální charakter, byla motivována nutností vyrovnat prostorové sociálně-ekonomické nerovnosti. Na rozdíl od dřívějších teorií regionálního rozvoje, začaly být regionální rozdíly vnímány jako reálný problém. Období je považováno za období vzniku skutečné regionální politiky.

Na rozdíl od neoklasických modelů, které zdůrazňují význam výrobních faktorů na straně nabídky, se keynesiánská teorie zaměřuje na poptávkovou stranu a na existenci mimoregionální poptávky po zboží v určitém regionu. Aby nedocházelo ke zvyšování regionálních disparit, je třeba do vývoje regionů aktivně zasahovat.

Typickým příkladem keynesiánského přístupu k regionálnímu rozvoji je **koncepce polarizace**, kterou rozšířil *Francois Perroux* (1950). Podle této koncepce hospodářský růst nevzniká rovnoměrně, ale má základ v motorické jednotce. Touto jednotkou je to odvětví hospodářství, které vykazuje nadprůměrný růst a prostřednictvím meziodvětvových vazeb ovlivňuje ostatní odvětví. Tato motorická jednotka může pohánět rozvoj celého hospodářství.

Původní polarizační teorie byla dále rozvinuta např. *Gunnarem Myrdalem* (1957), který ji doplnil o regionální pojetí. Podle Myrdala existují procesy, které působí konvergenčně, ale zároveň vedle nich existují procesy, které působí divergenčně a existující odchylky ještě více prohlubují. Takto protichůdně působící impulsy se kumulují až vyústí do stabilnějších rozvojových rozdílů. Zesílení nebo zmírnění rozvojových rozdílů závisí na tom, který z impulsů převáží.

Na klasickou polarizační teorii navázaly další koncepce jako póly růstu a rozvoje a modely centrum-periferie. Meziregionální rozdíly se díky těmto teoriím rozšířily do širšího povědomí společnosti.

2.2.4 Moderní přístup k regionálnímu rozvoji

V poslední podkapitole věnované přístupům k regionálnímu rozvoji budou představeny moderní přístupy, které se vyznačují jistou roztržitostí. Od 80. let existuje řada moderních teorií regionálního rozvoje. Řadí se mezi ně např. teorie výrobních okrsků, teorie flexibilní specializace a teorie učících se regionů.

Teorie výrobních okrsků¹⁴ vznikla v Itálii v 80. letech 20. století. Tato teorie se zaměřuje na oblast tzv. třetí Itálie, která nepatří mezi průmyslové oblasti a přesto se stala ekonomicky úspěšnou, a to díky kvalitní sociálně-kulturní a institucionální struktuře.

Další teorie z 80. let 20. století, jenž se nazývá **teorií flexibilní specializace** neboli flexibilní akumulace¹⁵ vidí příčiny vzniku meziregionálních rozdílů ve formálních a neformálních institucích. Tato teorie zdůrazňuje význam malých a středně velkých firem v dříve málo industrializovaných oblastech.

¹⁴Autory jsou S. Brusco a G. Becattini.

¹⁵Autory jsou M. Piore a C. Sabel.

Posledním uvedeným příkladem je **teorie učících se regionů**¹⁶, která je nejmladší a dosud se rozvíjí. Tato teorie, která vznikla v 90. letech 20. století se zaměřuje na proces učení. Na učení se nahlíží jako na učení se praxí, učení se užíváním, učení se hledáním a učení se spoluprací. Pro rozvoj regionů je pak rozhodující schopnost aktérů se učit těmito dovednostem a schopnost přijímat nové technologie a získávat nové informace.

V moderních neo-endogenních koncepcích regionálního rozvoje není regionálním disparitám věnována velká pozornost. Spíše než na vyrovnávání rozdílů se teorie zaměřují na předcházení extrémním rozdílům.

Regionálním disparitám je přisouzen nový prvek, který lze označit za **motivační**. Dnes se nehovoří o disparitách jako takových, ale pozornost se zaměřuje spíše na úspěšné regiony a lokality, které jsou vyzvedávány jako příklad a vzor pro méně úspěšné konkurenty.

2.3 Regionální disparity a soudržnost v Evropské unii

Následující podkapitola se zabývá regionálními disparitami a pojetím konceptu soudržnosti v EU. Na vztah mezi disparitami a konceptem soudržnosti se dá nahlížet oboustranně. V diplomové práci vycházíme z názoru *W. Molla* (2007), podle kterého **úroveň disparit odráží úroveň soudržnosti v EU**. Proto se nejprve zaměříme na popis jednotlivých typů disparit a poté si přiblížíme pohled na politiku soudržnosti EU.

Při řešení problému soudržnosti bychom měli zodpovědět 3 základní otázky. A to, jak můžeme měřit soudržnost, dochází k jejímu zlepšování nebo zhoršování a jaké faktory determinují disparity a tím i soudržnost.

2.3.1 Typy regionálních disparit

Jedním ze způsobů dělení disparit je jejich rozdělení podle toho, v jaké oblasti se projevují neboli na jakou oblast působí. Na základě toho můžeme disparity rozčlenit na disparity ekonomické, sociální a územní.

Ekonomické disparity

Ekonomické disparity představují rozdíly v ekonomickém vývoji mezi zeměmi nebo regiony. Ekonomické disparity odráží úroveň hospodářské soudržnosti. Ekonomické disparity můžeme měřit a vyjádřit určitými ukazateli, jako je na příklad hrubý

¹⁶Nejznámějšími autory jsou B. A. Lundvall, R. Florida a A. Saxenian.

domácí produkt na obyvatele. Tento ukazatel se nejběžněji používá k měření ekonomických neboli hospodářských disparit.

HDP je syntetický ukazatel a podléhá změnám jeho složek, které určují konkurenceschopnost. Konkurenceschopnost se měří na úrovni produktivity, s jakou ekonomika využívá své zdroje. Produktivita tvoří hlavní součást ukazatele HDP na obyvatele. HDP na obyvatele můžeme vyjádřit pomocí vzorce 2.1.

$$\frac{HDP}{Obyv.} = \frac{HDP}{Zam. osoby} \cdot \frac{Zam. osoby}{Prac. oby} \cdot \frac{Prac. oby}{Obyv.} \quad (2.1)$$

Vzorec HDP na obyvatele můžeme zapsat pomocí 3 dílčích zlomků. První z nich, HDP/zaměstnané osoby vyjadřuje úroveň produktivity práce. Druhý zlomek, podíl zaměstnaných osob na obyvatelstvu v produktivním věku, vyjadřuje úroveň zaměstnanosti. Podíl práceschopného obyvatelstva na celkové populaci pak představuje míru aktivity obyvatelstva.

Ukazatel HDP na obyvatele se používá jako hlavní ukazatel pro posouzení ekonomických disparit i přes jeho **omezenou vypovídací schopnost**. Například u regionálního hodnocení je HDP na obyvatele založen na regionální produkci, ovšem obyvatelstvo se zjišťuje podle bydliště a ne podle pracoviště, což způsobuje určitá zkreslení. Vzhledem k nedostatečným statistickým datům však ukazatel HDP na obyvatele je a bude hlavním ukazatelem ekonomických disparit a ekonomické soudržnosti.

Sociální disparity

Sociální disparity neboli rozdíly se podle *Molla* (2007) týkají vyvážené účasti různých skupin na společenském životě. Disparity existují v případě existence disharmonických vztahů mezi různými společenskými skupinami. Úroveň sociálních disparit lze vyjádřit pomocí míry nezaměstnanosti, úrovně vzdělání, ohrožením sociálním vyloučením různých sociálních skupin a podobně.

Pro vyjádření úrovně sociálních disparit se nejčastěji používá vyjádření míry nezaměstnanosti, popř. míry zaměstnanosti. Tento ukazatel by měl sloužit k identifikaci sociálních problémů. Samotné vyjádření míry nezaměstnanosti však není dostačující, mělo by být doplněno o dostupnost zaměstnání, kvalitu zaměstnání, kvalifikaci pracovní síly, úroveň vzdělání a o další složky, které však nejsou snadno měřitelné. Jak vyplývá z uvedeného, zde již nestačí jeden univerzální ukazatel jako tomu bylo v případě ekonomických disparit.

Územní disparity

Územní disparity bývají také označovány jako územní nerovnováhy. Představují určité vztahy nerovnováhy mezi územími, regiony nebo zeměmi v rámci EU.

V současnosti existuje několik aspektů územní nerovnováhy, které budou v budoucnu ohrožovat harmonický a vyvážený rozvoj EU jako celku. Například na úrovni EU je vysoká koncentrace hospodářské činnosti a obyvatelstva v centrální oblasti neboli pentagonu, který je vymezen městy Londýn, Paříž, Mnichov, Miláno a Hamburg. Na národní úrovni zase existuje nevyváženost v hospodářském rozvoji mezi hlavními metropolitními oblastmi a zbytkem státu. Na regionální úrovni dochází k zvyšování počtu územních rozdílů, jako jsou dopravní zácpy, znečištění ovzduší a sociální vyloučení v městských aglomeracích. Pro venkovské oblasti je zase typické nedostatečné hospodářské spojení se sousedními městy, pokles počtu obyvatel a snižování dostupnosti základních služeb.

Územní disparity mohou být odrazem nerovností ve vybavení územními faktory konkurenceschopnosti, které mohou vést k nerovnoměrné distribuci jak fyzického, tak lidského kapitálu. Rozdíly mezi centry a periferií existují v bohatství, přístupu ke službám obecného ekonomického zájmu, v dopravě nebo ve výzkumu.

Pro územní nerovnosti existují různé klasifikace. Disparity můžeme hodnotit podle dostupnosti trhů, přístupu ke znalostem a k inovacím. Územní systémy jsou odvozeny ze struktury osídlení a dají se charakterizovat jako uzly, které představují centra ekonomických aktivit a rozhodování, nebo sítě, které představují infrastrukturní vazby mezi uzly ve fyzickém významu, např. silniční a telekomunikační sítě nebo ve významu síly vztahů mezi jednotlivými subjekty v uzlech. Úroveň interakcí se snižuje se vzdáleností. Rozdíly v síle uzlu z hlediska koncentrace aktivit a úrovně rozhodování a kvality sítí určují právě zmíněnou dostupnost trhů, center znalostí apod. Dostupnost se tak může hodnotit pomocí různých statistických ukazatelů, např. velikost trhu vyjádřená v obyvatelstvu nebo HDP, náklady přístupu na trh z jiného regionu odvozenými od sítí mezi uzlovými body všech regionů.

Územní disparity se mohou projevit v tzv. **konektivitě území** na hlavní dopravní sítě nebo v intenzitě vývoje a výzkumu v daném území vyjádřené jak počtem a strukturou organizací vědy a výzkumu a institucí poskytujících vysokoškolské vzdělání, tak i pomocí počtu výstupů vědy a výzkumu jako jsou publikace či patenty. Pro hodnocení úrovně inovací a vědy a výzkumu se na úrovni EU používá 26 ukazatelů shrnutých v *Evropském inovačním zpravodaji*.¹⁷ Dalším zdrojem hodnocení disparit je úroveň služeb obecného zájmu v ekonomické i sociální rovině.

¹⁷ *European Innovation Scoreboard* slouží od roku 2000 k měření inovační výkonnosti EU a k jejímu vyhodnocení. Srovnává 26 indikátorů soustředěných do 5 oblastí. Využívá individuální indikátory k měření výkonnosti a souhrnné ukazatele jako Souhrnný inovační index.

2.3.2 Koncept politiky soudržnosti v Evropské unii

Politika soudržnosti EU je vyvolávána existencí disparit mezi zeměmi a regiony a také mezi sociálními skupinami. Hlavním cílem této politiky je tyto disparity snižovat. Velikost, struktura a úroveň disparit tak může být určitým měřítkem soudržnosti.

Soudržnost se dá vyjádřit takovou **úrovní rozdílnosti mezi státy, regiony nebo skupinami, které jsou politicky a společensky snesitelné**.¹⁸ Čím nižší jsou tyto rozdílnosti, tím je vyšší úroveň soudržnosti. V současné době se rozlišují v dokumentech Evropské unie tři úrovně soudržnosti. Od počátku spolupráce mezi zeměmi ES se hodnotila ekonomická a sociální soudržnost, třetí dimenze, teritoriální neboli územní soudržnost, se rozvíjí až od konce 90. let 20. století.

Jednotlivé dimenze soudržnosti se odlišují také podle cílů politiky soudržnosti, která je jejich nositelem. Tyto cíle jsou zobrazeny v rámci tabulky v příloze č. 2.

Ekonomická a sociální soudržnost

Pojem ekonomická a sociální soudržnost vyjadřuje solidaritu mezi členskými státy a regiony EU. Cílem soudržnosti je vyvážený rozvoj v rámci celé EU, který přispívá ke snižování rozdílů mezi regiony a k podpoře rovných příležitostí pro všechny. K dosažení tohoto cíle se používají finanční operace v podobě využívání prostředků ze strukturálních fondů a fondu soudržnosti.

Počátky ekonomické a sociální soudržnosti sahají do doby tzv. *Římské smlouvy*, Smlouvy o ES z roku 1957. V preambuli této smlouvy je uveden odkaz na zajištění harmonického rozvoje snižováním regionálních disparit mezi regiony a zmírňování zaostalosti nejméně rozvinutých oblastí.

V 70. letech 20. století dochází ke koordinaci národních politik a k rozvoji finanční pomoci nejchudších regionů prostřednictvím Evropského fondu regionálního rozvoje (ERDF). V roce 1986 došlo k první modifikaci primárního práva ES v podobě *Jednotného evropského aktu*, který vytvořil podmínky pro skutečnou politiku soudržnosti. V Jednotném evropském aktu se explicitně zdůrazňuje role regionální politiky a tím i soudržnosti. Stojí zde například, že Společenství rozvíjí a uskutečňuje aktivity vedoucí k podpoře celkového harmonického vývoje a k posilování své hospodářské a sociální soudržnosti.

K dalšímu rozvoji soudržnosti dochází díky *Maastrichtské smlouvě* z roku 1992, která definuje soudržnost jako jeden z hlavních cílů Unie spolu se společnou měnou

¹⁸MOLLE, W., 2007.

a jednotným trhem.

V *Amsterodamské smlouvě* z roku 1997 je v článku 2 zařazena hospodářská a sociální soudržnost mezi základní úkoly Společenství. Tomuto tématu je dokonce věnována celá kapitola, tedy Hlava XVII Hospodářská a sociální soudržnost s články 158 až 162, kde se uvádí: „Na podporu svého celkového harmonického rozvoje Společenství rozvíjí a sleduje činnosti vedoucí k posilování své hospodářské a sociální soudržnosti. Společenství usiluje o snižování rozdílů mezi úrovněmi rozvoje různých regionů a zaostalostí nejvíce znevýhodněných regionů nebo ostrovů včetně venkovských oblastí.“¹⁹

V prosinci 2007 byla v Lisabonu na zasedání Rady EU podepsána nová reformní smlouva, která zatím nebyla ratifikována ve všech státech. Tato smlouva pozměňuje a rozšiřuje cíle EU a dotýká se i cíle týkajícího se soudržnosti. Hospodářská a sociální soudržnost je doplněna o územní soudržnost, které se věnuje následující text.

Územní soudržnost

Pojem územní soudržnost se objevuje v oficiálních textech EU od konce 90. let 20. století. Poprvé byl uveden v dokumentu *Evropské perspektivy územního rozvoje* v roce 1999. Poté byl tento pojem použit v Druhé a třetí zprávě o hospodářské a sociální soudržnosti (2001, 2004) a jako cíl byl zakotven v *Lisabonské smlouvě* (2007). Přesto však není nikde jednoznačně nadefinován.

V dokumentu *Evropské perspektivy územního rozvoje* (1999) je jako hlavní cíl územního rozvoje v Evropě definováno posílení územní soudržnosti, podpora vyváženějšího rozvoje, snižování disparit a zvyšování regionální konkurenceschopnosti a spolupráce mezi regiony a územími. Pro územní soudržnost jsou definovány 3 cíle. Prvním je dostupnost, která by měla zajistit rovný přístup regionů k infrastruktuře a know-how. Druhým cílem je **polycentrismus**,²⁰ který zajistí vyvážený urbánní systém pro celek i pro jeho části. Třetím cílem definovaným pro územní soudržnost je správa hodnot, pomocí které bude zajištěno prozíravé řízení přírodního a kulturního dědictví.

V průběžné zprávě o územní soudržnosti „*Interim Territorial Cohesion report*“ (2004),²¹ je územní soudržnost prezentována jako vyvážená distribuce lidských aktivit v rámci EU a je považována za komplementární k hospodářské a sociální

¹⁹EVROPSKÉ SPOLEČENSTVÍ, 1997.

²⁰Polycentrismus obecně představuje existenci dvou nebo více center v rámci nějakého systému nebo procesu. Polycentrismus je opakem monocentrismu, kde poskytování služeb a kompetence územního řízení jsou soustředěny do jednoho centra.

²¹EUROPEAN COMMISSION, 2004.

soudržnosti. Tato zpráva transformuje cíl udržitelného a vyváženého rozvoje i do územního pojetí. Územní soudržnost zahrnuje rovný přístup občanů a ekonomických subjektů ke službám obecného ekonomického zájmu²² bez ohledu na území, ke kterému náleží.

Územní soudržnost se skládá ze 3 hlavních složek, kterými jsou územní kvalita, územní efektivnost a územní identita. Územní kvalitou je myšlena kvalita životních a pracovních podmínek nebo srovnatelná životní úroveň v rámci území. Územní efektivnost představuje efektivnost zdrojů s ohledem na energii, půdu, přírodní zdroje, konkurenceschopnost ekonomických subjektů a atraktivnost území. Územní identita je představována přítomností sociálního kapitálu, schopnost přípravy a rozvoje sdílené vize.

Podle Molla (2007) můžeme shrnout, že územní soudržnost je situace, kdy lidé a firmy nejsou nadměrně handicapováni prostorovými rozdíly v přístupu k základním službám, k základní infrastruktuře a ke znalostem.

V říjnu 2008 vydala Evropská komise *Zelenou knihu o územní soudržnosti* s názvem „*Turning territorial diversity into strength*“. Zelená kniha se zabývá problematikou územní soudržnosti v druhé a třetí kapitole. Druhá kapitola představuje problematiku vyváženého a harmonického rozvoje. Třetí kapitola se věnuje tomu, jakým způsobem ovlivňují územní soudržnost odvětvové ekonomiky EU.

2.4 Ukazatelé regionálních disparit v Evropské unii

Podpora politiky soudržnosti, která má zajistit, aby v rámci Společenství docházelo ke konvergenci mezi bohatými a chudými, je jedním z hlavních cílů od počátků evropské integrace v 50. letech minulého století. Tato politika je vyvolána právě existencí disparit mezi zeměmi, regiony a sociálními skupinami a jejím hlavním cílem je tyto disparity redukovat. Velikost, struktura a úroveň disparit vyjádřena prostřednictvím vybraných ukazatelů je dokonce mírou či měřítkem soudržnosti.

Územní nerovnosti jsou v EU hodnoceny z různých pohledů v závislosti na účelu, ke kterému hodnocení slouží. Systémy hodnocení disparit v Evropské unii můžeme rozčlenit do tří skupin, které budou představeny v následujících podkapitolách.

²²Služby obecného ekonomického zájmu jsou služby poskytované za úplaty, například telekomunikační služby, poštovní služby a podobně, také se k nim řadí sociální služby jako sociální bydlení, péče o děti a pomoc potřebným osobám.

2.4.1 Ukazatelé pro hodnocení ekonomické, sociální a územní soudržnosti v EU

První uvedenou skupinou sledovaných indikátorů jsou ukazatelé územních nerovností ve Zprávách o soudržnosti Evropské unie. Tyto zprávy zpracovává na základě čl. 159 *Smlouvy o ES* Evropská komise a předkládá je dalším institucím Evropského společenství. Zprávy uvádějí jakého pokroku bylo dosaženo při uplatňování hospodářské a sociální soudržnosti a jakým způsobem k tomu přispěly politiky členských zemí a Společenství. Zprávy vydává Evropská komise co tři roky, přičemž poslední z nich pochází z května 2007. Seznam vydaných zpráv je uveden v tabulce 2.1.

Zprávy představují klíčové analytické studie celoevropského významu. Nesou vždy určitý podtitul, který charakterizuje současný a následný vývoj v blízké budoucnosti EU. Jednotlivé zprávy mají podobný obsah, který se od roku 2001 v zásadě neliší ve své struktuře. Zprávy hodnotí současnou úroveň soudržnosti a rozdílů mezi státy a regiony, dopad politiky soudržnosti EU na její území a obyvatele, dopady národních politik soudržnosti a stanoví orientaci politiky soudržnosti v příštím období.

Tabulka 2.1: Seznam zpráv o hospodářské a sociální soudržnosti EU

Zpráva	Zveřejnění	Název zprávy
1.	1996	První kohezní zpráva
2.	2001	Jednota, solidarita, diverzita pro Evropu, její obyvatele a její území
3.	2004	Nové partnerství pro soudržnost, konvergenci, konkurenceschopnost, spolupráci
4.	2007	Rostoucí regiony, rostoucí Evropa

Zdroj: vlastní zpracování

Čtvrtá zpráva o hospodářské a sociální soudržnosti (2007) nese název „Rostoucí regiony, rostoucí Evropa“. Zpráva mimo jiné hodnotí současnou úroveň soudržnosti a úroveň rozdílů mezi státy a regiony. Touto problematikou se zabývá první kapitola této zprávy, která hodnotí územní rozdíly na národní a regionální úrovni a také hodnotí úroveň faktorů, které určují konkurenceschopnost, zaměstnanost a růst. Seznamy těchto ukazatelů a faktorů jsou uvedeny v tabulce 2.2 a tabulce 2.3.

Z uvedeného přehledu v tabulkách 2.2 a 2.3 vyplývá určitá nesystematičnost skladby ukazatelů, které byly vybrány podle svého výskytu v textu Zprávy. Vyskytují se v ní ukazatele hodnotící disparity na národní úrovni, tedy mezi členskými státy a mezi regiony v rámci celé EU 27. V přílohové části Zprávy je pak zpracován přehled mezi vybranými ukazateli pro regiony na úrovni NUTS2.

Tabulka 2.2: **Vybrané ukazatele pro hospodářskou, sociální a územní soudržnost**

Národní ukazatele	Regionální ukazatele
Změna, resp. růst v reálném HDP na obyvatele (1995-2005)	
HDP na osobu (PPS), 2005	HDP na obyvatele v regionech (PPS), 2004
Růst reálného HDP na zaměstnance (% ročně), tj. produktivita, 1995-2005	HDP na zaměstnance, produktivita, 2004
Zaměstnanost (celkem, ženy), 2005	Zaměstnanost (celkem, ženy), 2005
Míra nezaměstnanosti, 2005 (ženy, 15-24, dlouhodobá)	Míra nezaměstnanosti, 2005 (ženy, 15-24, dlouhodobá)
Riziko chudoby	
Přidaná hodnota podle regionů a sektorů	Přidaná hodnota podle regionů a sektorů
Zaměstnanost ve vybraných odvětvích (ICT, kovovýroba, textil-kůže), 2003	Zaměstnanost ve vybraných odvětvích (ICT, kovovýroba, textil-kůže)
Spotřeba energie na osobu k poměru k HDP, 2004	
Míra závislosti na stáří (obyvatel nad 65 let jako % zaměstnaných)	Posouzení rizika záplav v regionech NUTS3
Typologie městských a venkovských oblastí	Změna populace (celk. přirozená, migrace), 2000-2004

Zdroj: VŠB - TU Ostrava, 2008d, s. 20

Čtvrtá zpráva o hospodářské a sociální soudržnosti (2007) klade zvláštní důraz na předběžné hodnocení dopadu evropské politiky soudržnosti v programovacím období 2000 - 2006. A dále přináší první hodnocení příprav na programovací období 2007 - 2013. Toto hodnocení vychází z národních strategií a navržených operačních programů jednotlivých členských států EU. Zpráva v úvodu konstatuje, že na národní a regionální úrovni dochází ke konvergenci (měřeno ukazatelem HDP) a odhady naznačují, že tento vývoj bude pokračovat také do budoucna. Politika soudržnosti dle této zprávy podporuje růst a tvorbu pracovních míst také mimo konvergenční regiony. Dále dle zprávy tato politika pomáhá podporovat inovační schopnost členských států a regionů. Investice do lidských zdrojů, které se v zemích realizují mají vysokou návratnost v rámci politiky soudržnosti. Politika soudržnosti mobilizuje veřejný a soukromý kapitál na podporu produktivních investic, podporuje integrované přístupy k rozvoji a pomáhá zvýšit kvalitu veřejných investic. Politika soudržnosti v neposlední řadě také prosazuje partnerství jako klíčový prvek řádné správy věcí veřejných.

Tabulka 2.3: Vybrané faktory určující konkurenceschopnost, růst a zaměstnanost

Národní ukazatele	Regionální ukazatele
Růst národní a mezinárodní silniční kamionové přepravy, 1995–2006	Hustota dálnic, 2004
Podíl obnovitelných zdrojů energie na primární spotřebě	Dostupnost osobní letecké dopravy, 2005
Podíl nemocničních lůžek na 100 tis. ob.	Změna celkové dostupnosti (podle počtu automobilů k velikosti populace), 1998-2003
	Intenzita přímých zahr. investic PZI, 2004
	Náklady na VaV celk., v podnik.sektoru, patenty, 2004
	Regionální index inovační výkonnosti, 2002-3
	Populace s VŠ vzděláním, 2005
	Úroveň vzdělání (zákl. střední, VŠ), 2005
	Lisabonské ekonomické ukazatele, 2004-5

Zdroj: VŠB - TU Ostrava, 2008d, s. 21

Kromě těchto pravidelných zpráv vydává Evropská komise také *Zprávy o pokroku v oblasti ekonomické a sociální soudržnosti*. Tyto zprávy bývají vydávány jednou ročně v období mezi pravidelnými zprávami a představují kratší studie, které se zabývají shrnutím situace za období mezi pravidelnými zprávami. Těchto zpráv bylo dosud vydáno 6, přičemž první z nich se datuje do roku 1999 a nejnovější do roku 2008. Seznam těchto zpráv je uveden v tabulce 2.4.

Tabulka 2.4: Seznam zpráv o pokroku v hospodářské a sociální soudržnosti EU

Zpráva	Zveřejnění	Název zprávy
1.	1999	Šestá periodická zpráva o sociální a ekonomické situaci a rozvoji regionů v Evropě
2.	2002	První zpráva o pokroku v ekonomické a sociální soudržnosti
3.	2003	Druhá zpráva o pokroku v ekonomické a sociální soudržnosti
4.	2005	Třetí zpráva o pokroku v ekonomické a sociální soudržnosti
5.	2006	Čtvrtá zpráva o pokroku v ekonomické a sociální soudržnosti
6.	2008	Pátá zpráva o pokroku v ekonomické a sociální soudržnosti

Zdroj: vlastní zpracování

Čtvrtá zpráva o pokroku v ekonomické a sociální soudržnosti (2006) se ve své první kapitole zabývá hodnocením dosažené úrovně ekonomické, sociální a územní soudržnosti v 27 státech EU. Dále tato zpráva uvádí úroveň faktorů, které určují konkurenceschopnost, zaměstnanost a růst.

Pátá zpráva o pokroku v ekonomické a sociální soudržnosti (2008) nese název „Růst regionů, růst Evropy“. Tento do dvou částí rozdělený dokument obsahuje zprávu o veřejné konzultaci a analytickou zprávu o regionálních ekonomikách, ze které vyplývá, že méně rozvinuté regiony stále vykazují silný růst, za nímž stojí orientace na odvětví jako jsou finanční a podnikatelské služby, doprava a spoje a výroba vysoce vyspělých technologií.

2.4.2 Ukazatele pro hodnocení cílů Lisabonské strategie

Pod názvem **Lisabonská strategie** je od roku 2000 označován program radikálních reforem, které mají do roku 2010 učinit z EU vysoce ekonomicky výkonnou a konkurenceschopnou oblast. Tato navržená reforma rozvoje je založena na třech pilířích, ekonomickém, sociálním a environmentálním.

Pro srovnávání úrovně rozvoje členských států byl vytvořen systém tzv. **strukturálních ukazatelů**, které slouží jako podkladové materiály pro jednání Evropské Rady za účelem kvantifikace a následného hodnocení dosažení cílů Lisabonské strategie. Sledování a aktualizaci datové základny strukturálních ukazatelů zabezpečuje na svých webových stránkách Evropský statistický úřad (Eurostat).

Databáze sledovaných strukturálních ukazatelů se začala postupně využívat a rozšiřovat od roku 1999. K zásadnímu přelomu v oblasti použití strukturálních ukazatelů došlo v roce 2000, kdy pro jarní zasedání Evropské rady v Lisabonu byla Evropská komise pověřena vytvořením souboru hodnotících strukturálních ukazatelů v klíčových oblastech rozvoje EU, které by vedly k naplňování cílů Lisabonské strategie.

Počet použitých strukturálních ukazatelů se postupem času vyvíjel. Nejprve bylo navrženo 35 indikátorů. Pro zasedání Evropské rady v roce 2001 ve Stockholmu bylo navrženo 36 indikátorů, podle nichž se měl vyhodnotit meziroční pokrok v realizaci Lisabonské strategie. Strukturální ukazatele byly v té době rozčleněny do 6 základních sfér hodnocení. Řadilo se zde obecné ekonomické prostředí, zaměstnanost, inovace a výzkum, ekonomická reforma, sociální soudržnost a životní prostředí.

Pro jarní zasedání Evropské rady v Barceloně v roce 2002 byl počet sledovaných strukturálních ukazatelů rozšířen na 76, přičemž k rozšíření došlo hlavně ve skupině environmentálních ukazatelů.

V důsledku toho, že v roce 2003 byly kandidátské státy také zapojeny do hodnocení strukturálních ukazatelů, došlo k nárůstu počtu strukturálních ukazatelů až na 107. Z důvodu tohoto vysokého počtu strukturálních ukazatelů doporučila Evropská rada počet ukazatelů snižovat a ukazatele také více zacílit do konkrétních problémových oblastí.

V rámci původních 6 oblastí bylo sestaveno 42 strukturálních ukazatelů a v roce 2004 došlo k výraznému snížení tohoto seznamu strukturálních ukazatelů na 14 jádrových ukazatelů (tzv. *core indicators*). Těchto 14 ukazatelů pokrývá všechny pilíře Lisabonské strategie, tedy ekonomický, sociální a environmentální pilíř. Tabulka 2.5 zobrazuje seznam 14 strukturálních ukazatelů a jejich rozčlenění podle pilířů.

Tabulka 2.5: **Krátký seznam strukturálních ukazatelů**

	Strukturální ukazatel	Typ
1	HDP na obyvatele v PPS	Ekonomický
2	Produktivita práce na zaměstnanou osobu	Ekonomický
3	Míra zaměstnanosti	Ekonomický
4	Míra zaměstnanosti starších pracovníků	Ekonomický
5	Hrubé domácí výdaje na výzkum a vývoj (GERD)	Ekonomický
6	Úroveň dosaženého vzdělání mládeže	Ekonomický
7	Relativní cenová úroveň	Ekonomický
8	Kapitálové investice	Ekonomický
9	Míra rizika chudoby (po sociálních dávkách)	Sociální
10	Rozptýlení regionální míry zaměstnanosti	Sociální
11	Míra dlouhodobé nezaměstnanosti	Sociální
12	Emise skleníkových plynů	Environmentální
13	Energetická náročnost národního hospodářství	Environmentální
14	Objem nákladní dopravy k HDP	Environmentální

Zdroj: MELECKÝ, L., 2007, vlastní úpravy

2.4.3 Ukazatelé pro hodnocení územního rozvoje EU

Poslední skupinu představených ukazatelů tvoří ukazatele sloužící pro hodnocení územního rozvoje EU, tyto ukazatele vycházejí z programu ESPON²³. V rámci programu bylo vytvořeno několik systémů hodnocení, jedním z nich je *Regionální klasifikace Evropy* (RCE).

Systém RCE představuje alternativní přístup k celkovému hodnocení regionálních disparit. Systém se snaží o nalezení silných a slabých stránek regionů. Regionální klasifikace v rámci RCE je prováděna pro 8 tématických oblastí a využívá 30 ukazatelů.

Mezi 8 tématických oblastí patří ekonomika, hodnocení Lisabonské strategie, trh práce, demografie, přírodní podmínky, přírodní katastrofy, technologické katastrofy a dostupnost. Vzhledem k rozsáhlosti je seznam těchto ukazatelů uveden v příloze č. 3.

²³ESPON je zkratkou anglických slov s překladem „Monitorovací síť pro evropské územní plánování.“ Jak vyplývá z názvu, jedná se o program, který slouží k plánování územního rozvoje rozšiřující se Evropské unie. Na program ESPON 2006 navazuje v současném programovacím období program ESPON 2013.

3 Situační analýza a regionální struktura vybraných zemí střední Evropy

Tato kapitola diplomové práce se zabývá zjednodušenou situační analýzou a regionální strukturou vybraných zemí střední Evropy. Pro práci byly vybrány 4 země- Česká republika, Slovensko, Polsko a Maďarsko. Jedná se země, které se nacházejí ve střední Evropě a které spojují také další vazby a vztahy. Tyto země jsou například členy tzv. *Visegrádské čtyřky* (V4). Tyto vybrané země také společně vstoupily do Evropské unie, a proto bude zajímavé sledovat, jak se tyto země vyvíjejí a jaké v rámci nich existují regionální rozdíly.

3.1 Česká republika

3.1.1 Obecná charakteristika České republiky

Česká republika je vnitrozemský stát střední Evropy, který sousedí na západě s Německem, na severu s Polskem, na východě se Slovenskem a na jihu s Rakouskem. Rozkládá se na území 3 historických zemí, Čech, Moravy a části Slezska. Plošná rozloha země činí 78 886 km².²⁴

Počet obyvatel dosahuje 10 424 926²⁵ osob, což je nejvíce od konce 80. let 20. století. Česká republika má v Evropě nadprůměrnou hodnotu hustoty zalidnění, která dosahuje 132 obyv./ km².²⁶ Dle sčítání lidu v roce 2001 se k české národnosti hlásí 94 % obyvatel. Mezi další národnosti se řadí slovenská, polská, německá, ukrajinská a další. V posledních letech je národnostní struktura ČR stále více měněna vlivem pracovní migrace.

Počet obyvatel hlásících se k náboženskému vyznání postupně ubývá a v rámci Evropy má Česká republika druhý nejnižší podíl věřících. V období let 1991 - 2001 klesl počet věřících o více než 1,2 milionu osob. Dominantní postavení má římskokatolická církev, k níž se při sčítání lidu v roce 2001 přihlásilo 26,8 % obyvatel, dále se zde nacházejí protestanti 2,1 %, ostatní 3,3 %, nespecifikované 8,8 % a bez vyznání je 59 % obyvatel.

Politický systém České republiky se řadí svou strukturou mezi parlamentní demokratické republiky s premiérem v čele vlády a pluralitním politickým systémem.

²⁴Český statistický úřad, 2008.

²⁵Tamtéž.

²⁶Tamtéž.

Výkonná moc je vykonávána vládou a prezidentem, zákonodárnou moc mají dvě komory Parlamentu ČR - *Poslanecká sněmovna a Senát*.

Hlavou státu je prezident, volený každých pět let oběma komorami Parlamentu. Prezident navrhuje ústavní soudce, které musí schválit Senát, za určitých podmínek může rozpustit Poslaneckou sněmovnu a vetovat zákony (kromě ústavních). Jmenuje také předsedu vlády a další její členy na návrh předsedy. Přijímá demisi předsedy vlády a jeho prostřednictvím i od jednotlivých členů vlády. Od 7. 3. 2003 je prezidentem *Václav Klaus*, který je v současnosti v druhém funkčním období, které skončí v roce 2013.

Vláda je vrcholný orgán výkonné moci. Skládá se z předsedy vlády, místopředsedů a ministrů. Vláda je odpovědná Poslanecké sněmovně. Současná vláda se skládá z členů ODS, KDU - ČSL a Strany zelených. Předsedou vlády je od 9. 1. 2007 *Mirek Topolánek* z ODS.²⁷

Parlament ČR je dvoukomorový, s Poslaneckou sněmovnou a Senátem. Do Poslanecké sněmovny se volí 200 poslanců každé čtyři roky na základě poměrného zastoupení. Jednou za dva roky se volbami obmění třetina Senátu na základě dvoukolových většinových voleb. Každý z 81 senátorů má šestiletý mandát.

Poslední volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR se konaly 2. - 3. 6. 2006. V těchto volbách získala ODS 35,38 %, ČSSD 32,32 %, KSČM 12,81 %, KDU - ČSL 7,22 % a SZ 6,29 %. Koaliční strany získaly v těchto volbách 100 mandátů v Poslanecké sněmovně.

Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti, jehož postavení a kompetence jsou zakotveny v Ústavě České republiky. Sídlem Ústavního soudu České republiky je Brno. Soud je tvořen patnácti soudci, kteří rozhodují v tříčlenných senátech nebo v plénu. Soudce Ústavního soudu jmenuje prezident republiky na dobu deseti let.

Česká republika je členem těchto organizací:

- WTO (*Světová obchodní organizace*) - od 1.1.1995,
- OECD (*Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj*) - od 21.12.1995,
- NATO (*North Atlantic Treaty Organization*) - od 12.3.1999,
- EU - od 1. 5. 2004.

²⁷ 23. března 2009 byla vládě vyslovena nedůvěra Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR. V době dokončování této práce doposud nebylo rozhodnuto o dalším vývoji.

3.1.2 Zjednodušená situační analýza České republiky

Ekonomická charakteristika země

Mezi základní tendence ve vývoji české ekonomiky patří v posledních letech trend **silné ekonomické aktivity i zmírňování některých národohospodářských nerovnováh**. V odvětvové struktuře HDP je dominantní podíl průmyslu s 32 %, a to hlavně zásluhou zpracovatelského průmyslu. Podíl zemědělství činí 2,8 % a podíl stavebnictví 6,4 %. Podíl celkových služeb se pohybuje mírně pod 60 %. Jedná se o vnitřní obchod a služby podporující turistický ruch, ale také o finanční a telekomunikační služby či služby určené pro podnikatele.

Vývoj české ekonomiky v letech 2000-2008 je zobrazen v tabulce 3.1. Tabulka uvádí **reálný ekonomický růst** měřený jako procentní změna reálného HDP proti předcházejícímu roku, HDP/obyvatele měřené jako nominální **HDP/obyvatele** vyjádřeno v EUR, míru **inflace** měřenou harmonizovaným indexem spotřebitelských cen (HICP) jako procentní změna předchozího roku z průměrných ročních údajů, základním obdobím je rok 2005. Dále je zde uvedena míra **nezaměstnanosti** vyjádřená v procentech jako roční změna a **dlouhodobá míra nezaměstnanosti** vyjádřená jako procentní podíl osob nezaměstnaných 12 měsíců a déle na celkové aktivní populaci. Dále tabulka obsahuje **deficit veřejných rozpočtů** a **veřejný dluh**, oba vyjádřené jako procentní podíl na HDP.

Tabulka 3.1: Vybrané ekonomické ukazatele české ekonomiky

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Hospodářský růst (%)	3,6	2,5	1,9	3,6	4,5	6,3	6,8	6	-
HDP/obyv. (EUR)	6000	6800	7800	7900	8600	9800	11100	12300	-
Inflace (%)	3,9	4,5	1,4	-0,1	2,6	1,6	2,1	3	6,3
Nezaměstnanost (%)	8,7	8	7,3	7,8	8,3	7,9	7,2	5,3	4,4
Dlouhodobá nezam. (%)	4,2	4,2	3,7	3,8	4,2	4,2	3,9	2,8	-
Deficit veř.roz. (% HDP)	-3,7	-5,7	-6,8	-6,6	-3	-3,6	-2,7	-1	-
Veřejný dluh (% HDP)	18,5	25,1	28,5	30,1	30,4	29,8	29,6	28,9	-*

* Údaj není k dispozici

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Z tabulky 3.1 vyplývá, že od roku 2003 dosahuje ekonomický růst v ČR poměrně vysokých hodnot. Tento trend je spojován s příznivým ekonomickým vývojem ve světě. Pro rok 2008 se očekává ochlazení tohoto příznivého vývoje v důsledku světové hospodářské krize. Příznivý vývoj také dokládají údaje o HDP/obyvatele, které se od roku 2000 zdvojnásobilo.

Míra inflace nejprve rostla, a to do roku 2001, poté klesala a v roce 2003 dokonce došlo k deflaci. V následujících letech měla míra inflace mírně rostoucí trend, ten

ovšem nedosahoval vysokých hodnot. Ke změně situace však došlo v roce 2008, kdy míra inflace dosáhla vysoké úrovně, a to z několika důvodů, kterými jsou zvýšení základní sazby DPH, zvýšení cen potravin, energií a dalších položek.

Míra nezaměstnanosti dosahovala od roku 2000 relativně vysokých hodnot kolem 8-7 %. K poklesu dochází od roku 2007. Dlouhodobá míra nezaměstnanosti, která vyjadřuje podíl dlouhodobě nezaměstnaných na celkovém praceschopném obyvatelstvu měla ve sledovaném období hodnoty kolem 4 %. K výraznému snížení, na 2,8 % došlo v roce 2007.

Stav veřejných financí se od roku 2003 zlepšuje. Veřejný dluh v poměru k HDP klesá a deficit veřejných rozpočtů se také přibližuje k referenční hodnotě 3 % podílu na HDP. V roce 2007 dokonce dosáhl díky rozpočtové disciplíně pouhé 1 %.

Trh práce

Na trhu práce v ČR existují určité strukturální nedostatky v nabídce pracovní síly ve stavebnictví a v průmyslu, které v posledních letech oslabují celkově pozitivní tendence na trhu práce. Tyto pozitivní tendence se projevují zvýšením zaměstnanosti a snížením míry nezaměstnanosti. Počet pracovníků v národním hospodářství se pohybuje na úrovni mírně pod 5 mil. osob.

Míra zaměstnanosti, tj. podíl počtu osob s jediným nebo hlavním zaměstnáním na počtu všech osob starších 15ti let, dosahuje téměř 60 %. Podíl žen na celkové zaměstnanosti činí 43 %. Průměrná měsíční nominální mzda zaměstnanců v národním hospodářství dosáhla hodnoty 22 531 Kč v polovině roku 2008.

Struktura zaměstnanosti podle základních sektorů národního hospodářství se v ČR za posledních deset let výrazně změnila. V primárním sektoru (zemědělství, lesnictví, rybolov), kde od 90. let 20. století zaměstnanost klesá, se počet pracovníků ustálil na 3,6 % celkové zaměstnanosti. V sekundárním sektoru (průmysl, stavebnictví) počet pracovníků dosahuje podílu na celkové zaměstnanosti přes 40 %. Zaměstnanost dlouhodobě roste především v terciárním sektoru (služby), s podílem přes 56 %.

Zahraniční obchod

Zahraniční obchod České republiky vždy měl a stále má mimořádný význam. ČR se řadí k **nejotevřenějším ekonomikám Evropy i světa**. Pokračuje tendence předstihu růstu reálného vývozu zboží a služeb před růstem jejich dovozu. Tento vývoj svědčí o dobré exportní kondici české ekonomiky, ale i o její značné dovozní náročnosti. Převaha vývozu nad dovozem vyústila v rekordní přebytek obchodní bilance (85 mld. Kč v běžných cenách), který byl proti roku 2006 více než dvojnásobný. Česká republika jako jediná z 12 nových členských států Evropské unie vykázala kladné saldo zahraničního obchodu v roce 2007.

V oblasti zahraničního obchodu je pozoruhodná především zásadní změna směřování českého vývozu. Obchod s ostatními členskými státy EU je dnes pro českou ekonomiku klíčový nejen objemem, ale i tím, že značně umazává nepříznivou bilanci s ostatními zeměmi. V počátcích devadesátých let se ve velkém vyvážely suroviny a hrubě zpracované výrobky, dnes tvoří jádro vývozu strojírenské výrobky. Podíl strojů a dopravních prostředků dnes činí téměř 55 % vývozu, přičemž v polovině devadesátých let se pohyboval na úrovni 30 %. Namísto hotových výrobků jsou v současnosti především dováženy zejména prvotní suroviny (např. ropa), jejichž zdroji ČR nedisponuje a které jsou zpracovávány až na jejím území.

3.1.3 Regionální struktura České republiky

Administrativně-správní členění země

Administrativně-správní členění je v České republice v současné době tvořeno kraji, okresy a obcemi. Od 1.1. 2000 existuje 14 **vyšších územních samosprávných celků**²⁸ (13 krajů a hlavní město Praha), ty představují nejvyšší stupeň tohoto členění. Druhý stupeň představuje 77 **okresů**. Poslední, tedy 77. okres vznikl až v roce 1996. Ke dni 1. ledna 2003 byly zrušeny okresní úřady. Okresy zůstávají plnohodnotnou jednotkou statistickou. Po zrušení okresních úřadů vzniklo 205 **obcí s rozšířenou působností** (ORP).²⁹ Nejnižší úroveň administrativně správního členění představuje 6249 **obcí**.

Obrázek 3.1: Mapa samosprávných krajů ČR

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní úpravy

²⁸Vyšší územní samosprávné celky byly zřízeny ústavním zákonem č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků.

²⁹Obce s rozšířenou působností jsou mezičlánkem přenesené působnosti státní správy mezi krajskými úřady a obecními úřady. Obecní úřady obcí s rozšířenou působností mají oproti ostatním obecním úřadům některé oblasti působnosti navíc, a to nejen pro svůj vlastní, základní správní obvod, ale zpravidla i pro další obce v okolí.

Roku 1960 bylo zavedeno 7 územních krajů a 76 okresů. Z hlediska zákona³⁰ územní kraje stále existují, v praxi jsou však zastíněny existencí samosprávných krajů. Územní kraje ani samosprávné kraje nerespektují hranice historických českých zemí.

Nomenklatura územních statistických jednotek

Pro regionální členění území České republiky je využita, stejně jako v ostatních členských státech EU, územní klasifikace založená na **nomenklatuře územních statistických jednotek - NUTS**.³¹ Dle tohoto členění je Česká republika rozdělena do těchto úrovní:

- **NUTS 0** - představuje stát Česká republika.
- **NUTS 1** - představuje území České republiky.
- **NUTS 2** - představuje 8 tzv. regionů soudržnosti. Jedná se umělé sloučení 14 samosprávných krajů do 8 celků podle počtu obyvatel. Tyto regiony představují klíčovou úlohu při čerpání dotací ze strukturálních fondů EU. Tabulka 3.2 uvádí regiony NUTS 2 a NUTS 3. Příloha č. 4 znázorňuje mapu těchto regionů.
- **NUTS 3** - představuje 14 samosprávných krajů, respektive 13 krajů a hlavní město Praha.

Tabulka 3.2: NUTS 2 a NUTS 3 regiony v České republice

NUTS 2	NUTS 3	NUTS 2	NUTS 3
Praha	Hl. město Praha	Severovýchod	Liberecký kraj
Střední Čechy	Středočeský kraj		Královéhradecký kraj
Jihozápad	Jihočeský kraj		Pardubický kraj
	Plzeňský kraj	Jihovýchod	Vysočina
Severozápad	Karlovarský kraj		Jihomoravský kraj
	Ústecký kraj	Střední Morava	Olomoucký kraj
			Zlínský kraj
		Moravskoslezsko	Moravskoslezský kraj

Zdroj: vlastní zpracování

Klasifikace NUTS je doplněna o další 2 stupně nejnižších územních jednotek, tzv. **LAU** (*Local Administrative Unit*), což jsou **lokální územní jednotky**. Úroveň LAU 1 se rovná úrovni NUTS 4. Úroveň LAU 2 odpovídá úrovni NUTS 5. Nomenklatura lokálních územních jednotek je v České republice tvořena následovně:

- **LAU 1** - této úrovni odpovídá 77 okresů.
- **LAU 2** - této úrovni odpovídá 6249 obcí.

³⁰Zákon č. 36/1960 Sb., o územním členění státu, v novelizovaném znění.

³¹NUTS (zkratka z franc. *Nomenclature des Unités Territoriales Statistique*) neboli Nomenklatura územních statistických jednotek. NUTS jsou územní celky vytvořené pro statistické účely Eurostatu pro porovnání rozdílů v členských zemích EU.

3.2 Slovensko

3.2.1 Obecná charakteristika Slovenska

Slovenská republika je stát ležící ve střední Evropě. Hraničí s Českou republikou a Rakouskem na západě, s Maďarskem na jihu, s Ukrajinou na východě a s Polskem na severu. Rozloha této země činí 49 035 km².³²

Počet obyvatel země dosahuje 5 455 407 osob.³³ Většinu obyvatelstva tvoří Slováci (85,8 %), ale na území Slovenska žijí i Maďaři (9,7 %), především při hranicích s Maďarskem. Dále zde žijí Romové (1,8 %) a dalšími menšinami jsou Češi, Ukrajinci, Němci a Poláci. Hustota obyvatel činí 110 obyv./ km².³⁴

Slovenská ústava zaručuje svobodu náboženského vyznání. Slovensko je zemí s poměrně silným náboženským založením. 68,9 % obyvatel se hlásí k římským katolíkům, 6,9 % obyvatel jsou evangelíci, 4,1 % jsou řečtí katolíci, 2 % obyvatel se hlásí k reformovaným a 0,9 % obyvatel jsou pravoslavní. Bez náboženského vyznání je zde pouze 13 % obyvatelstva.

Slovenská republika má standardní politický systém s rozdělením moci mezi moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. Zákonodárnou moc představuje parlament. Výkonnou moc představují prezident a předseda vlády.

Prezident je volen v přímých volbách na období 5 let vlády. Zvolen může být maximálně 2krát za sebou. Do 14. 6. 2004 byl prezidentem *Rudolf Schuster*. Současným slovenským prezidentem je *Ivan Gašparovič*. Ten byl 4. dubna 2009 ve druhém kole prezidentských voleb opět zvolen. *Ivan Gašparovič* se stal prvním slovenským prezidentem, který byl zvolen i ve druhém funkčním období. Předsedu vlády jmenuje prezident. Členy vlády vybírá premiér a jmenuje prezident. Od 4. 7. 2006 je slovenským premiérem *Robert Fico* (Smer).

Parlament je na Slovensku tvořen jednou komorou - *Národní radou SR*, do které je na čtyřleté volební období systémem poměrného zastoupení voleno 150 poslanců. Ve volbách v roce 2006 zvítězila strana Smer, která posléze sestavila vládní koalici. Koaliční smlouvu podepsali předsedové stran SMER-SD Robert Fico, SNS Ján Slota a ĽS-HZDS Vladimír Mečiar. Vládní koalice v Národní radě SR disponuje 85 poslaneckými hlasy. Následující parlamentní volby se budou konat v roce 2010.

³²Euroskop, 2008.

³³Tamtéž.

³⁴Businessinfo, 2008.

Soudní moc představuje desetičlenný Ústavní soud. Soudci Ústavního soudu jsou jmenováni prezidentem republiky na sedm let.

Od 1. 1. 2009 je **Slovensko členem eurozóny**. Přijalo tak společnou měnu euro jako první ze 4 zemí střední Evropy, kterými se zabývá tato diplomová práce.

Slovensko je členem následujících organizací:

- WTO - od 1.1. 1995,
- OECD - od 14.12. 2000,
- NATO - 30. 3. 2004,
- EU - od 1.5. 2004.

3.2.2 Zjednodušená situační analýza Slovenska

Ekonomická charakteristika země

Slovenská ekonomika vykazuje v posledních letech **vysoké přírůstky**. Hospodářský růst je podporován především expanzí automobilového průmyslu, výsledky průmyslové produkce signalizují i růst produkce v elektrotechnickém i v chemickém průmyslu, dále ve strojírenství a přetrvává také růst ve stavebnictví. Významně se na ekonomickém růstu podílela i spotřeba, zejména spotřeba domácností. Slovenská ekonomika je založena z 2,6 % na zemědělství, z 33,5 % na průmyslu a z 63,9 % na službách.

Tabulka 3.3: Vybrané ekonomické ukazatele slovenské ekonomiky

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Hospodářský růst (%)	1,4	3,4	4,8	4,7	5,2	6,5	8,5	10,4	-
HDP/obyv. (EUR)	4100	4400	4800	5500	6300	7100	8300	10200	-
Inflace (%)	12,2	7,2	3,5	8,4	7,5	2,8	4,3	1,9	3,9
Nezaměstnanost (%)	18,8	19,3	18,7	17,6	18,2	16,3	13,4	11,1	9,6
Dlouhodobá nezam. (%)	10,3	11,3	12,2	11,4	11,8	11,7	10,2	8,3	-
Deficit veř.roz. (%) HDP)	-12,3	-6,5	-8,2	-2,7	-2,3	-2,8	-3,5	-1,9	-
Veřejný dluh (%) HDP)	50,3	48,9	43,4	42,4	41,4	34,2	30,4	29,4	-*

* Údaj není k dispozici

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Ekonomický vývoj Slovenské republiky zobrazuje tabulka 2.3, která shrnuje základní makroekonomické charakteristiky slovenské ekonomiky v letech 2000 - 2008. Je z ní patrné, že od roku 2001 dochází k výraznému oživení slovenské ekonomiky. Ta dosahuje relativně vysokých temp růstu reálného HDP, což ji umožňuje vcelku rychlou konvergenci ekonomické úrovně k ekonomice EU. Vysoká tempa růstu ekonomiky však s sebou nesla i některá negativa, kupříkladu rychlejší tempo růstu cenové hladiny. Míra inflace ve sledovaném období se po většinu času pohybovala

na vysoké úrovni. Dalšími faktory, které ovlivňovaly míru inflace byla probíhající deregulace cen a zvýšení nepřímých daní v rámci reformy veřejných financí.

I přes rychlá tempa ekonomického růstu přetrvává na Slovensku **vysoká míra nezaměstnanosti**. Až do roku 2002 se blíží či přesahuje hranici 19 %. Teprve od roku 2003 nastává na slovenském trhu práce obrat a výrazně začíná míra nezaměstnanosti meziročně klesat teprve od roku 2005. Mezi roky 2006 a 2004 se snížila o téměř 5 procentních bodů. Také dlouhodobá míra nezaměstnanosti zde dosahuje vysokých hodnot.

Slovensko se na počátku nového století potýkalo s vysokým veřejným dluhem, který se podařilo v posledních letech snížit pod 30 % podíl na HDP. Také deficity veřejných rozpočtů se musely snižovat, aby Slovensko mohlo plnit konvergenční kritéria a k 1. 1. 2009 vstoupilo do eurozóny.

Trh práce

Míra zaměstnanosti mužů na Slovensku činila v roce 2007 68,4 % (průměr EU 27 činí 72,5 %). Ta signalizovala propad z hodnoty 67,8 % v roce 1998 na 62 - 63 % v letech 2000 - 2004. Míra zaměstnanosti žen dosáhla v témže roce 53 % (průměr EU 27 činí 58,3 %).

Nejvyšší zaměstnanost se vyskytuje v průmyslu, stavebnictví, dále pak v nemovitostech a v obchodních činnostech. Nižší zaměstnanost byla v hotelích a restauracích, na poštách a v telekomunikačních službách. V posledních letech se také zvyšuje počet zaměstnanců v oborech jako je prodej a údržba motorových vozidel a doprava.

Struktura zaměstnanosti se v jednotlivých regionech příliš nemění. Navazuje na ekonomickou a historickou strukturu výroby v jednotlivých krajích. Na celkové zaměstnanosti se podílí nejvyšší mírou Bratislavský kraj. Nejvyšší míru nezaměstnanosti vykazují Banskobystrický, Košický a Prešovský kraj. Trh práce v jednotlivých regionech je do značné míry ovlivněn mírou nezaměstnanosti na celém území země, tvorbou nových pracovních příležitostí a dojížděním do zaměstnání do jiných krajů, příp. do zahraničí.

Slovenský trh práce se vyznačuje v posledních letech klesající mírou nezaměstnanosti. Slovensko vykazuje nejvyšší míru nezaměstnanosti u mladých lidí do 25 let. K nejčastějším problémům při zaměstnávání lidí patří nedostatečné manažerské znalosti a nízká úroveň znalosti cizích jazyků. Průměrná mzda dosáhla v roce 2008 20 443 SKK.

Zahraniční obchod

Podle předběžných výsledků statistického úřadu SR bylo saldo zahraničního obchodu za období leden až červen 2008 pasivní ve výši 4,1 mld. SKK (v běžných cenách). Dynamika růstu vývozu a dovozu byla téměř vyrovnaná. Obrat zahraničního obchodu SR podle předběžných údajů dosáhl 1 556,1 mld. SKK.

Ve struktuře vývozu zboží rozhodující část tvořil vývoz strojů a dopravních zařízení. Rostoucí význam elektrotechnického průmyslu pro slovenskou ekonomiku lze sledovat i v nárůstu exportu přístrojů a zařízení na reprodukci obrazu a zvuku. Lze vysledovat také rozvoj v obchodování s uměleckými díly a sběratelskými předměty.

Největším obchodním partnerem Slovenska je Německo, ale i přes nárůst slovenského vývozu do Německa, vykazala SR ve vzájemném obchodu zápornou obchodní bilanci ve výši přes 4 mld. SKK. Druhým největším obchodním partnerem je Česká republika. Vzájemný obrat podle statistického úřadu SR dosáhl 186,9 mld. SKK (9,7 mld. USD) a na celkovém zahraničním obratu SR se podílel 12%.

Dovoz ze zemí EU představoval 67,6 % celkového slovenského dovozu. Dovoz z Německa, největšího obchodního partnera SR, představoval ve sledovaném období roku 2008 21,3% slovenského dovozu. Dovoz z ČR, druhého největšího obchodního partnera SR, představoval 11,3 %.

Dle odvětvové struktury se na celkovém dovozu podílely především motorová vozidla, rozhlasová, televizní a komunikační zařízení a přístroje, ropa a zemní plyn, stroje a zařízení, chemikálie a chemické výrobky, základní kovy, ropa a zemní plyn.

Dovoz komodit ve skupině motorových vozidel, přívěsů a návěsů se meziročně zvýšil o 7 %. Dovoz ropy a zemního plynu vzrostl o 57,9 %. Podle členění SITC³⁵ hlavní dovozní komoditou zůstávají stroje a zařízení, dále nerostná paliva a tržní výrobky.

Hlavní podíl co do objemu slovenského vývozu připadl stejně jako v předcházejícím období na motorová vozidla, rozhlasová, televizní a komunikační zařízení, základní kovy a stroje a zařízení. Výrazně, o více než 200 % vzrostl vývoz černého a hnědého uhlí. Růst vývozu byl zaznamenán i v oblasti počítačových služeb.

3.2.3 Regionální struktura Slovenska

Administrativně-správní členění země

Administrativně-správní členění Slovenska se skládá ze 3 stupňů. Slovensko se

³⁵Zkratka SITC (*Standard International Trade Classification*) představuje Standardní mezinárodní obchodní klasifikaci.

skládá z 8 **samosprávných krajů** (vyšších územních celků), 79 **okresů**, a 2928 **obcí**. Slovensko je od roku 1996 rozděleno na 8 samosprávných krajů, které jsou pojmenované podle svých center. Současné dělení vychází z původního československého dělení, ale hranice krajů a okresů byly upraveny. Územní celky se rozdělily na menší části, aby lépe odpovídaly přirozeným slovenským regionům.

Obrázek 3.2: Mapa samosprávných krajů SR

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní úpravy

Nomenklatura územních statistických jednotek

Dle klasifikace NUTS se Slovensko člení na územní statistické jednotky těchto úrovní:

- **NUTS 0** - představuje stát Slovenská republika.
- **NUTS 1** - představuje území Slovenské republiky.
- **NUTS 2** - tato úroveň územního členění je charakteristická spojením krajů Slovenské republiky do větších celků. Na Slovensku se setkáme se 4 regiony této velikosti. V příloze č. 5 nalezneme mapu NUTS 2 NUTS 3 regionů.
- **NUTS 3** - tato úroveň odpovídá samosprávným krajům Slovenské republiky. Na Slovensku je celkem 8 těchto jednotek.

Tabulka 3.4: NUTS 2 a NUTS 3 regiony na Slovensku

NUTS 2	NUTS 3
Bratislavský kraj	Bratislavský kraj
Západní Slovensko	Trnavský kraj
	Trenčinský kraj
	Nitrianský kraj
Střední Slovensko	Žilinský kraj
	Banskobystrický kraj
Východní Slovensko	Prešovský kraj
	Košický kraj

Zdroj: vlastní zpracování

Lokální statistické územní jednotky jsou tvořeny:

- **LAU 1** - této úrovni členění odpovídají okresy, okresy představují z územního hlediska části krajů. Na Slovensku je celkem 79 okresů.
- **LAU 2** - této úrovni odpovídají obce včetně městských částí Bratislavy a Košic. Na Slovensku najdeme celkem 2928 obcí.

3.3 Polsko

3.3.1 Obecná charakteristika Polska

Polsko, stát s oficiálním názvem Polská republika leží ve střední Evropě. Polsko hraničí s Německem na západě, s Českem a Slovenskem na jihu, Běloruskem a Ukrajinou na východě a s Litvou a Ruskem (Kaliningradská oblast) na severu. Ze severu má Polsko přístup k Baltskému moři. Polsko má rozlohu 312 685 km².³⁶

Počet obyvatel země činí 38 500 696.³⁷ Hustota zalidnění je 124 obyvatel/km².³⁸ Národnostní složení tvoří 96,7 % Poláci, dále Němci 0,4 %, Bělorusové 0,1 %, Ukrajinci 0,1 % a ostatní 2,7 %.

Polsko je silně nábožensky založenou zemí. K římsko-katolické církvi se hlásí 89,8 % populace, 1,3 % jsou pravoslavní, 0,3 % protestanti, ostatní 0,3 % a nespecifikováno je 8,3 %.

Na začátku roku 1989 byly zahájeny diskuse opozice s komunisty známé jako „jednání u kulatého stolu“. Výsledkem bylo uzavření hlavních dohod, včetně legalizace odborového sdružení *Solidarita* a dohody o konání voleb dne 4. června 1989. Ve volbách zvítězili zástupci *Solidarity*, kteří potom vytvořili první nekomunistickou vládu v oblasti východní a střední Evropy od druhé světové války.

Polsko je republikou, která v sobě promítá směr parlamentního a prezidentského modelu. V roce 1997 přijalo Národní shromáždění novou ústavu a předložilo ji k ratifikaci v národním referendu.

V čele státu stojí prezident, volený podle všeobecného volebního práva na dobu 5 let. Prezident jmenuje kandidáty na post ministerského předsedy a má právo veta při hlasování parlamentu o zákonech. Jeho veto může být zamítnuto třípětinovou většinou v Sejmu, je-li přítomna alespoň polovina zástupců. Prezident je hlavou státu a hlavním velitelem ozbrojených sil. Má právo rozpustit parlament, není-li

³⁶Euroskop, 2008.

³⁷Tamtéž.

³⁸Businessinfo, 2008.

schopen schválit rozpočtový zákon nebo sestavit vládu. Od 23.12. 2005 je polským prezidentem *Lech Kaczyński*.

Vláda je jmenována prezidentem na základě jeho doporučení. Celou vládu pak musí potvrdit Sejm. Dne 16. listopadu 2007 byla prezidentem *Lechem Kaczyńskim* jmenována vláda, která vzešla z předčasných parlamentních voleb ze dne 21. října 2007. V jejím čele stojí *Donald Tusk* z vítězné liberálně orientované strany Občanská platforma. Občanská platforma má v Sejmu podporu Polské lidové strany *Waldemara Pawlaka*.

Zákonodárnou moc má parlament, který se skládá ze dvou komor, kterými jsou Dolní komora - *Sejm* se 460 křesly a Horní komora - *Senát* se 100 křesly, obě volené na čtyřleté období. V Sejmu zasedá 460 zástupců volených poměrným hlasovacím systémem. Všech 100 senátorů se volí většinovým hlasovacím systémem.

Senát má právo iniciovat návrhy zákonů, a dále posuzuje a navrhuje změny zákonů přijatých Sejmem. Nakonec je to Sejm, který rozhoduje o konečné verzi každého zákona. Kromě zástupců Sejmu a Senátu má právo iniciovat návrhy zákonů také prezident, Rada ministrů a každá skupina alespoň sta tisíc obyvatel přicházejících s návrhem zákona.

Polsko je členem těchto organizací:

- WTO - od 1. 1. 1995,
- OECD - od 22. 11. 1996,
- NATO - od 12.3.1999,
- EU - od 1.5. 2004.

3.3.2 Zjednodušená situační analýza Polska

Ekonomická charakteristika země

Polsko prožilo od roku 1989 velice **dynamický rozvoj**. Restrukturalizace hospodářství a příliv zahraničních investic způsobily, že země se stává významnou částí evropského hospodářství. Velmi úspěšně se také daří polským firmám a investorům na zahraničních trzích. Pro Polsko je typická stále silná dynamika růstu HDP, vysoká domácí spotřeba, stabilní bankovní sektor a investice do infrastruktury, které jsou spojeny s organizací evropského fotbalového šampionátu v roce 2012. Zemědělství se podílí na HDP 4,1 %, průmysl se podílí 31,6 % a služby 64,4 %.

Růstu polské ekonomiky napomáhají především stoupající investice a silná domácí poptávka. Ministerstvo hospodářství připravuje nový systém podpory zahraničních investorů, dle kterého budou podporovány nové technologie, sektor automobilový,

elektrotechnický, biotechnologie a také takové investice, které vytvoří pracovní místa lidem s vyšším vzděláním, tedy vědecko výzkumná centra.

Polská ekonomika patří k těm, které v letech 2000-2007 vykazovaly rostoucí tempa růstu reálného hrubého domácího produktu. Až na roky 2001 a 2002 růst reálného HDP v této zemi nepoklesl pod 3 %. Oživení polské ekonomiky od roku 2004 je všeobecně přičítáno vstupu Polska do EU a s tím souvisejícímu zvýšení zahraniční poptávky po polském zboží. Vývoj vybraných ekonomických ukazatelů je znázorněn v tabulce 3.5.

Tabulka 3.5: Vybrané ekonomické ukazatele polské ekonomiky

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Hospodářský růst (%)	4,3	1,2	1,4	3,9	5,3	3,6	6,2	6,6	4,8
HDP/obyv. (EUR)	4900	5600	5500	5000	5300	6400	7100	8100	-
Inflace (%)	10,1	5,3	1,9	0,7	3,6	2,2	1,3	2,6	4,2
Nezaměstnanost (%)	16,1	18,3	20	19,7	19	17,8	13,9	9,6	7,1
Dlouhodobá nezam. (%)	7,4	9,2	10,9	11	10,3	10,3	7,8	4,9	-
Deficit veř.roz. (% HDP)	-3	-5,1	-5	-6,3	-5,7	-4,3	-3,8	-2	-
Veřejný dluh (% HDP)	36,8	37,6	42,2	47,1	45,7	47,1	47,7	44,9	-*

* Údaj není k dispozici

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Největší problém, který se snaží Polsko dlouhodobě řešit je vysoká míra nezaměstnanosti. Ta se v daném období pohybovala v intervalu 9,6 - 20 %. Příčinou takto vysoké registrované nezaměstnanosti je především skutečnost, že na území Polska se nachází velké množství tzv. **hospodářsky slabých oblastí**. Jedná se o venkovské zemědělsky orientované regiony, kde míra nezaměstnanosti běžně přesahuje hodnotu 50 %. Snaha o zlepšení situace na trhu práce však nese v posledních letech své ovoce, když nezaměstnanost od roku 2002 permanentně klesá, přičemž nejvýznamnější meziroční pokles Polsko zaznamenalo mezi roky 2006 a 2007, a to až o 4,3 procentního bodu.

Veřejný dluh se ve sledovaném období pohyboval v rozmezí kolem 40 - 50 %, což je hodnota, která se blíží k hranici 60 % podílu na HDP. Také deficit veřejných rozpočtů dosahoval vyššího podílu, než je přijatelné pro přijetí eura. V roce 2007 se však situace zlepšila. Polsko bude muset v příštích letech hlídat stabilitu svých veřejných rozpočtů, aby mohlo vstoupit do eurozóny k 1. 1. 2012. Toto datum bylo vyhlášeno polskou vládou.

Trh práce

Polsko je nejlidnatější z vybraných zemí EU. Pro polský trh práce je typická **vysoká míra nezaměstnanosti, která zde přetrvává**. Podíl zaměstnanosti

mužů dosahuje 63,6 % za rok 2007. Podíl zaměstnanosti žen dosáhnul ve stejném období 50,6 %. Jak u mužů, tak i u žen je nízké procento zaměstnanosti ekonomicky aktivního obyvatelstva. Počet zaměstnaných lidí dosáhl v prvním čtvrtletí roku 2008 hodnoty 15,5 miliónů osob. V primárním sektoru je zaměstnáno kolem 17,4 % pracovní síly, v průmyslu pracuje 29,2 % a ve službách pracuje 53,4 % pracovní síly.

Pro polskou ekonomiku je charakteristický úbytek **populace a její stárnutí**. Klesá množství dětí a také stárne pracovní síla. Pro polský trh práce má také význam pracovní migrace, zejména mladých lidí.

Polsko trpí nedostatkem pracovní síly v některých sektorech. Vysoce kvalifikovaní pracovníci a lidé z manažerských pozic často odcházejí na západ Evropy, kde jsou vyšší platy než v Polsku. Ze země odešly také desítky tisíc čerstvých absolventů škol. V období leden - září 2008 vzrostla průměrná zaměstnanost v podnikovém sektoru o 5,2 %. Během těchto devíti měsíců zaměstnavatelé zaslali do úřadů práce 945 tisíc pracovních nabídek.

Je třeba také poukázat na zvýšený počet plánovaných výpovědí. Ke konci září 2008 236 podniků plánovalo dát výpověď více než 15 tisícům zaměstnanců. Tento růst počtu plánovaných výpovědí vyplýval z očekávaného zpomalení ekonomiky, ale částečně také z realizovaných investic, v jejichž důsledku firmy hledají kvalifikovanější zaměstnance a propouštějí méně kvalifikované.

Růst zaměstnanosti doprovázel růst průměrné měsíční mzdy. V podnikové sféře se v období leden - září 2008 zvýšily o 11,3 % a činily 3 131,03 PLN. Nejvyšší mzdy byly v hornictví (vyšší o 60,8 % než průměrná mzda v podnikové sféře) a v sektoru výroby a dodávek energie, vody a plynu (vyšší o 32 % než průměrná mzda v podnikové sféře).

Zahraniční obchod

Hnacím motorem hospodářského růstu je export, který roste rok od roku. Polsko se může pochlubit oživením výrobní aktivity průmyslových podniků, růstem exportu a dynamickým rozvojem služeb.

V roce 2007 dosáhl export v EUR výše 101,1 mld. EUR a import 118,8 mld. EUR. Ve srovnání s rokem 2006 byl export vyšší o 15 % a import o 17,8 %. Došlo tedy ke zvýšení exportu a zároveň ke zvýšení importu. Celkové záporné saldo obchodní bilance bylo ve výši -17 628,3 EUR, z toho kladné saldo bylo s rozvinutými zeměmi, minusové saldo bylo s rozvíjejícími se zeměmi a se zeměmi východní Evropy. Kladné saldo v zahraničním obchodu Polska se se zeměmi EU udržuje již od počátku roku 2005. Z celkového exportu byl 84,0 % podíl exportu do rozvinutých zemí, z toho do EU 78,7 %. Z celkového importu byl podíl importu z rozvinutých zemí 70,8 %, z toho z EU 63,9 %.

Hlavními exportními partnery jsou Německo, Česká republika, Itálie, Francie a Velká Británie. Mezi výrobky s největší dynamikou exportu do EU patří výrobky elektroprůmyslu a strojího průmyslu, metalurgické výrobky, výrobky chemického průmyslu a výrobky potravinářsko-zemědělské.

Polsko nejvíce dováží z Německa, Itálie, Maďarska, Francie a České republiky. Mezi výrobky s největší dynamikou importu z EU patří výrobky elektroprůmyslu a strojího průmyslu a chemické a metalurgické výrobky.

3.3.3 Regionální struktura Polska

Administrativně-správní členění země

Od 1. 1. 1999 má Polsko třístupňové administrativně-správní členění. Nejvyšší správní celek se nazývá **vojvodství** (*województwo*). Polsko je tvořeno 16 vojvodstvími. Druhý stupeň dělení představují **okresy** (*powiat*). Okresů je celkem 379 a dělí se na zemské okresy a městské okresy. Městské okresy jsou ve své podstatě obce, které získaly statut okresu. Jedná se o 65 největších polských měst. Nejnižší stupeň administrativně-správního dělení představují **obce** (*gminy*), kterých je v současnosti 2478. Polská územně-správní jednotka *gmina* se mírně liší od obecného chápání českého slova obec. Obce se mezi sebou dělí do tří kategorií na městské, městko-vesnické a vesnické, kterých je nejvíce. Obec si může vytvářet pomocné podřízené jednotky starostenství (*sołectwo*), čtvrti (*dzielnica*), sídliště či osady (*osiedle*). Jedná se tedy o něco jako malý okres. Největší *gmina* je Pisz na severovýchodě Polska s rozlohou 635 km².

Obrázek 3.3: Polská vojvodství

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní úpravy

Nomenklatura územních statistických jednotek

Pro regionální členění území Polské republiky při využití územních statistických jednotek NUTS je rozdělení provedeno následujícím způsobem:

- **NUTS 0** - představuje stát Polská republika.
- **NUTS 1** - tato úroveň územního členění je označena jako **region** a spojuje několik vojvodství. Těchto regionů je v současné době celkem 6.
- **NUTS 2** - regiony této úrovně tvoří vojvodství. Vojvodství je vyšším územně samosprávným celkem a tedy disponuje i samosprávnými orgány. Na rozdíl od České republiky tak nebyly tyto regiony vytvořeny uměle, nýbrž jsou nedílnou a důležitou součástí územně správního členění státu. Na území Polska se jich nachází 16. V příloze č. 6 je znázorněna mapa regionů NUTS 2 a NUTS 3.
- **NUTS 3** - jedná se o tzv. **podregiony**, které jsou uměle vytvořeny spojením několika okresů (powiatów) pro potřeby členění území na NUTS. Počet územně statistických jednotek této úrovně je v Polsku 66.

Tabulka 3.6: **Regiony NUTS 1 a NUTS 2 v Polsku**

NUTS 1	NUTS 2	NUTS 1	NUTS 2
<i>Centralny</i>	Lodžské v.	<i>Północno-Zachodni</i>	Velkopolské v.
	Mazovské v.		Západopomořanské v.
<i>Południowy</i>	Malopolské v.		Lubušské
	Slezské v.	<i>Południowo-Zachodni</i>	Dolnoslezské v.
<i>Wschodni</i>	Lublinské v.		Opolské v.
	Podkarpatské v.	<i>Północny</i>	Kujavskopomořské v.
	Svatokřížské v.		Varmijskomazurské v.
	Podleské v.		Pomořské v.

Zdroj: vlastní zpracování

Nomenklatura lokálních územních jednotek je v Polsku tvořena následovně:

- **LAU 1** - jedná se úroveň, kterou představují okresy (powiaty) a města s právy okresu, resp. tzv. pověřené obce (miasta na prawach powiatu). Okresy představují z hlediska územně samosprávného členění Polska část vojvodství, tzn. několik okresů tvoří vojvodství. V Polsku jich nalezneme 379.
- **LAU 2** - základní jednotkou územně samosprávného členění Polska jsou obce (gminy). Tyto jsou spojovány do okresů a na území Polska se jich v současné době nachází 2478.

3.4 Maďarsko

3.4.1 Obecná charakteristika Maďarska

Oficiální název země je Maďarská republika. Maďarsko má rozlohu 93 030 km².³⁹ Leží ve střední Evropě a sousedí na západě s Rakouskem a Slovinskem, na jihu s Chorvatskem a Srbskem, na východě s Rumunskem a Ukrajinou a na severu se Slovenskem.

Počet obyvatel Maďarska činí 10 045 000⁴⁰, z toho tvoří 52,63 % ženy a 47,37 % muži. Hustota obyvatel činí 108 obyvatel/ km².⁴¹ Podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva představuje 56,5 %. Práceschopné obyvatelstvo představují osoby ve věku od 15 do 74 let. Přírůstek obyvatelstva dosahuje v posledních letech záporných hodnot. V Maďarsku žije 92,3 % Maďarů, 1,9 % Romů a 5,8 % tvoří ostatní.

K nějaké církvi či náboženské společnosti se hlásí téměř 75 % obyvatelstva. Mezi významné církve patří římsko-katolická, ke které se hlásí 51,9 % obyvatelstva, reformovaná kalvínská (15,9 %), luteránská (3,0 %) a řecko-katolická (2,6 %). Údaje jsou dle posledního sčítání lidu v roce 2001.

Po pádu komunizmu v zemích východního bloku byla dne 23. 10. 1989 vyhlášena Maďarská republika. Systém státu je postaven na **dělbě moci mezi parlamentem, prezidentem republiky a vládou.**

Hlavou státu je prezident, který je volen nepřímo parlamentem na 5 let, a to s omezením na maximálně 2 volební období. Kromě jiných pravomocí může prezident bez omezení iniciovat uspořádání referenda, jmenuje a odvolává některé významné činitele státu jako je guvernér Národní banky, státní tajemník, velvyslanci, rektori univerzit a další. Má právo udělit milost. Pro většinu jeho rozhodnutí je potřebná kontrasignace premiéra či příslušného ministra. Fakticky je funkce prezidenta hlavně reprezentativní. Od 5. 8. 2005 je prezidentem *László Sólyom*.

Vládu tvoří její předseda a ministři. Předseda je volen parlamentem na návrh prezidenta. Parlament hlasuje zároveň i o vládním programu. Ministry jmenuje a odvolává prezident na návrh premiéra. V Maďarsku funguje vyjádření tzv. „konstruktivní nedůvěry“ vládě (resp. jejímu předsedovi). To znamená, že nedůvěra může být vyslovena pouze v případě, pokud je parlament schopen schválit zároveň nového předsedu vlády. Premiérem byl od 29. 8. 2004 *Ferenc Gyurcsány* z Maďarské

³⁹Euroskop, 2008.

⁴⁰Businessinfo, 2008.

⁴¹Tamtéž, 2008.

socialistické strany. *Gyurcsány* 23. 3. 2009 rezignoval na funkci předsedy vlády z důvodu špatné hospodářské situace země. Jeho nástupcem by se měl stát *Gordon Bajnai*.⁴²

Zákonodárná moc je svěřena jednokomorovému parlamentu, *Národnímu shromáždění*, které má 386 poslanců. Shromáždění schvaluje ústavu a zákony a určuje hlavní linie sociální a hospodářské politiky Maďarska. Stará se o vyváženost státních financí, schvaluje státní rozpočet, dohlíží na jeho dodržování, schvaluje vládní program, ratifikuje mezinárodní smlouvy. Volí prezidenta republiky a předsedu vlády, členy Ústavního soudu, ombudsmana, předsedu Nejvyššího soudu a generálního prokurátora. Parlament hraje v politickém systému Maďarska stěžejní úlohu a díky volebnímu systému se pravidelně opírá o silnou parlamentní většinu. Parlament může vyhlásit také referendum, jehož výsledek je pro parlament závazný, pokud se referenda zúčastní minimálně 50% voličů.

Maďarsko je členem těchto organizací:

- WTO - od 1.1.1995,
- OECD - od 7.5.1996,
- NATO - od 12.3.1999,
- EU - od 1.5.2004.

3.4.2 Zjednodušená situační analýza Maďarska

Ekonomická charakteristika země

Maďarsko prošlo stejně jako ČR cestou transformace od centrálně plánované k tržní ekonomice, nastartovalo relativně stabilní ekonomický růst a směřovalo své úsilí k integraci do EU. Maďarsko je zemí, která má podíl zemědělství na HDP kolem 2,8 %, průmysl se podílí 31,5 % a služby dosahují 65,8% podílu. V zemědělství je zaměstnáno kolem 5,5 % pracovní síly. V průmyslu je zaměstnáno 31,5 % pracovní síly a ve službách pracuje 61,2 %.

Vývoj ekonomiky je znázorněn v tabulce 3.7. Maďarská ekonomika v letech 2000 až 2006 přetrvávala v pozitivním trendu ekonomického růstu HDP. Ekonomika Maďarska v roce 2007 vzrostla pouze o 1,1 %, což je jen třetinový růst oproti roku 2006. Růst se výrazně zpomalil díky vyšším daním a cenám. HDP/obyvatele se ve sledovaném období zdvojnásobilo.

⁴²Ten byl navržen Maďarskou socialistickou stranou a s jeho jmenováním souhlasil Svaz svobodných demokratů. *Bajnai* by měl být jmenován do funkce v polovině měsíce dubna. Tyto informace byly dostupné v době dokončování diplomové práce.

Tabulka 3.7: Vybrané ekonomické ukazatele maďarské ekonomiky

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Hospodářský růst (%)	5,2	4,1	4,1	4,2	4,8	4	4,1	1,1	0,5
HDP/obyv. (EUR)	5100	5800	6900	7400	8100	8800	8900	10100	-
Inflace (%)	10	9,1	5,2	4,7	6,8	3,5	4	7,9	6
Nezaměstnanost (%)	6,4	5,7	5,8	5,9	6,1	7,2	7,5	7,4	7,9
Dlouhodobá nezam. (%)	3,1	2,6	2,5	2,4	2,7	3,2	3,4	3,4	-
Deficit veř.roz. (% HDP)	-2,9	-4	-8,9	-7,2	-6,4	-7,8	-9,3	-5	-
Veřejný dluh (% HDP)	54,3	52,1	55,7	58	59,4	61,7	65,6	65,8	-*

* Údaj není k dispozici

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Příznivější převážně klesající trend lze vypožorovat v míře inflace. V letech 2000 - 2003 docházelo v Maďarsku k trvalému poklesu růstu cenového hladiny. V roce 2007 došlo k citelnému nárůstu cenové hladiny na úroveň 7,9 %. Obdobný vývoj kopírují také hodnoty míry nezaměstnanosti. Ta v letech 2000 - 2003 klesala a od roku 2004 opět roste. V roce 2007 dosáhla úrovně 7,4 %. Dlouhodobá míra nezaměstnanosti se pohybuje na úrovni kolem 3 %.

Veřejné finance se vyznačují jak **velkým veřejným dluhem**, tak vysokými deficity veřejných rozpočtů. Maďarsko neplní ani jedno z konvergenčních kritérií v oblasti veřejných financí.

Trh práce

Míra zaměstnanosti mužů činila 64 % a míra zaměstnanosti žen činila 50,9 % v roce 2007. Počet ekonomicky aktivního obyvatelstva (15 - 74 let) dosahuje téměř 4,2 miliony osob k prvnímu čtvrtletí roku 2008. Zaměstnaných osob bylo ve stejném období 3,5 milionů. 5 % pracovní síly pracuje v zemědělství, 31,9 % pracuje v průmyslu a 65 % pracovní síly pracuje ve službách.

Maďarský trh práce je charakteristický **značnými regionálními rozdíly**. Ekonomický růst je nejvíce patrný ve Středomadžarském regionu. V tomto regionu je také nejpríznivější situace na trhu práce a míra nezaměstnanosti je zde nižší než je celostátní průměr. Situace je horší v regionech Severní Velká Planina, Jižní Velká Planina a Zadunžaský region.

Zahraniční obchod

V roce 2007 pokračoval růst maďarského zahraničního obchodu. Vývoz vzrostl, počítáno v EUR, o 16,2%, dovoz o 12,2% oproti roku 2006. Trendem posledních let je snižování pasiva obchodní bilance zvyšováním dynamiky vývozu a ten vedl v roce 2007 k aktivní obchodní bilanci ve výši 1 431 mil. EUR. Zlepšení exportní výkonnosti bylo jednou z hlavních sil zvyšování HDP v posledních letech.

Maďarsko má teritoriální strukturu zahraničního obchodu obdobnou jako Česká republika. Největším obchodním partnerem Maďarska byla v roce 2007 stejně jako v předchozích letech EU, ovšem od vstupu Maďarska do EU v roce 2004 se podíl EU na zahraničním obchodu země snižoval (z 75,6% v roce 2004 na 70,7% v roce 2006), po vstupu Rumunska a Bulharska do EU se vrátil k úrovni roku 2004 na 74,2 %.

Podíl starých členských států EU na celkovém zahraničním obchodu s EU se snižuje ve prospěch obchodu s novými členskými státy EU. Se zeměmi EU 27 Maďarsko dosáhlo v roce 2007 největšího přebytku v zahraničním obchodu. Naopak největší deficit zahraničního obchodu Maďarska vznikl v roce 2007 tradičně v obchodě s asijskými zeměmi.

Z jednotlivých států je i v roce 2007 nejvýznamnějším obchodním partnerem Maďarska s velkým předstihem a s 27,6% podílem na zahraničním obchodu Německo. Z evropských zemí mimo EU jsou největšími obchodními partnery Rusko a Ukrajina. Obchod s Ruskem je charakterizován silnou převahou dovozu nad vývozem, přičemž převládá dovoz surovin a energetických nosičů. Obchod s asijskými zeměmi se rozhodující měrou podílí na celkovém deficitu zahraničního obchodu Maďarska. Deficit s asijskými zeměmi dosáhl v roce 2007 výše 8,5 mld. EUR. Nejvíce se na tomto deficitu podílí Čína a Japonsko.

Převážnou část maďarského vývozu i v roce 2007 činila skupina stroje a dopravní zařízení (62,3%) a dále tradiční maďarský exportní artikl, kterým je elektronika, položky přenosové komunikační techniky, stroje k výrobě energie. Rovněž významnou exportní zbožovou skupinou v roce 2007 (26,7% podíl) byly zpracované výrobky, zejména výrobky chemického a farmaceutického průmyslu, plastické hmoty, kovy a výrobky z nich, textilní výrobky. Rovněž v dovozech, stejně jako ve vývozech, tvořily největší část i v roce 2007 dovozy strojů a zařízení (podíl 52,2 %) a zpracované výrobky (32,3 %).

3.4.3 Regionální struktura Maďarska

Administrativně-správní členění země

Administrativně-správní členění Maďarska je dvoustupňové. V prvním stupni je Maďarsko rozděleno na 19 **žup** (tzv. *megyék*) a hlavní město **Budapešť**. Dále je území Maďarska rozděleno na 23 velkých **měst se župními pravomocemi** (tzv. *megyei jogu város*). Maďarské župy byly vytvořeny jako součást administrativní reformy v letech 1949 - 1950. Formovat se však začaly již v 10. století, kdy vznikaly oblasti, jejichž správci se nazývali župané.

Mezi 5 největších měst s župními pravomocemi, kromě hlavního města Budapeště, patří dále Debrecen (204 tis. obyvatel), Miskolc (173 tis. obyvatel), Szeged (165 tis. obyvatel), Pécs (157 tis. obyvatel) a Győr (128 tis. obyvatel).

Obrázek 3.4: Župy v Maďarsku

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní úpravy

Nomenklatura územních statistických jednotek

Regionální členění území Maďarska na územní statistické jednotky NUTS je následující:

- **NUTS 0** - představuje stát Maďarská republika.
- **NUTS 1** - tato úroveň územního členění je v Maďarsku tvořena tzv. velkými regiony (*Statisztikai nagyrégiók*). V Maďarsku jsou v současné době tyto regiony 3.
- **NUTS 2** - jednotky této úrovně představují v Maďarsku regiony (*Tervezésistatisztikai régiók*), které netvoří samy o sobě administrativní jednotky státu. Regiony NUTS2 tak byly v Maďarsku, obdobně jako v České republice, do jisté míry vytvořeny uměle. Na území Maďarska se v současné době nachází 7 regionů NUTS2. Příloha č. 7 zobrazuje mapu regionů NUTS2 a NUTS3.
- **NUTS 3** - jednotkou této úrovně jsou v Maďarsku regiony označované jako župy (*megyék*). Jedná se o základní samosprávnou jednotku v rámci administrativního členění země na úrovni krajů. Úroveň NUTS3 regionu také zaujímá hlavní město Budapešť. Počet územně statistických jednotek této statistické úrovně je v současné době 20.

Tabulka 3.8: **Regiony NUTS 2 a NUTS 3 v Maďarsku**

NUTS 2	NUTS 3	NUTS 2	NUTS 3
Středomadžarský reg.	<i>Budapest</i>	Severomadžarský reg.	<i>Borsod-Abaúj-Zemplén</i>
	<i>Pest</i>		<i>Heves</i>
Středožadunajský reg.	<i>Fejér</i>		<i>Nógrád</i>
	<i>Komárom-Esztergom</i>	Severní Velká Planina	<i>Hajdu-Bihar</i>
	<i>Veszprém</i>		<i>Jász-Nagykún-Szolnok</i>
Západožadunajský reg.	<i>Győr-Ménfőcsanak-Sopron</i>		<i>Szabolcs-Szatmár-Bereg</i>
	<i>Vas</i>	Jižní Velká Planina	<i>Bács-Kiskun</i>
	<i>Zala</i>		<i>Békés</i>
Jižhožadunajský reg.	<i>Baranya</i>		<i>Csongrád</i>
	<i>Somogy</i>		
	<i>Tolna</i>		

Zdroj: vlastní zpracování

Nomenklatura lokálních územních jednotek je v Maďarsku tvořena následovně:

- **LAU 1** - lokální jednotky této úrovně představují v Maďarsku regiony na úrovni okresů (*kistérségek*). Doslovný překlad této jednotky znamená „malookres“ nebo „maloregion“ (sub-region). Tyto maloregiony tvoří z hlediska územně samosprávného členění Maďarska část žup, tzn. že několik maloregionů tvoří dohromady jednu župu. V Maďarsku se v současnosti nachází celkem 168 jednotek
- **LAU 2** - základní lokální jednotkou územně samosprávného členění Maďarska jsou obce (*települések*). Obce jsou spojovány do okresů a na území Maďarska se jich v současné době nachází 3 145. Pod jednotky LAU 2 spadají obce, z nichž 252 představují města a 2 893 tvoří vesnice.

4 Pojetí a identifikace regionálních disparit ve vybraných zemích střední Evropy

4.1 Česká republika

4.1.1 Pojetí regionální politiky a disparit v České republice

V důsledku transformace české ekonomiky na tržní ekonomiku se od roku 1990 projevuje vývoj v jednotlivých regionech rozdílnou dynamikou. V průběhu transformačního procesu však regionální politika zůstávala pouze na okraji vládního zájmu. Regionální politika byla chápána pouze jako prostředek pro řešení regionálních problémů. Opatření regionální politiky se v období transformace, tedy v letech 1992-1997, omezovala na **diferencovanou podporu podniků se zvýhodněním ve vymezených problémových regionech**. Tento přístup byl ovlivněn také tím, že do roku 1996 byly rozdíly mezi regiony malé a teprve po roce 1996 se rozdíly mezi regiony začaly výrazně prohlubovat, zejména úroveň nezaměstnanosti.

Od roku 1990 panovala v ČR centralizace nejen v oblasti rozhodování o problematice regionálního rozvoje. Systém národních výborů byl zrušen a místo něj nebyly ustanoveny žádné orgány regionální správy na krajské či okresní úrovni.

Impulsem pro **rozvoj regionální politiky v ČR** se stalo úsilí státu o vstup do Evropské unie. Při přípravě na vstup ČR byla neexistence regionální politiky kritizována Evropskou komisí. Na základě této kritiky bylo připraveno v roce 1997 nové pojetí regionální politiky. Na základě této kritiky byl vypracován materiál *Zásady regionální politiky vlády*, který byl dále rozpracován v dalších dokumentech.

V roce 2000 vstoupily v platnost 4 zákony týkající se regionální problematiky. Pro realizaci regionální politiky je klíčový zákon o podpoře regionálního rozvoje. Jedná se o tyto zákony:

- *Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů (189/2006 Sb.),*
- *zákon č. 132/2000 Sb., o změně a zrušení některých zákonů souvisejících se zákonem o krajích, obcích, okresních úřadech, o hl. městě Praze,*
- *zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, ve znění pozdějších předpisů (186/2006 Sb.),*
- *zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, znění pozdějších předpisů (234/2006 Sb.).*

Zákon o podpoře regionálního rozvoje stanovuje podmínky pro poskytování podpory

regionálnímu rozvoji s cílem vyváženého rozvoje státu nebo územního obvodu kraje, s tím související působnost správních úřadů, krajů a obcí a vytváří podmínky pro koordinaci a realizaci hospodářské a sociální soudržnosti.

Zákon stanovuje, že *Ministerstvo pro místní rozvoj* (MMR) ČR ve spolupráci s ostatními dotčenými ústředními správními úřady a kraji na základě průběžné analýzy hospodářského a sociálního rozvoje státu navrhuje vymezení regionů, jejichž rozvoj je třeba podporovat. Za tím účelem je vypracováván návrh strategie regionálního rozvoje.

MMR navrhuje vymezení státem podporovaných regionů na:⁴³

- a) **Regiony se soustředěnou podporou státu**, které se podle charakteru svého zaostávání člení na:
- **strukturálně postižené regiony**, ve kterých se soustřeďují negativní projevy strukturálních změn, dochází k útlumu odvětví a výrobních podniků a k růstu nezaměstnanosti. K jejich vymezení slouží ukazatele charakterizující zejména trh práce a rozvoj podnikání,
 - **hospodářsky slabé regiony**, které na základě ukazatelů hospodářského a sociálního rozvoje vykazují podstatně nižší úroveň rozvoje, než je průměrná úroveň v České republice. K jejich vymezení slouží ukazatele charakterizující zejména trh práce, hospodářskou úroveň a strukturu a úroveň příjmů obcí a obyvatel,
 - **venkovské regiony**, které jsou charakterizovány nízkou hustotou zalidnění, poklesem počtu obyvatel a vyšším podílem zaměstnanosti v zemědělství. K jejich vymezení slouží ukazatele charakterizující zejména vývoj počtu obyvatelstva, strukturu jeho zaměstnanosti a podíl obyvatelstva ve venkovských obcích.
- b) **Ostatní regiony, jejichž podporování státem je žádoucí z jiných důvodů**, například pohraniční regiony, bývalé vojenské prostory, regiony postižené živelními pohromami, regiony se silně narušeným či poškozeným životním prostředím, regiony s méně příznivými podmínkami pro rozvoj zemědělské výroby, regiony s vyšší průměrnou mírou nezaměstnanosti, než je průměrná úroveň v České republice.

Jak již bylo řečeno, ze zákona o podpoře regionálního rozvoje vyplývá povinnost vypracovat *Strategii regionálního rozvoje ČR*. Prvním koncepčním materiálem byla Strategie regionálního rozvoje ČR přijatá vládou v roce 2000. Tato Strategie regionálního rozvoje vytvořila základní rámec pro formování regionální politiky

⁴³Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, ve znění pozdějších předpisů.

České republiky komplementární s regionální politikou Evropské unie.

V roce 2006 schválila vláda *Strategii regionálního rozvoje ČR na léta 2007-2013*. Cílem aktualizace strategie je implikace nových nařízení EU v oblasti politiky hospodářské a sociální soudržnosti do strategie, priorit a opatření české regionální politiky.

Strategie určuje regiony, kam bude soustředěna pomoc státu v daném období. Strategie dělí regiony do 3 skupin. První skupinu tvoří **rozvíjející se regiony**, kam se řadí Praha, Středočeský kraj, Plzeňský kraj a Jihomoravský kraj. Druhou skupinu tvoří **regiony s průměrnou nebo nižší dynamikou rozvoje**, kam se řadí Jihočeský, Královehradecký, Pardubický, Vysočina, Zlínský a Liberecký kraj. Poslední skupinu tvoří **zaostávající nebo jinak problémové regiony**, mezi něž se řadí Karlovarský, Olomoucký, Ústecký a Moravskoslezský kraj.

V neposlední řadě se strategie zabývá také regionální strukturou a politikou diverzifikace. Ze závěrů strategie je zřejmé, že dochází k **prohlubování meziregionálních disparit**. K příkladům uvedeným ve strategii patří např. prohlubování rozdílů v ekonomické výkonnosti krajů v řadě ukazatelů rozhodujících pro životní úroveň obyvatelstva (HDP na obyv., průměrné mzdy, nezaměstnanost). V krajích postižených nezbytností rozsáhlé restrukturalizace průmyslu přetrvává vysoká nezaměstnanost. Jedná se o Moravskoslezský a Ústecký kraj. Přetrvává nedostatečné napojení severovýchodní Moravy a Slezska na transevropské komunikační tahy a hlavní město. Existují rozdíly mezi podílem vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva v 2 největších městech a v ostatních krajských městech. Projevuje se stále narušené životní prostředí v důsledku minulé průmyslové činnosti v severozápadních Čechách a na severní Moravě.

Na základě schválené strategie zpracovává MMR návrh *státního programu regionálního rozvoje*. Tyto programy schvaluje vláda. Finanční prostředky programů schvaluje Poslanecká sněmovna. Finanční prostředky představují doplňkovou výpomoc pro kraje, obce a další subjekty. Finanční pomoc se poskytuje ve formě dotací, úvěrů se zvýhodněnou úrokovou sazbou a návratných finančních výpomocí. Kraje mohou také podporovat rozvoj regionů, a to v rámci své samostatné působnosti. Rozvoj regionu je realizován prostřednictvím *programu rozvoje územního obvodu kraje*. Obsah tohoto programu je specifikován v zákoně o podpoře regionálního rozvoje. Ze strategie tedy vyplývá, že v ČR se nahlíží na regionální disparity obdobným způsobem jako Generální ředitelství Evropské komise pro regionální politiku. Přičemž v ČR jsou identifikovány disparity především v ekonomické a sociální oblasti.

Realizace politiky soudržnosti v České republice

Česká republika ještě před vstupem do EU čerpala finanční prostředky od roku 1994 z programu PHARE (*Poland and Hungary: Aid for Reconstruction of the Economy*).⁴⁴ Využití programu se postupem času měnilo. K hlavním prioritám patřilo budování institucí a podpora investic. Některé projekty byly zaměřeny na oblast hospodářské a sociální soudržnosti. Dále pak od roku 2000 čerpala ČR prostředky z programů ISPA (*Instrument for Structural Policies for Pre-Accession*) a SAPARD (*Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development*). Program ISPA se zaměřoval na projekty v oblasti životního prostředí a infrastruktury. Program SAPARD pak měl pomoci řešit problémy se strukturálními změnami zemědělských odvětví a s rozvojem venkova.

Ve **zkráceném programovacím období 2004 - 2006** bylo ČR určeno 2,63 mld. EUR⁴⁵ na politiku soudržnosti. Největší část těchto prostředků, více než 1,5 mld. EUR, bylo čerpáno v rámci strukturálních fondů. V programovacím období 2004-2006 bylo 7 NUTS 2 regionů ČR zařazeno pod Cíl 1⁴⁶ a 1 NUTS 3 region (Hlavní město Praha) byl zařazen pod Cíl 2⁴⁷ a Cíl 3⁴⁸. V rámci Cíle 1 bylo vytvořeno 5 operačních programů. Jednalo se o Společný regionální operační program a 4 sektorové operační programy, např. OP Průmysl a podnikání či OP Rozvoj lidských zdrojů. Pro Cíl 2 a Cíl 3 byly připraveny 2 Jednotné programové dokumenty pro Prahu.

Dále v tomto období mohla ČR čerpat 945 mil. EUR z Fondu soudržnosti a 100 mil. EUR v rámci Iniciativ Společenství (CIP), konkrétně z CIP INTERREG, která byla určena pro regionální spolupráci, a z CIP EQUAL, jenž měla pomoci k nediskriminaci na trhu práce.

V **programovacím období 2007- 2013** má ČR možnost čerpat 26,69 mld. EUR⁴⁹ z fondů EU. Pro toto období je opět 7 NUTS 2 regionů zařazeno pod cíl Konvergence. Hlavní město Praha je zařazeno pod cíl Regionální konkurenceschopnost a

⁴⁴Program PHARE vznikl v roce 1989 a původně měl sloužit pouze pro Maďarsko a Polsko, ale od roku 1994 z něj čerpalo i dalších 8 kandidátských zemí.

⁴⁵Fondy Evropské unie, 2009.

⁴⁶**Cíl 1** sloužil pro pomoc regionům, jejichž rozvoj zaostává. Spadají zde regiony NUTS 2 s HDP na obyvatele nižším než 75 % průměru EU.

⁴⁷**Cíl 2** byl určen na hospodářskou a společenskou konverzi oblastí, které čelí strukturálním obtížím. Cíl je určen pro regiony NUTS 3, v nichž obyvatelstvo nesmí překročit 18 % celkového počtu obyvatel EU.

⁴⁸**Cíl 3** byl určen na modernizaci systémů školení a podporu zaměstnanosti v regionech nespádajících pod Cíl 1.

⁴⁹Fondy Evropské unie, 2009.

zaměstnanost. Pro cíl Konvergence bylo sestaveno 8 tématických operačních programů a 7 regionálních operačních programů, které odpovídají NUTS 2 regionům. Mezi tématické OP se řadí např. *OP Doprava*, *OP Životní prostředí* a *OP Podnikání a inovace*. Na cíl Konvergence připadá 25,89 mld. EUR. Pro Hlavní město Praha byly připraveny 2 operační programy v rámci cíle Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost. V rámci posledního cíle, Evropské územní spolupráce, pak může celá ČR čerpat další prostředky z 9 operačních programů pro přeshraniční, meziregionální a nadnárodní spolupráci.

4.1.2 Charakteristika NUTS 2 regionů v České republice a identifikace regionálních rozdílů

Dnem 1. ledna 2000 vstoupila v České republice v platnost Klasifikace územních statistických jednotek CZ-NUTS, která nahradila do té doby platný číselník krajů a okresů (ČKO) a zavedla systém klasifikace územních statistických jednotek používaný v zemích Evropské unie. Vymezení statistických územních jednotek bylo provedeno na základě Usnesení vlády České republiky č. 707/1998 ze dne 26. října 1998 Českým statistickým úřadem po dohodě s Eurostatem. Výchozím materiálem byl *Ústavní zákon č. 347/1997 Sb. ze dne 3. prosince 1997, o vytvoření vyšších územních samosprávných celků* a o změně Ústavního zákona ČNR č. 1/1993 Sb.

Evropská metodika pro konstrukci klasifikace NUTS byla zpracována Eurostatem. V roce 2003 byly zásady jednotné metodiky tvorby evropské klasifikace NUTS vydány formou závazného Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1059/2003 ze dne 26. května 2003, o vytvoření společné klasifikace územních statistických jednotek (NUTS). Evropská klasifikace NUTS tak má prvně právní základ a je závazná pro všechny členské státy EU.

Obecná charakteristika NUTS 2 regionů

O vytvoření 8 NUTS2 regionů bylo v ČR rozhodnuto v roce 1998. Jednalo se nezbytnou povinnost v rámci procesu přípravy na vstup do EU. Regiony NUTS2 byly vytvořeny spojením 14 samosprávných krajů (NUTS3) do 8 oblastí, přičemž 3 NUTS3 regiony jsou totožné s NUTS2 regiony. Tabulka 4.1 přináší informace o NUTS2 regionech na území ČR.

Jednotlivé NUTS2 regiony se od sebe liší, jak co do rozlohy, počtu obyvatel, tak i svou ekonomickou výkonností, což bude rozebráno později. Největším regionem co do rozlohy je Jihozápad, který tvoří Plzeňský a Jihočeský kraj. Tento region má nejnižší hustotu obyvatel, pouhých 67,79 obyvatel na km². Nejlidnatějším regionem je region Jihovýchod, který tvoří kraj Vysočina a Jihomoravský kraj. Tento region

je také druhý největší co se týče rozlohy. Regionem s nejmenším počtem obyvatel je Severozápad, který tvoří Ústecký a Karlovarský kraj. Nej hustěji osídleným NUTS 2 regionem je Praha, tento region je totožný s NUTS 3 regionem Hlavní město Praha. Praha má rozlohu pouhých 496 km², přesto zde žije víc než 1,2 mil. lidí. Praha je tedy nej hustěji osídleným regionem s 2 443,52 obyvateli na km².

Tabulka 4.1: Charakteristika regionů NUTS 2 v České republice

	Rozloha (km ²)	Počet obyvatel*	Hustota obyvatel* (obyv/km ²)
Praha	496	1 212 097	2 444
Střední Čechy	11 015	1 201 827	109
Jihozápad	17 618	1 194 338	68
Severozápad	8 650	1 138 629	132
Severovýchod	12 440	1 497 560	120
Jihovýchod	13 992	1 652 179	118
Střední Morava	9 230	1 232 571	134
Moravskoslezsko	5 427	1 249 897	230

* Údaj za rok 2007

Zdroj: Český statistický úřad, 2009; vlastní výpočty hustoty obyvatel

Ekonomické prostředí

Vývoj HDP na obyvatele v PPS je obsažen v příloze č. 8. Tabulka 4.2 zobrazuje relativní poměr HDP na obyvatele vzhledem k procentnímu podílu na HDP na obyvatele v EU 27. Z tabulky vyplývá, že dochází k zvyšování ekonomické úrovně všech 8 NUTS 2 regionů. Mezi regiony však existují velké rozdíly. Nej lépe prosperujícím regionem je Praha, která v roce 2007 dosáhla 168,6 % průměru EU 27, což je dvojnásobná hodnota než za celou ČR.

Tabulka 4.2: HDP na obyvatele v PPS (EU 27 = 100 %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Praha	137	145,6	147,9	154,3	154,8	160,3	163,7	168,6
Střední Čechy	64,6	65,4	67,3	69,4	71,5	70,5	73,5	76,6
Jihozápad	63,7	64,8	64,2	67,1	69,7	70	71,7	73,8
Severozápad	56,4	55,6	56,4	60,2	61	61	61,5	63,3
Severovýchod	61,8	62,1	61,7	63	64	64,9	65,2	68,4
Jihovýchod	61,6	64,3	63,8	66,8	67,4	68,1	69,8	73,5
Střední Morava	56,1	56,7	56,5	58,5	59,7	59,8	60,6	64,1
Moravskoslezsko	53,5	54,8	54,2	56,9	61,5	65,3	65,1	68,1
ČR	68,6	70,4	70,6	73,6	75,3	76,6	78	81,3
EU 27	100	100	100	100	100	100	100	100

Zdroj: Eurostat, Český statistický úřad, 2009; vlastní zpracování

Praha také dosahuje nejvyšších meziročních přírůstků. Ostatní regiony se v roce 2007 pohybovaly v rozmezí 63 - 77 % průměru EU 27. Nejnižšího průměru dosáhly 2 regiony - Severozápad a Střední Morava. Ve všech dále uvedených oblastech je patrná dichotomie mezi hlavním městem a ostatními regiony.

Zaměstnanost a sociální soudržnost

Základní ukazatele regionálních disparit jsou zobrazeny v následujících tabulkách. Tabulka 4.3 ukazuje míru zaměstnanosti, tabulka 4.4 ukazuje míru nezaměstnanosti a tabulka 4.5 pak představuje míru nezaměstnanosti mladých lidí ve věku 15 - 24 let.

Tabulka 4.3: Míra zaměstnanosti osob starších 15 let (v %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Praha	59,9	60	60,2	59,8	58,9	59,9	60,3	60,3
Střední Čechy	55,6	55,9	57,4	56,8	56,4	56,4	57,1	57,6
Jihozápad	57,2	57,1	57,1	56,3	56	56,9	56,6	57,3
Severozápad	52,9	54,1	53,5	52,9	52,9	52,8	53	53
Severovýchod	55,8	55,9	56,4	55,3	54,7	55,4	55,4	55,4
Jihovýchod	54,8	54,1	54,1	53,8	53,6	53,8	53,9	55,3
Střední Morava	52,7	52,6	53	53,2	52,1	52,2	53,9	54,8
Moravskoslezsko	49,9	49,9	50,6	49,3	49,1	50,3	50,5	51,8
ČR	54,8	54,9	55,2	54,6	54,2	54,7	55	55,6
EU 27	-	-	-*	51,4	51,4	51,9	52,8	53,3

* Údaje nejsou k dispozici

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Průměrná míra zaměstnanosti představovala v ČR v roce 2007 55,6 % ekonomicky aktivního obyvatelstva. Tato hodnota je vyšší než je celounijní průměr. Nejvyššího podílu v zaměstnanosti dosahuje region Praha. Většina regionů odpovídá celorepublikovému průměru. Výjimku tvoří Moravskoslezsko, které má nejnižší míru zaměstnanosti, a to pouhých 51,8 % ekonomicky aktivního obyvatelstva.

Míra nezaměstnanosti se v ČR v roce 2007 pohybovala na úrovni 5,3 %. V roce 2007 došlo k výraznému poklesu oproti předchozím rokům, dokonce ČR dosáhla nižší míry nezaměstnanosti než je průměr v EU. Zaměříme-li se na jednotlivé regiony, je patrné, že nejnižší míry nezaměstnanosti dosáhla v roce 2007 Praha, a to pouhých 2,4 %, což není neobvyklé v případě hlavního města. Oblasti s nejvyšší mírou nezaměstnanosti jsou Severozápad a Moravskoslezsko, jedná se o oblasti, kde neproběhla dostatečná restrukturalizace průmyslu. Pro všechny regiony byl v posledních letech příznačný klesající trend míry nezaměstnanosti.

Tabulka 4.4: Míra nezaměstnanosti osob starších 15 let (v %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Praha	4,2	3,9	3,6	4,2	3,9	3,5	2,8	2,4
Střední Čechy	7,5	6,7	5	5,2	5,4	5,2	4,6	3,4
Jihozápad	6,1	5,7	4,9	5,3	5,8	5,1	4,9	3,5
Severozápad	14	11,8	11,4	11,2	13,1	13,5	12,8	9,5
Severovýchod	6,9	6,2	5,4	6,5	6,7	5,6	6,1	4,8
Jihovýchod	7,8	7,8	6,8	7,2	7,9	7,7	7,1	5,2
Střední Morava	10,6	9,5	8,8	8,7	9,8	9,7	7,6	5,9
Moravskoslezsko	14,5	14,4	13,4	14,8	14,6	13,9	12	8,5
ČR	8,8	8,2	7,3	7,8	8,3	7,9	7,1	5,3
EU 27	-	-	-*	9,1	9,2	8,9	8,2	7,2

* Údaje nejsou k dispozici

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Tabulka 4.5 zobrazuje míru nezaměstnanosti mladých pracovníků, tedy lidí ve věku 15 - 24 let. I zde je regionem s nejnižší mírou nezaměstnanosti Praha, výjimku však tvoří rok 2007, kdy nižší hodnoty dosáhl region Jihozápad. Regiony s nejvyšší mírou nezaměstnanosti mladých pracovníků jsou opět Severozápad s 19,3 % a Moravskoslezsko s 15,2 %.

Tabulka 4.5: Míra nezaměstnanosti osob ve věku 15 - 24 let (v %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Praha	11,4	8,7	9,4	9,5	10,8	9,2	8	6,6
Střední Čechy	12,7	13,1	8,5	7,7	11,8	11,1	10,9	7,5
Jihozápad	12,3	9	8,9	12,6	12,2	12,4	11,4	6
Severozápad	25,6	23,9	26,2	23,2	28,3	27,8	28,1	19,3
Severovýchod	14	14,6	13,1	16,8	18,2	14,8	12	9,9
Jihovýchod	15,2	16,9	17	19,7	22,1	19,9	18,7	11,3
Střední Morava	23	21,9	21,4	22,4	27,1	22,4	15,3	8,8
Moravskoslezsko	30,8	31	29,1	32,3	33,4	32,2	30,5	15,2
ČR	18,1	17,6	16,9	18,6	21	19,2	17,5	10,7
EU 27	-	-	-*	18,5	18,7	18,7	17,4	15,6

* Údaje nejsou k dispozici

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Inovační a výzkumné aktivity

Česká republika vynakládá na vědu a výzkum přibližně 1,41 % svého HDP. V roce 2007 bylo za tímto účelem vydáno 1,9 mld. EUR. V celé EU bylo vydáno 226 mld. EUR. V rámci regionů v ČR opět existují rozdíly. Příloha č. 9 zobrazuje výdaje na vědu a výzkum v mil. EUR. Tabulka 4.6 přináší procentní podíl těchto výdajů na

HDP. Budeme-li posuzovat tyto procentní podíly na HDP, tak nejvíce na vědu a výzkum vydávají Střední Čechy, a to 2,77 % HDP. Absolutní částka v roce 2007 představovala 380 mil. EUR. Zatímco region Praha má 2,2 % podíl na svém HDP. Z předchozích srovnání je však patrné, Praha dosahuje mnohem vyššího HDP než Střední Čechy. V absolutních číslech pak region Praha na vědu a výzkum vydal v roce 2007 825 mil. EUR. Nejméně na vědu a výzkum vydal Severozápad, pouhých 27,7 mil. EUR.

Tabulka 4.6: Výdaje na vědu a výzkum (GERD) jako % HDP

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Praha	-	1,83	1,74	1,92	2,01	2,2
Střední Čechy	-	3	2,94	2,58	2,43	2,77
Jihozápad	-	0,59	0,65	0,64	0,66	0,87
Severozápad	-	0,28	0,25	0,3	0,24	0,25
Severovýchod	-	0,8	0,78	0,9	0,98	1,07
Jihovýchod	-	0,98	1	1,04	1,11	1,26
Střední Morava	-	0,62	0,89	0,74	0,69	1,05
Moravskoslezsko	-*	0,78	0,6	0,98	0,78	0,7
ČR	1,21	1,2	1,2	1,25	1,25	1,41
EU 27	1,85	1,86	1,87	1,86	1,82	1,82

* Údaje nejsou k dispozici

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Co se týče pracovníků ve vědě a výzkumu, tak v ČR bylo v této oblasti v roce 2007 zaměstnáno 1,48 % všech zaměstnanců. Nejvíce pracovníků v této oblasti bylo zaměstnáno v Praze a nejméně na Severozápadě. V rámci této oblasti existují opět rozdíly mezi regiony.

Tabulka 4.7: Zaměstnanci ve vědě a výzkumu (% celkové zaměstnanosti)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Praha	3,51	3,56	3,69	4,03	4,33	4,53	4,8
Střední Čechy	0,79	0,87	0,97	0,97	0,92	0,99	0,99
Jihozápad	0,66	0,72	0,68	0,73	0,83	0,9	0,88
Severozápad	0,25	0,22	0,22	0,26	0,22	0,29	0,31
Severovýchod	0,73	0,77	0,8	0,89	0,94	1	1,04
Jihovýchod	1,3	1,32	1,37	1,48	1,63	1,56	1,57
Střední Morava	0,61	0,67	0,7	0,81	0,96	0,94	0,92
Moravskoslezsko	0,71	0,63	0,7	0,74	0,73	0,84	0,96
ČR	1,11	1,13	1,18	1,28	1,37	1,43	1,48
EU 27	1,37	1,41	1,41	1,43	1,44	1,47	1,48

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

4.2 Slovensko

4.2.1 Pojetí regionální politiky a disparit na Slovensku

Regionální politika se na Slovensku začala formovat stejně jako v ČR po roce 1990. V roce 1991 byly schváleny zásady regionální hospodářské politiky. Záměry vlády v oblasti regionálního rozvoje však nebyly zcela realizovány, mimo jiné proto, že zde nebyl vytvořen zákon o regionálním rozvoji. V 90. letech 20. století probíhal na Slovensku proces diferenciacie regionálního rozvoje od jihozápadu (Bratislava) na východ.

V roce 1997 schválila vláda SR *Koncepci státní regionální politiky* a dále byly zpracovány dokumenty zabývající se přeshraniční a mezinárodní spoluprací a integrací do EU s možností čerpání pomoci z fondů EU.

Ústředním orgánem zodpovědným za oblast regionální politiky je *Ministerstvo výstavby a regionálního rozvoje SR* (MVRR). Vláda SR v roce 2000 přijala *Zásady regionální politiky SR*, které jí předložilo MVRR. V tomto dokumentu jsou rozpracovány obecné organizačně-institucionální, nástrojové, programové a zdrojové možnosti zabezpečení regionálního rozvoje. Tyto zásady byly vytvořeny tak, aby byla harmonizována slovenská regionální politika s politikou EU.

Z uvedených zásad vychází *zákon č. 503/2001 Sb., o podpore regionálneho rozvoja*. Zákon vymezuje základní pojmy regionální politiky, definuje cíle podpory regionálního rozvoje, určuje podporované regiony, dokumenty a finanční zabezpečení.

Zákon definuje regiony podporované v rámci státní regionální politiky, jsou jimi:

- **Hospodářsky slabé regiony**, které podle ukazatelů hospodářského a sociálního rozvoje vykazují podstatně nižší úroveň rozvoje než je průměr v SR. Používané ukazatele jsou např. míra nezaměstnanosti, počet uchazečů o práci na 1 volné pracovní místo, výše mzdových příjmů obyvatel a další. Příkladem je Banskobystrický kraj.
- **Strukturálně postižené regiony**, v nichž se koncentrují negativní projevy strukturálních změn, dochází k útlumu odvětví a výrobních podniků a k růstu nezaměstnanosti. Používané ukazatele jsou např. míra nezaměstnanosti včetně počtu uchazečů o práci na 1 volné pracovní místo, rozsah a důsledky útlumu průmyslových odvětví, zaměstnanost a rozvoj podnikání. Příkladem takového typu regionu je Košický kraj.

Systém programových dokumentů regionální politiky se skládá z Národního plánu

regionálního rozvoje SR, který je od roku 2002 pojmenován jako *Národní rozvojový plán*. Jedná se o základní programový střednědobý dokument regionální politiky SR, který definuje strategii státu v oblasti podpory regionálního rozvoje. Dále se systém programových dokumentů skládá z koncepcí rozvoje krajů. *Koncepce rozvoje kraje* představuje střednědobý analyticko koncepční dokument obsahující směry a priority rozvoje kraje a strategie k jejich dosažení. A v poslední řadě na Slovensku existují programové dokumenty pro rozvoj obcí, tzv. *programy rozvoje obcí*.

Pojetí regionálních disparit na Slovensku se neliší od pojetí představovaného Evropskou komisí. V centru pozornosti jsou **disparity ekonomického a sociálního charakteru**. Věnování pozornosti těmto dvěma rozdílům není náhodná. Na Slovensku existují obrovské regionální disparity a to zejména v oblasti ekonomické, sociální a vzdělanostní. Problematice výzkumu regionálních disparit se dlouhodobě věnují 2 instituce, a to Slovenská akademie věd a Ekonomická univerzita v Bratislavě, Národohospodářská fakulta, katedra veřejné správy a regionálního rozvoje. Tyto instituce provádějí výzkum a analýzy regionálních disparit, podpory malého a středního podnikání v regionech a zabývají se sociálními problémy a nerovnostmi ve slovenských regionech.

Realizace politiky soudržnosti na Slovensku

Slovensko stejně jako ČR čerpalo před svým vstupem do EU prostředky z programů PHARE, ISPA a SAPARD.

Ve **zkráceném programovacím období 2004 - 2006** mohlo Slovensko čerpat 1,757 mld. EUR.⁵⁰ V tomto období bylo celé územní Slovenska zařazeno pod Cíl 1, s výjimkou regionu Bratislava, který by zařazen pod Cíl 2.

V rámci Cíle 1 byly vypracovány operační programy *Základní infrastruktura* pro 3 NUTS2 regiony a 3 sektorové operační programy - *Průmysl a služby*, *Lidské zdroje*, *Zemědělství a rozvoj venkova*. Na Cíl 1 byly vyhrazeny finanční prostředky v hodnotě 1,04 mld. EUR. Pro Cíl 2 byl připraven Jednotný programový dokument pro Bratislavu. Tento cíl měl vyhrazeno 37 mil. EUR. Na Cíl 3, tedy rozvoj lidských zdrojů, bylo vyhrazeno téměř 45 mil. EUR. Pro cíl 3 byl také zpracován *Jednotný programový dokument* pro Bratislavu. Slovensko se zapojilo také do Iniciativ Společenství, konkrétně do CIP ITERREG a CIP EQUAL. A také 570 mil. EUR bylo určeno pro Fond soudržnosti.

V **programovacím období 2007 - 2013** spadají 3 NUTS2 regiony pod cíl Konvergence a Bratislavský region patří do cíle Regionální konkurenceschopnost

⁵⁰Regional Policy - Info regio, 2009.

a zaměstnanost. Pro dané období činí alokace finančních zdrojů pro SR 11,587 mld. EUR.⁵¹ Na cíl Konvergence je vyhrazeno 10,9 mld. EUR. Na cíl Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost je vyčleněno 449 mil. EUR. Na poslední cíl - Evropská územní spolupráce je vyčleněno 227 mil. EUR.

Celkem bylo pro období 2007-2013 na Slovensku připraveno 11 operačních programů. Pro cíl Konvergence byly připraveny 4 operační programy, které pokrývají celé Slovensko mimo Bratislavského kraje. Jedná se *Regionální operační program, OP Informační společnost, OP Konkurenceschopnost a hospodářský růst a OP Zdravotnictví*. A dále pro tento cíl byly připraveny další 2 operační programy, které pokrývají celé Slovensko, včetně Bratislavského kraje. Jedná se o *OP Doprava a OP Životní prostředí*. Slovensko má také 3 operační programy, které jsou společné pro cíl Konvergence i Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost. Jsou to *OP Výzkum a vývoj, OP Zaměstnanost a sociální inkluze a OP Vzdělávání*.

4.2.2 Charakteristika NUTS 2 regionů na Slovensku a identifikace regionálních rozdílů

O vytvoření klasifikace SK-NUTS bylo rozhodnuto z důvodu vstupu do EU, stejně jako tomu bylo v případě ČR. Při stanovení NUTS jednotek se vycházelo z územně-správního členění Slovenské republiky a z dohody mezi Eurostatem a Statistickým úřadem Slovenské republiky. Poslední verze klasifikace SK-NUTS byla vydána Vyhláškou Statistického úřadu SR č. 438/2004 z 19. července 2004, která vychází z Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1059/2003 ze dne 26. května 2003, o vytvoření společné klasifikace územních statistických jednotek (NUTS).

Obecná charakteristika NUTS 2 regionů

Obecná charakteristika slovenských NUTS 2 regionů je uvedena v tabulce 4.8. Slovensko se řadí mezi malé země EU, proto zde byly vytvořeny pouze 4 NUTS 2 regiony. Tyto regiony vznikly sloučením sousedících samosprávných krajů (NUTS 3), pouze region Bratislavský kraj, tedy region na jehož území se nachází hlavní město je stejný jak na úrovni NUTS 2, tak na úrovni NUTS 3. Bratislavský kraj je také krajem s nejmenší rozlohou a nejmenším počtem obyvatel, pouhých 610 850 osob. Zároveň je však nejhustěji zalidněným regionem, ovšem jeho hustota představuje pouze 297,52 obyvatel na km².⁵² Bratislavský kraj totiž zahrnuje větší území než pouze území hlavního města.

⁵¹Regional Policy - Inforegio, 2009.

⁵²Na rozdíl od Prahy, kde hustota obyvatel činí 2443,52 obyvatel na km².

Co se týče rozlohy, je největším regionem Střední Slovensko, které je tvořeno Žilinským a Banskobystrickým krajem. Tento region má také nejnižší hodnotu hustoty zalidnění. V počtu obyvatel se na prvním místě nachází region Západní Slovensko, který je jako jediný tvořen 3 kraji, a to Trenčinským, Trnavským a Nitrianským. V tomto regionu žije více než 1,8 mil. lidí.

Tabulka 4.8: Charakteristika regionů NUTS 2 na Slovensku

	Rozloha (km ²)	Počet obyvatel*	Hustota obyvatel* (obyv/km ²)
Bratislavský kraj	2 053	610 850	297,52
Západní Slovensko	14 993	1 863 740	124,31
Střední Slovensko	16 263	1 350 366	83,03
Východní Slovensko	15 726	1 576 042	100,22

* Údaj za rok 2007

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní výpočty hustoty obyvatel

Ekonomické prostředí

Tabulka 4.9 přináší vývoj HDP na obyvatele v slovenských regionech v poměru k HDP na obyvatele v EU 27. Příloha č. 8 uvádí HDP/obyvatele v PPS. Podíváme-li se do této tabulky, je patrné, že rozdíly v ekonomické úrovni jsou podobné jako tomu bylo v případě ČR a jak tomu bude v případě i dalších analyzovaných střeoevropských zemích. Region, jehož součástí je hlavní město, výrazně převyšuje svou ekonomickou úroveň jak ostatní regiony, tak celoslovenský průměr. V roce 2006 dosáhl Bratislavský kraj 148,7 % průměru EU 27. Nejchudším regionem je Východní Slovensko, jenž dosáhlo pouhých 44 % průměru EU 27 v roce 2006. Z tabulky je patrné, že kromě Bratislavského kraje, nejsou meziregionální rozdíly z hlediska ekonomické úrovně příliš velké, respektive můžeme konstatovat, že zbývající 3 regiony jsou méně vyvinuté.

Tabulka 4.9: HDP na obyvatele v PPS (EU 27 = 100 %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Bratislavský kraj	108,9	115,5	122,5	125	129,3	147,9	148,7
Západní Slovensko	47,5	48,7	49,5	52	54,2	57	62,8
Střední Slovensko	41,4	43,7	45,6	46	46,7	46,7	49,2
Východní Slovensko	37,7	40,2	41,1	41,4	42,2	43,1	44
Slovensko	50,2	52,4	54,2	55,6	57,2	60,6	63,5
EU 27	100	100	100	100	100	100	100

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Zaměstnanost a sociální soudržnost

Jednou z příčin regionálních rozdílů v ekonomické úrovni je situace na regionálních trzích práce. Tabulky 4.10, 4.11 a 4.12 uvádějí ukazatele týkající se míry zaměstnanosti a nezaměstnanosti.

Tabulka 4.10: Míra zaměstnanost osob starších 15 let (v %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Bratislavský kraj	60,5	59,2	58,1	59,3	58,9	60,5	60,6	61,7
Západní Slovensko	48,4	48,8	48,8	50,2	51,3	51,9	53,3	54,3
Střední Slovensko	47,6	47,9	47,5	47,7	46,4	47,6	49,2	49,7
Východní Slovensko	45,3	45,3	46,1	46,6	44,9	44,7	46,6	48,2
Slovensko	48,8	48,8	48,8	49,7	49,2	49,8	51,2	52,3
EU 27	-	-	-*	51,4	51,4	51,9	52,8	53,3

* Údaje nejsou k dispozici

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Míra zaměstnanosti na Slovensku se v roce 2007 pohybovala pod průměrem EU 27. Regionem s nejvyšší mírou zaměstnanosti a nejnižší mírou nezaměstnanosti je Bratislavský kraj. Regionem s nejnižší mírou zaměstnanosti a zároveň s nejvyšší mírou nezaměstnanosti je pak dlouhodobě Východní Slovensko. V roce 2007 však Střední Slovensko dosáhlo vyšší míry nezaměstnanosti, ovšem pouze o 0,4 procentní body. Region Západní Slovensko vykazuje lepší hodnoty než východní část země, přesto ale za Bratislavským regionem pokulhává.

Tabulka 4.11: Míra nezaměstnanosti osob starších 15 let (v %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Bratislavský kraj	7,3	8,3	8,7	7,1	8,3	5,3	4,6	4,3
Západní Slovensko	17,7	18,6	17,5	15,9	14,3	12,5	9,8	7,8
Střední Slovensko	20,4	20,9	21,4	20,5	22,1	19,6	16,4	15,3
Východní Slovensko	24	23,9	22,2	21,8	24,2	23,1	19,1	14,9
Slovensko	18,8	19,3	18,7	17,5	18,2	16,2	13,4	11,1
EU 27	-	-	-*	9,1	9,2	8,9	8,2	7,2

* Údaje nejsou k dispozici

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Zaměříme-li se nyní na míru nezaměstnanosti mladých pracovníků ve věku 15 - 24 let, vidíme, že Slovensko má vysokou míru nezaměstnanosti mladých lidí. Bratislavský kraj se nacházel v roce 2007 blízko hodnoty celounijního průměru. Regiony Střední Slovensko a Východní Slovensko dosahují vysokých hodnot. V minulosti Východní Slovensko vykazovalo míru nezaměstnanosti mladých lidí na úrovni přes 40 %.

Tabulka 4.12: Míra nezaměstnanosti osob ve věku 15 - 24 let (v %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Bratislavský kraj	18,4	21	18,4	13,1	19,5	9,8	8	7,6
Západní Slovensko	33,8	36,3	35,5	29,8	25,1	22,5	21,9	13
Střední Slovensko	37,2	41,6	40,6	37,6	68,3	34,7	28,8	24,7
Východní Slovensko	46,6	47,2	44,4	41	42,5	41,4	35,7	29,6
Slovensko	36,9	39,2	37,7	33,4	33,1	30,1	26,6	20,3
EU 27	-	-	-*	9,1	9,2	8,9	8,2	7,2

* Údaje nejsou k dispozici

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Inovační a výzkumné aktivity

Poslední oblastí představenou v rámci Slovenské republiky jsou inovační a výzkumné aktivity. Výdaje na vědu a výzkum jsou zobrazeny v příloze č. 9 v peněžním vyjádření v mil. EUR a v procentním vyjádření na HDP v tabulce 4.13.

Tabulka 4.13: Výdaje na vědu a výzkum (GERD) jako % HDP

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Bratislavský kraj	1,1	1,02	0,95	1,11	1	0,88
Západní Slovensko	0,55	0,59	0,55	0,52	0,42	0,45
Střední Slovensko	0,59	0,54	0,42	0,33	0,3	0,31
Východní Slovensko	0,33	0,36	0,31	0,28	0,28	0,28
Slovensko	0,65	0,63	0,57	0,57	0,51	0,51
EU 27	1,85	1,86	1,87	1,86	1,82	1,82

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Slovensko se řadí k zemím, ve kterých je oblast vědy a výzkumu výrazně podceňována. Výjimkou netvoří ani Bratislavský kraj. I když v tomto kraji bylo vydáno nejvíce peněz, v roce 2005 to činilo 92,5 mil. EUR, představují tyto výdaje pouhých 0,88 % HDP daného regionu. Nejméně prostředků na vědu a výzkum bylo vydáno ve Východním Slovensku, v roce 2005 to činilo 22,2 mil. EUR, což představovalo 0,28 % HDP daného regionu.

Tabulka 4.14 udává informace o zaměstnanosti v oblasti vědy a výzkumu. Z tabulky vyplývá, že nejvíce osob je zaměstnáno v Bratislavském kraji. V roce 2005 se vědeckí pracovníci podíleli 3,2 % celkové zaměstnanosti v daném kraji. Nejmenší podíl mají vědeckí pracovníci v regionu Západní Slovensko, kde se v roce 2005 podíleli na celkové zaměstnanosti v regionu pouhými 0,57 %.

Tabulka 4.14: Zaměstnanci ve vědě a výzkumu (% celkové zaměstnanosti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Bratislavský kraj	3,27	3,28	3,28	3,3	3,47	3,2
Západní Slovensko	0,66	0,62	0,57	0,53	0,53	0,57
Střední Slovensko	0,66	0,68	0,64	0,61	0,71	0,71
Východní Slovensko	0,72	0,69	0,64	0,63	0,68	0,69
Slovensko	1,06	1,04	0,99	0,97	1,02	1,01
EU 27	1,36	1,37	1,41	1,41	1,43	1,44

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

4.3 Polsko

4.3.1 Pojetí regionální politiky a disparit v Polsku

Rozlehlost území Polské republiky ve srovnání s okolními státy střední Evropy vytvořila v této zemi pestrrou regionální různorodost v koncentraci obyvatelstva a ekonomických činností.

Polské teritorium bylo na počátku 90. let rozděleno do 49 regionálních administrativních jednotek (vojvodství). Dnes je jejich počet snížen na 16. Regionální politika se v Polsku rozvíjela v rámci těchto jednotek díky aktivitě jejich samosprávných orgánů, nestátních organizací a sdružení. Vedle státní formy regionální politiky fungovala také institucionalizovaná podoba **dobrovolné regionální spolupráce**, která se zaměřovala na lokální a regionální koordinaci a zpracování projektů strategického rozvoje svého území.

Rozvoj regionální politiky v 2. polovině 90. let 20. století je Polsku spjat s přístupovým procesem do EU. V Polsku byla provedena reforma územně správního členění země, která vedla k vytvoření samosprávných provincií (vojvodství) a okresů (*powiaty*) od roku 1999. Tyto územní jednotky zabezpečují důležité funkce regionální politiky.

Legislativně byl rozvoj regionální politiky podpořen přijetím *zákona o regionálním rozvoji* v květnu 2000. Tento zákon stanovil principy podpory regionálního rozvoje v Polsku, významné pro programování a řízení, institucionální struktury a také zavádí koncepci pro financování regionálních rozvojových programů v zemi. V září 2002 byly přijaty dodatky k zákonu o veřejných financích.

Pojetí regionálních disparit se v Polsku nijakým způsobem nevymyká zvyklostem, které do této problematiky vnáší Evropská komise a její Generální ředitelství pro regionální politiku. To znamená, že ze tří typů disparit, se kterými

se v literatuře běžně setkáváme (fyzické, ekonomické a sociální), jsou v centru pozornosti polských výzkumných a odborných pracovišť v této oblasti disparity ekonomického a sociálního charakteru.

Tento přístup je pochopitelný, jelikož Polsko, jakožto kontinentální evropská země alokována v centru Evropy, nemá výrazné rozdíly v klimatických či přírodních podmínkách, zato jakožto jedna z nejméně ekonomicky vyspělých zemí se potýká s výraznými regionálními nerovnostmi v oblasti ekonomické a s tím i úzce souvisí disparity sociální povahy.

I přes problémy, které Polsko s meziregionálními rozdíly mělo a má, neexistovalo až do roku 2006 specializované ministerstvo, které by se regionálními rozdíly intenzivně zabývalo. Teprve 31. ledna 2005 v souvislosti se vstupem Polska do Evropské unie a nutnosti institucionálně zajistit a koordinovat nakládání s finančními prostředky ze strukturálních fondů Unie bylo zřízeno *Ministerstvo regionálního rozvoje* (*Ministretwo Rozwoju Regionalnego*). Toto ministerstvo mimo správy finančních toků z EU na realizaci regionální a strukturální politiky, zabezpečuje zpracování základních strategických materiálů v oblasti regionální politiky, včetně analýz a hodnocení regionálních disparit v Polské republice.

Realizace politiky soudržnosti v Polsku

Polsko čerpalo před vstupem do EU z programu PHARE, který vznikl v roce 1989 původně za účelem podpory socioekonomických reforem v Polsku a Maďarsku. Od roku 2000 pak čerpalo Polsko také z programů ISPA a SAPARD.

Ve **zkráceném programovacím období 2004-2006** byly všechny NUTS2 regiony Polska zařazeny pod Cíl 1, což znamená, že jejich HDP na obyvatele nedosahovalo 75 % průměru EU25. V daném období bylo pro Polsko vyčleněno 12,8 mld. EUR.⁵³ Na Cíl 1 bylo vyčleněno téměř 8,3 mld. EUR. Pro Cíl 1 bylo připraveno 7 operačních programů. Mezi ně patří např. *OP Lidské zdroje*, *OP Doprava* a *Regionální OP*. Fond soudržnosti měl k dispozici finanční prostředky v hodnotě 4,7 mld. EUR. Polsko se také účastnilo CIP INTERREG a CIP EQUAL.

Pro **programovací období 2007-2013** má Polsko možnost využít 67,3 mld. EUR.⁵⁴ V tomto programovacím období jsou všechny NUTS2 regiony Polska zařazeny pod cíl Konvergence, v rámci kterého lze získat 66,6 mld. EUR. Pro cíl Evropská územní spolupráce pak má Polsko možnost využít 731 mil. EUR. Pro toto období je připraveno 21 operačních programů - 5 národních programů (tématických) a 16 regionálních operačních programů pro všech 16 NUTS2 regionů. Mezi tématické

⁵³Regional Policy - Inforegio, 2009.

⁵⁴Tamtéž.

OP se řadí, např. *OP Infrastruktura a životní prostředí*, který má možnost získat 28 mld. EUR. Druhým největším tematickým operačním programem je *OP Lidský kapitál*, který má vyčleněno 10 mld. EUR.

4.3.2 Charakteristika NUTS 2 regionů v Polsku a identifikace regionálních rozdílů

Jak již bylo zmíněno, v Polsku v roce 1999 byla provedena reforma územně správního členění. Na základě této reformy byly vytvořeny administrativní jednotky, které umožnily vytvořit také klasifikaci PL-NUTS. Červnu 2000 byla přijata rozhodnutím Rady EU prozatímní klasifikace NUTS, která byla odsouhlasena Evropskou komisí v červnu 2002. Na základě Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1059/2003 ze dne 26. května 2003 pak byla klasifikace PL-NUTS opravena.

Obecná charakteristika NUTS 2 regionů

Polsko se skládá z 16-ti NUTS2 regionů, tzv. **vojvodství**. Polsko představuje jedinou z analyzovaných zemí, kde NUTS2 regiony odpovídají administrativně-správním jednotkám dané země.

Tabulka 4.15: Charakteristika regionů NUTS 2 v Polsku

Vojvodství	Rozloha (km ²)	Počet obyvatel*	Hustota obyvatel* (obyv./km ²)
Lodžské	18 219	2 566 198	140,85
Mazovské	35 559	5 171 702	145,44
Malopolské	15 190	3 271 206	215,35
Slezské	12 331	4 669 137	378,65
Lublińské	25 121	2 172 766	86,49
Podkarpatské	17 844	2 097 564	117,55
Svatokřížské	11 708	1 279 838	109,31
Podleské	20 187	1 196 101	59,25
Velkopolské	29 826	3 378 502	113,27
Západopomořanské	22 896	1 692 838	73,94
Lubuńské	13 989	1 008 520	72,09
Dolnoslezské	19 948	2 882 317	144,49
Opolské	9 412	1 041 941	110,7
Kujavskopomořské	17 970	2 066 371	114,99
Varmiiskomazurské	24 192	1 426 883	58,98
Pomořské	18 293	2 203 595	120,46

* Údaj za rok 2007

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní výpočty hustoty obyvatel

Tabulka 4.15 zobrazuje obecné informace o jednotlivých vojvodstvích. Největším regionem z hlediska rozlohy a počtu obyvatel je Mazovské vojvodství, na jehož území se nachází hlavní město Varšava. Toto vojvodství se rozprostírá na 35 559 km² a obývá jej více než 5,1 mil. obyvatel. Z hlediska hustoty obyvatel se tento region řadí v Polsku ke středně hustě zalidněným. Druhým největším z hlediska počtu obyvatel je Slezské vojvodství, které je také nejhustěji osídleným regionem s hustotou 378,65 obyvatel na km². Nejméně obyvatel žije v Lubušském vojvodství. Rozlohou je nejmenší vojvodství Opolské. K regionům s nejnižší hustotou obyvatel patří Podleské a Varmijskomazurské vojvodství.

Ekonomické prostředí

Polsko se řadí k těm státům v EU, na jejichž území se nacházejí nejméně vyspělé regiony. Pomineme-li Bulharsko a Rumunsko, je v EU nejméně vyspělým regionem právě jeden z polských regionů. Tabulka 3.16 zobrazuje ekonomickou úroveň vojvodství v relativním poměru vůči EU 27. HDP na obyvatele v PPS je součástí přílohy č. 8.

Tabulka 4.16: HDP na obyvatele v PPS (EU 27 = 100 %)

Vojvodství	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Lodžské	43,5	43	44,2	45,2	46,7	47,1	48
Mazovské	73	74,6	74,7	76,2	77,3	81,2	86,6
Malopolské	42,1	40,1	41,4	42,1	43,3	43,7	45,4
Slezské	52,1	51,2	52,7	53,4	57	55,3	55,5
Lublińské	33,9	33,9	34,1	34,6	35,1	35	35,3
Podkarpatské	33,7	33,6	33,9	34,7	35,4	35,4	35,8
Svatokřížské	37,5	36,2	37,3	38,3	39,2	38,3	39,8
Podleské	36,4	36,9	37,4	37,2	37,8	37,9	38,4
Velkopolské	51,5	50,6	50,2	51,3	54,5	54,8	55,1
Západopomořanské	49,2	47,4	47,5	46,4	47,1	47,6	47,7
Lubušské	43,6	42,2	42,5	42,4	45,3	46,2	46,5
Dolnośląské	50,3	48,3	50	50,2	51,6	53	56
Opolské	40,8	38,9	39,1	38,9	43,5	42,5	42,1
Kujavskopomořské	44,3	43,7	44,1	43,9	45,3	44,7	45,7
Varmijskomazurské	37,9	36,2	36,9	38,7	39,4	39,2	39,5
Pomořské	48,1	46,7	48,3	48,2	49,5	50,4	51,5
Polsko	48,4	47,7	48,4	49	50,7	51,3	52,3
EU 27	100	100	100	100	100	100	100

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Z tabulky 4.16 vyplývá, že nejvíce vyspělým regionem je Mazovské vojvodství, na jehož území se nachází hlavní město země. Přestože tento region dosahuje nejvyšší

úrovně v rámci dané země, představuje jeho HDP na obyvatele v roce 2006 pouhých 86,6 % průměru EU. Jedná se tak o nejméně vyspělý region s hlavním městem v rámci zemí sledovaných v této diplomové práci. K nejméně vyspělým regionům se řadí Lublinské a Podkarpatské vojvodství, jejichž HDP na obyvatele dosáhlo v roce 2006 35 % průměru EU 27.

Zaměstnanost a sociální soudržnost

Také v oblasti zaměstnanosti existují v rámci polských regionů výrazné rozdíly. Tabulka 4.17 přináší údaje o míře zaměstnanosti. Tabulky 4.18 a 4.19 pak přinášejí údaje o míře nezaměstnanosti v polských regionech.

Polsko patří k zemím s nízkou mírou zaměstnanosti. Míra zaměstnanosti ve většině regionů se pohybuje pod úrovní 50 % populace ve věku 15-64 let. Výjimku tvoří pouze 2 vojvodství, a to Mazovské a Lublinské. Nejnižší míry zaměstnanosti dosahuje Západopomořanské vojvodství, kde je zaměstnáno pouze 43,6 % ekonomicky aktivního obyvatelstva. K dalším regionům s nízkou mírou zaměstnanosti patří Varmijskomazurské, Slezské a Opolské vojvodství.

Tabulka 4.17: Míra zaměstnanosti osob starších 15 let (v %)

Vojvodství	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Lodžské	48	45,8	44,7	44,3	44,7	45,7	50,9	49,7
Mazovské	50,8	49,9	48,5	47,9	47,7	47,8	53,5	51,9
Malopolské	51	50,4	47,5	46,4	47	47,4	51,4	48,9
Slezské	42,1	41,9	40,5	40,3	41,3	42,3	46,1	46,1
Lublinské	50,5	50	49	48,2	47,7	48,6	52,5	51,1
Podkarpatské	48,3	47,8	47,1	46,1	44,8	45,2	49,8	49,3
Svatokřížské	47,9	43,9	42,1	41,8	41,9	44	50,2	49,6
Podleské	50,6	50,1	47,4	45,7	47,1	48	52,1	49,6
Velkopolské	50,1	47,5	46,5	47,5	46,8	47,2	51	49,9
Západopomořanské	44,9	43,1	39,5	39,4	41,4	41,9	45,1	43,6
Lubušské	42,7	41,7	40,1	40,4	42,1	44,5	48,3	48,2
Dolnoslezské	44,3	41,5	40,3	39,2	40,2	42	47,8	46,5
Opolské	47,5	45,6	43	41,4	43	44,7	48,5	46,3
Kujavskopomořské	46,2	45,3	43,5	43,5	43,8	44,6	46,7	45,8
Varmijskomazurské	42,7	42,1	39,8	41	41,6	41,6	46,1	46
Pomořské	46,4	46,2	43,6	42,9	42,5	43,5	48,1	48,1
Polsko	47,5	46,1	44,4	44	44,3	45,2	49,6	48,5
EU 27	-	-	-*	51,4	51,4	51,9	52,8	53,3

* Údaje nejsou k dispozici

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Kromě nízké míry zaměstnanosti je pro polské regiony také typická vysoká míra nezaměstnanosti, která má však klesající tendenci. I přesto, že v posledních letech dochází k určitému zlepšování na trhu práce, je situace v některých regionech velice nepříznivá. V roce 2000 dosahovala míra nezaměstnanosti ve všech regionech dvouciferných hodnot. V některých regionech v letech 2000-2005 dokonce míra nezaměstnanosti dosahovala hodnot přes 20 %. Jednalo se například o vojvodství Lubušské, Dolnoslezské, Západopomořanské či Varmijskomazurské.

V roce 2007 není regionem s nejnižší mírou nezaměstnanosti překvapivě region s hlavním městem, jak tomu bylo v případě České republiky či Slovenska. Nejnižší míry nezaměstnanosti dosáhly v roce 2007 Slezské, Velkopolské a Malopolské vojvodství. Tyto regiony však dosahují vyšší hodnoty než je průměr EU 27. Nejvyšší míry nezaměstnanosti dosáhlo Dolnoslezské vojvodství. V minulosti mívalo nejvyšší hodnoty míry nezaměstnanosti také Varmijskomazurské vojvodství.

Tabulka 4.18: Míra nezaměstnanosti osob starších 15 let (v %)

Vojvodství	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Lodžské	16,6	19,8	20,3	19,7	18,8	17,4	13,4	9,3
Mazovské	13,1	14,6	17	16,3	14,6	14,8	12,3	9,1
Malopolské	11,7	13	16,2	18	17,3	15,3	12,6	8,5
Slezské	17,5	19,7	20,1	20,2	19,3	19	14,2	8,1
Lublinské	14,1	14,7	16,6	16	16,7	14,3	12,8	9,5
Podkarpatské	15,8	18	18,2	17,7	16,6	16,7	13,7	9,6
Svatokřížské	15,7	18	18,8	19,1	20,6	19	15,5	12,1
Podleské	15,2	16	16,8	17,8	15,6	14,4	11,3	8,9
Velkopolské	13,7	17,7	18,2	17,1	18,2	17,2	12,7	8,3
Západopomořanské	19,1	22,4	26	25,5	23,8	22,7	17,2	11,5
Lubužské	20,7	24,3	26,3	24,5	23,2	19,1	14	9,8
Dolnoslezské	21,3	23,7	26,1	26	24,9	22,8	17,3	12,7
Opolské	15,5	18,1	19,7	18,3	17,8	16,9	13,5	9,4
Kujavskopomořské	17,8	20	21,5	21,8	22,1	19,8	16,2	11,3
Varmijskomazurské	23,6	23,5	25,9	23,9	22,3	20,4	16	10,5
Pomořské	16,6	18,5	21,5	20,5	20,2	18,9	13,8	9,5
Polsko	16,1	18,2	19,9	19,6	18,9	17,7	13,9	9,6
EU 27	-	-	-*	9,1	9,2	8,9	8,2	7,2

* Údaje nejsou k dispozici

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Tabulka 4.19 zobrazuje míru nezaměstnanosti u pracovníků ve věku 15-24 let. V této oblasti dosahují všechny polské regiony velmi špatných výsledků. Míra nezaměstnanosti osob ve věku 15 -24 let se pohybuje v rozmezí 17-28 %,

přičemž většina regionů přesahuje 20 % míru nezaměstnanosti. Nejnižší míru nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let vykázalo v roce 2007 Slezské vojvodství. Nejvyšší míru nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let vykázalo v roce 2007 vojvodství Svatokřížské. V oblasti míry nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let dosahuje Polsko nejhorších výsledků v celé EU.

Tabulka 4.19: Míra nezaměstnanosti osob ve věku 15 - 24 let (v %)

Vojvodství	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Lodžské	37,6	42,4	42,1	40,9	35	33,1	25	17,8
Mazovské	31,7	33,5	36,9	36,5	31,2	31,9	28,6	21,3
Malopolské	28,6	33,8	37,5	40,9	40,5	36,7	30,2	24,2
Slezské	34,4	40,5	42	46,1	42,4	38,8	29,8	17,5
Lublinské	37,2	35,8	37,8	37,7	35,6	30,3	32,1	24,3
Podkarpatské	41,3	46,9	45,7	41,8	40	43,3	35,3	24,4
Svatokřížské	37,3	46,5	48,7	46,7	42,9	43,6	36,6	27,8
Podleské	32,4	41,3	37,9	36,6	36,4	30,6	29,9	19,7
Velkopolské	28,9	35	38	36,6	37	34,9	27,1	19,3
Západopomořanské	41	42,7	54,6	51,5	45,5	41,7	32,4	24,5
Lubušské	39,5	45,4	50,1	48,1	48	35,3	29,3	25,1
Dolnoslezské	41,4	45,7	50,2	46,8	47,9	45	32,8	22,8
Opolské	33,1	43,7	45,3	40,7	37,2	36,1	29,1	18,3
Kujavskopomořské	38,1	39,9	43,2	45,2	42,1	39,1	31,1	22,9
Varmijskomazurské	41,9	48,8	52,2	46,4	46,7	39,9	33,5	25,1
Pomořské	35,4	37,1	45,1	41,4	38,4	36,3	27,3	20,8
Polsko	35,1	39,5	42,5	41,9	39,6	36,9	30,1	21,7
EU 27	-	-	-*	9,1	9,2	8,9	8,2	7,2

* Údaje nejsou k dispozici

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Inovační a výzkumné aktivity

V oblasti podpory vědy a výzkumu Polsko zaostává za EU. Situaci v oblasti vědy a výzkumu zobrazují tabulka 4.20, tabulka 4.21 a příloha č.9. V této oblasti v Polsku opět panují výrazné meziregionální rozdíly.

Všechny regiony v Polsku realizují nízké investice do vědy a výzkumu. Nejvyššího podílu na HDP dosahuje Mazovské vojvodství, přibližně 1,1 % HDP, což není překvapivé, neboť se jedná o region na jehož území se nachází hlavní město. Mazovské vojvodství v roce 2005 vydalo na vědu a výzkum 632 mil. EUR. Malopolské vojvodství v témže roce vydalo 186,6 mil. EUR, což tvořilo 1,02 % podíl na HDP. Pouze tyto dva regiony přesahují průměrnou hodnotu Polska. Průměru EU však nedosahují. Ostatní polské regiony na vědu a výzkum vydávají

velice málo prostředků. Např. ve Svatokřížském vojvodství bylo vydáno v roce 2005 pouze 5,5 mil. EUR, což činilo 0,08 % HDP. Kromě 3 regionů bylo na danou oblast vydáno méně než 0,5 % jejich HDP, přičemž v 8 regionech výdaje na vědu a výzkum činily méně než 0,3 % HDP. Většinou se jedná o regiony s nízkou ekonomickou úrovní.

Tabulka 4.20: Výdaje na vědu a výzkum (GERD) jako % HDP

Vojvodství	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Lodžské	0,63	0,62	0,59	0,52	0,52	0,52
Mazovské	1,44	1,31	1,19	1,13	1,19	1,1
Malopolské	0,8	0,83	0,85	0,85	0,96	1,02
Slezské	0,39	0,39	0,31	0,33	0,31	0,34
Lublinské	0,49	0,46	0,42	0,4	0,46	0,48
Podkarpatské	0,43	0,34	0,38	0,35	0,29	0,3
Svatokřížské	0,11	0,1	0,07	0,06	0,08	0,08
Podleské	0,2	0,47	0,19	0,19	0,24	0,27
Velkopolské	0,49	0,48	0,44	0,46	0,43	0,47
Západopomořanské	0,21	0,19	0,26	0,16	0,17	0,17
Lubušské	0,22	0,1	0,14	0,17	0,11	0,15
Dolnoslezské	0,53	0,57	0,44	0,39	0,41	0,45
Opolské	0,24	0,22	0,17	0,15	0,13	0,13
Kujavskopomořské	0,34	0,34	0,28	0,25	0,27	0,25
Varmijskomazurské	0,26	0,24	0,24	0,21	0,21	0,24
Pomořské	0,49	0,47	0,36	0,42	0,48	0,52
Polsko	0,64	0,62	0,56	0,54	0,56	0,57
EU 27	1,85	1,86	1,87	1,86	1,82	1,82

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Tabulka 4.21 přináší informace o podílu zaměstnanců ve vědě a výzkumu vzhledem k celkové zaměstnanosti v regionu. 1,71 % všech pracovníků je zaměstnáno ve v oblasti vědy a výzkumu v Mazovském vojvodství. 1,25 % všech pracovníků je zaměstnáno ve vědě a výzkumu v Malopolském vojvodství. Situace v dalších regionech se velice liší. Míra zaměstnanosti v oblasti vědy a výzkumu se pohybuje v rozmezí od 0,95 do 0,27 %. Nejnižší podíl pracovníků ve vědě a výzkumu se vyskytuje ve Svatokřížské vojvodství, což je vojvodství, které také na vědu a výzkum vydává nejméně finančních prostředků.

Tabulka 4.21: Zaměstnanci ve vědě a výzkumu (% celkové zaměstnanosti)

Vojvodství	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Lodžské	0,75	0,73	0,72	0,71	0,71	0,7
Mazovské	1,7	1,66	1,73	1,82	1,77	1,71
Malopolské	1,16	1,13	1,4	1,4	1,4	1,25
Slezské	0,78	0,77	0,73	0,84	0,78	0,69
Lublinské	0,72	0,74	0,71	0,74	0,77	0,76
Podkarpatské	0,4	0,48	0,39	0,43	0,4	0,42
Svatokřížské	0,22	0,25	0,26	0,27	0,23	0,27
Podleské	0,49	0,5	0,5	0,54	0,57	0,56
Velkopolské	0,82	0,9	0,94	0,92	0,97	0,92
Západopomořanské	0,63	0,64	0,62	0,61	0,65	0,65
Lubušské	0,4	0,38	0,36	0,36	0,35	0,34
Dolnoslezské	0,92	1,01	0,99	1,06	1,01	0,91
Opolské	0,43	0,44	0,45	0,48	0,48	0,43
Kujavskopomořské	0,59	0,62	0,61	0,59	0,62	0,64
Varmijskomazurské	0,4	0,43	0,51	0,5	0,49	0,48
Pomořské	0,97	0,87	0,84	0,96	0,98	0,95
Polsko	0,86	0,87	0,89	0,93	0,92	0,87
EU 27	1,36	1,37	1,41	1,41	1,43	1,44

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

4.4 Maďarsko

4.4.1 Pojetí regionální politiky a disparit v Maďarsku

Regionální politika Maďarska je úzce spjata s procesem přípravy na vstup do Evropské unie, stejně jako tomu bylo u dříve uvedených zemí. Maďarsko bylo vždy centralizovanou zemí. Přesto některé funkce a nástroje regionální politiky však již byly používány na různých úrovních ještě před přechodem Maďarska k tržnímu hospodářství. V této době však nebylo regionální rozvojové plánování považováno za významný politický nástroj a regionální rozvoj nebyl nijak regulován.

Na počátku 90. let 20. století byl navržen *Zákon o samosprávě*, jenž stanovil většinu úkolů a oprávnění na místní úroveň. Maďarský správní systém se stal polarizovaným se silnou místní a centrální úrovní, zatímco okresy byly oslabené. Zákon o místní samosprávě přinesl finanční nezávislost a autonomii obcím, ale silně redukoval funkce okresů.

Během první poloviny 90. let 20. století neexistoval zřetelně specifikovaný koncept nebo strategie regionální politiky a regionálního rozvoje. Změna přišla v roce 1996 s novou legislativou a národní politikou, kdy byl přijat *Zákon o regionálním*

rozvoji a územním plánování. Určil pravidla a úkoly regionální rozvojové politiky a územního plánování na národních a regionální úrovni. Tento zákon ustanovil *Národní regionální rozvojovou radu*, která by měla vládě vypomáhat s tvorbou a realizací regionální politiky. V roce 2001 byl založen *Národní rozvojový úřad*, který nese hlavní odpovědnost za koordinaci regionální politiky a politiky soudržnosti EU. Ministerstvem odpovědným za regionální rozvoj pak je *Ministerstvo vnitra*, na něhož byla tato funkce převedena v době, kdy se stalo zodpovědným za záležitosti místních samospráv.

Maďarská regionální politika je založena na základě *zákona č. 21/1996 o Regionálním rozvoji a územním plánování*, který byl následně upraven v roce 1999. Dalším právním pramenem je Národní regionální rozvojový koncept přijatý parlamentem v roce 1998. Tato legislativa představila koncept statistických a plánovacích regionů (na úrovni NUTS 2) a mikroregionů (úroveň NUTS 4) a již dříve existující krajů (úroveň NUTS 3). Na tomto základě byla získána výchozí zkušenost o vytváření regionálního partnerství a přípravě regionálního rozvojového plánu, pod záštitou nově vytvořené Regionální rozvojové rady a Regionálních rozvojových agentur. Kritéria pro stanovení příjmových oblastí a alokace zdrojů pro regiony, kraje a mikroregiony byla později definována v Parlamentním rozhodnutí č. 24/2001.

Při využití dostupných indikátorů regionálního rozvoje můžeme v Maďarsku definovat tři základní typy **znevýhodněných regionů** (mikroregionů), jež jsou pro **identifikaci regionálních disparit** Maďarska prioritní. Jsou tyto regiony:⁵⁵

- Regiony s celkovým sociálně-ekonomickým znevýhodněním, kam se řadí regiony s vyšší mírou nezaměstnanosti, jedná se např. o pohraniční regiony, např. *Ormánság*, *Tamási* či o regiony s nedostatkem městských center - *Szécsény* a *Bácsalmás*.
- Regiony, jež potřebují průmyslovou restrukturalizaci. Jsou to regiony, které byly postiženy průmyslovou recesí v 90. letech 20. století. Patří zde *Kolmó* a *Ózd*.
- Regiony s potřebou zemědělského a venkovského rozvoje. Jsou to regiony zemědělského charakteru jako např. region *Střední Tisza*.

V souvislosti se vstupem Maďarska do EU byla pozornost v oblasti regionální politiky a regionálních disparit zaměřena na vytvoření stabilního regionálního institucionálního systému, který má prostřednictvím programové podpory usilovat o vyvážený rozvoj regionů a napomáhat tak ke snižování regionálních disparit v zemi. I přesto však významné ekonomické, sociální a infrastrukturní disparity v regionech

⁵⁵SZALÓ, P., 2002.

stále přetrvávají i po vstupu do EU.

Realizace politiky soudržnosti v Maďarsku

Maďarsko čerpalo před vstupem do EU z programu PHARE, který vznikl v roce 1989 původně za účelem podpory socioekonomických reforem v Polsku a Maďarsku. Od roku 2000 pak Maďarsko čerpalo z programů ISPA a SAPARD, stejně jako ostatní země, kterými se zabývá tato diplomová práce.

Ve **zkráceném programovacím období 2004 - 2006** byly všechny maďarské regiony NUTS 2 zařazeny pod Cíl 1, tedy jejich HDP na obyvatele nedosahovalo 75 % průměru EU25. V tomto období mohly maďarské regiony čerpat 3,2 mld. EUR,⁵⁶ z toho 1,996 mld. EUR pro programy v rámci Cíle 1, 1,1 mld. EUR pro programy spolufinancované z Fondu soudržnosti a více než 90 mil. EUR v rámci CIP INTERREG a CIP EQUAL. V tomto období bylo v Maďarsku vypracováno 5 operačních programů pro Cíl 1. Nejvíce finančních prostředků bylo určeno pro *OP Rozvoj lidských zdrojů*, téměř 563 mil. EUR, a pro *OP Ekonomická konkurenceschopnost*, na tento OP bylo určeno 429 mil. EUR.

V novém **programovacím období 2007 - 2013** došlo ke změnám v oblasti zařazení regionů do cílů. 6 NUTS 2 regionů bylo zařazeno do cíle Konvergence, jedná se o regiony, které opět nedosáhly v rámci ukazatele HDP na obyvatele úrovně 75 % průměru EU25. Ke změně došlo u Středomaďarského regionu, na jehož území se nachází hlavní město Budapešť. Tento region byl zařazen do tzv. přechodného režimu v rámci cíle Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost. Celkem může Maďarsko v tomto období čerpat 25,3 mld. EUR.⁵⁷ Maďarsko připravilo 15 operačních programů, jedná se o 7 regionálních OP a 8 sektorových OP. V rámci cíle Konvergence bude nejvíce prostředků využito z *OP Doprava* (více než 6,2 mld. EUR), *OP Životní prostředí a energie* (4,2 mld. EUR) a *OP Sociální obnova* (3 mld. EUR). Celkem je na cíl Konvergence vyhrazeno 22,8 mld. EUR. V rámci cíle Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost bude Maďarsko nejvíce čerpat z *OP Středomaďarský region* (1,4 mld. EUR), dále pak z *OP Sociální obnova* (443 mil. EUR). Celkem je na tento cíl vyhrazeno něco přes 2 mld. EUR.

⁵⁶Regional Policy - Inforegio, 2009.

⁵⁷Tamtéž.

4.4.2 Charakteristika NUTS 2 regionů v Maďarsku a identifikace regionálních rozdílů

O vytvoření klasifikace NUTS bylo v Maďarsku rozhodnuto v roce 1998, i zde to bylo z důvodu přípravy na vstup do EU. Legislativní existence NUTS jednotek je zakotvena v Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1059/2003 ze dne 26. května 2003, o vytvoření společné klasifikace územních statistických jednotek (NUTS).

Obecná charakteristika NUTS 2 regionů

NUTS 2 regiony byly v Maďarsku vytvořeny účelově, sloučením několika sousedních žup (NUTS 3) s podobnými ekonomickými či sociálními podmínkami. 7 maďarských NUTS 2 regionů vzniklo obdobným způsobem jako tomu bylo v ČR či na Slovensku.

Tabulka 4.22: Charakteristika regionů NUTS 2 v Maďarsku

	Rozloha (km ²)	Počet obyvatel*	Hustota obyvatel* (obyv/km ²)
Středomadžarský reg.	6 918	2 872 678	415,25
Středožadunajský reg.	11 116	1 107 453	99,63
Západožadunajský reg.	11 328	999 361	88,22
Jihožadunajský reg.	14 169	967 677	68,3
Severomaďarský reg.	13 431	1 251 441	93,18
Severní Velká Planina	17 729	1 525 317	86,04
Jižní Velká Planina	18 338	1 342 231	73,19

* Údaj za rok 2007

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní výpočty hustoty obyvatel

Tabulka 4.22 uvádí charakteristiku NUTS 2 regionů v Maďarsku. Největším regionem z hlediska rozlohy je Jižní Velká Planina. Součástí tohoto regionu je největší maďarský kraj, Bács-Kiskun. Region s největším počtem obyvatel je Středomadžarský region, na území toho regionu se nachází hlavní město Budapešť. Středomadžarský region je také regionem o nejmenší rozloze a nejvyšší hustotě obyvatel. Nejméně obyvatel žije v regionu Jihožadunajský region. Tento region má také nejnižší hustotu obyvatel.

Ekonomické prostředí

V Maďarsku, podobně jako v ostatních středoevropských zemích, existuje rozdíl mezi ekonomickou výkonností regionu s hlavním městem a ostatních regionů.

Tabulka 4.23 zobrazuje vývoj HDP na obyvatele v PPS jako procentního podílu na HDP na obyvatele EU 27. Příloha č. 8 pak zobrazuje HDP na obyvatele v PPS. Z tabulky vidíme, že Středomadžarský region dosáhl v roce 2006 105,5 % průměru

EU 27 zatímco 3 regiony dosahují zhruba 40 % průměru EU. Tyto regiony se řadí po regionech Rumunska, Bulharska a Polska k nejchudším v celé EU. Všechny maďarské regiony, kromě Středomadžarského, v minulých letech dokonce klesaly, což není obvyklá tendence vývoje. Aglomerace hlavního města zažívá výrazný růst, což vede k prohlubujícím se rozdílům mezi Budapeští a ostatními regiony.

Tabulka 4.23: HDP na obyvatele v PPS (EU 27 = 100 %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Středomadžarský reg.	86,4	92,7	99,9	100,3	100	104,9	105,5
Středozaadunajský reg.	54,6	55,6	54,5	59,2	60,3	60,4	57,6
Západozaadunajský reg.	64,2	62,4	64,2	69	66,2	63,7	63,8
Jihozadunajský reg.	42,2	44,1	45,4	45,9	45,3	44,6	42,9
Severomađarský reg.	36,2	38,2	39,4	41	42,2	42,3	40,7
Severní Velká Planina	36,4	39,5	40,2	42,2	41,7	40,9	40,1
Jižní Velká Planina	41,1	42,1	43,5	44,2	44,4	43,6	42,1
Mađarsko	56,2	59	61,6	63,4	63,3	64,3	63,6
EU 27	100	100	100	100	100	100	100

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Zaměstnanost a sociální soudržnost

Následující tři tabulky zobrazují ukazatele sociálních disparit v Mađarsku. Mađarsko patří spolu s Polskem k zemím, které vykazují nízké míry zaměstnanosti. Nejlepších výsledků v této oblasti dosahuje Středomadžarský region, jeho míra zaměstnanosti se však vyskytuje pod průměrem EU 27. Středomadžarský, Středozaadunajský a západozaadunajský region dosahují míry zaměstnanosti mírně nad 50 %. Ostatní regiony dosahují hodnoty kolem 40 %.

Tabulka 4.24: Míra zaměstnanost osob starších 15 let (v %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Středomadžarský reg.	50	49,5	50	50,6	51,6	51,7	51,4	51,4
Středozaadunajský reg.	49,9	49,5	49,9	51,8	50,1	50	50,8	50,7
Západozaadunajský reg.	52,3	51,7	52,3	50,9	50,3	50,5	50,9	51,3
Jihozadunajský reg.	44,2	43,1	42,6	43,8	43	43,5	43,4	41,5
Severomađarský reg.	40,7	40,7	40,9	41,7	41,2	40,2	40,8	41,1
Severní Velká Planina	41,1	41,4	41	42,8	41,9	41,5	42,4	42
Jižní Velká Planina	45,5	45,3	44,1	43,2	43,5	43,5	43,7	44,3
Mađarsko	46,6	46,2	46,2	46,8	46,6	46,6	46,8	46,8
EU 27	-	-	-*	51,4	51,4	51,9	52,8	53,3

* Údaje nejsou k dispozici

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Situace v oblasti míry nezaměstnanosti je obdobná jako v případě míry zaměstnanosti, ta je znázorněna tabulce 4.25. Nejnižší míry nezaměstnanosti dosáhly v roce 2007 již zmiňované 3 severozápadní regiony. Nejvyšší nezaměstnanost vykázal Středomadžarský region.

Tabulka 4.25: Míra nezaměstnanosti osob starších 15 let (v %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Středomadžarský reg.	5,2	4,3	4	4	4,5	5,1	5,1	4,7
Středozadunajský reg.	4,9	4,3	5	4,6	5,6	6,3	6	5
Západozadunajský reg.	4,2	4,2	4	4,6	4,6	5,9	5,7	5
Jihozadunajský reg.	7,8	7,8	7,9	7,9	7,3	8,8	9	10
Severomadžarský reg.	10,1	8,5	8,9	9,7	9,7	10,6	11	12,3
Severní Velká Planina	9,2	7,8	7,8	6,8	7,2	9	11	10,8
Jižní Velká Planina	5,1	5,4	6,2	6,5	6,3	8,1	7,8	7,9
Maďarsko	6,4	5,7	5,8	5,9	6,1	7,2	7,5	7,4
EU 27	-	-	-*	9,1	9,2	8,9	8,2	7,2

* Údaje nejsou k dispozici

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Tabulka 4.26 zobrazuje míru nezaměstnanosti mladých pracovníků ve věku 15-24 let. Zde je situace opět podobná. Středomadžarský, Středozadunajský a Západozadunajský region dosahují 10-12 % míry nezaměstnanosti mladých pracovníků. Zbývající regiony mají tuto míru vyšší, a to v rozmezí 19,5-27,7 %.

Tabulka 4.26: Míra nezaměstnanosti osob ve věku 15 -24 let (v %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Středomadžarský reg.	11,1	9,1	8,9	9,9	13,1	14,4	14,1	10,3
Středozadunajský reg.	8,3	7,2	10,7	10,7	13,1	13,9	13,7	11,3
Západozadunajský reg.	8,6	9,2	8,9	10,1	9,4	13,5	13,6	12
Jihozadunajský reg.	14,1	15,9	15,9	16,8	19	24,9	22,8	23,1
Severomadžarský reg.	20,2	15,5	19,9	20,5	22,1	28,5	26,3	27,7
Severní Velká Planina	16,8	13,4	15	15,3	18,5	24,8	26,7	27,1
Jižní Velká Planina	9,2	11,6	14,2	14,6	15,9	21	20	19,5
Maďarsko	12,5	11,3	12,7	13,4	15,5	19,4	19,1	18
EU 27	-	-	-*	18,5	18,7	18,7	17,4	15,6

* Údaje nejsou k dispozici

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Inovační a výzkumné aktivity

I v oblasti výdajů na výzkum a vývoj existují regionální rozdíly mezi regiony Maďarska. Maďarsko patří k zemím, které na vědu a výzkum vydávají málo peněz ve srovnání s průměrem EU 27.

Tabulka 4.27: Výdaje na vědu a výzkum (GERD) jako % HDP

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Středomadarský reg.	1,2	1,32	1,44	1,38	1,27	1,37
Středozadunajský reg.	0,36	0,5	0,62	0,5	0,5	0,42
Západozadunajský reg.	0,19	0,44	0,32	0,31	0,38	0,31
Jihozadunajský reg.	0,39	0,41	0,47	0,39	0,4	0,44
Severomadarský reg.	0,22	0,22	0,28	0,27	0,27	0,32
Severní Velká Planina	0,6	0,58	0,65	0,68	0,71	0,84
Jižní Velká Planina	0,59	0,62	0,73	0,73	0,61	0,73
Maďarsko	0,78	0,92	1	0,93	0,88	0,94
EU 27	1,85	1,86	1,87	1,86	1,82	1,82

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Tabulka 4.27 přináší informace o výdajích na vědu a výzkum ve vztahu k HDP. Příloha č. 9 udává peněžní vyjádření těchto výdajů. Středomadarský region s hlavním městem tradičně vydává nejvíce. Přesto i zde jsou výdaje pod průměrem EU 27. V roce 2005 tento region vydal na vědu a výzkum 1,37 % svého HDP, což představovalo 617,1 mil. EUR. Nejhorších výsledků v této oblasti dosahují 3 regiony - Severomadarský, Středozadunajský a Západozadunajský. Dívali bychom-li se však na výdaje v peněžním vyjádření, pak nejméně se na vědu a výzkum vydalo v Jihozadunajském a Severomadarském regionu - méně než 30 mil. EUR.

Tabulka 4.28: Zaměstnanci ve vědě a výzkumu (% celkové zaměstnanosti)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Středomadarský reg.	2,3	2,23	2,33	2,28	2,22	2,22	2,28
Středozadunajský reg.	0,56	0,52	0,53	0,57	0,57	0,58	0,6
Západozadunajský reg.	0,51	0,63	0,62	0,54	0,54	0,55	0,61
Jihozadunajský reg.	0,86	0,85	0,84	0,91	1,36	1,24	1,24
Severomadarský reg.	0,45	0,51	0,6	0,54	0,56	0,53	0,57
Severní Velká Planina	0,84	0,83	0,87	0,88	0,92	0,94	0,85
Jižní Velká Planina	0,86	0,98	1,19	1,21	1,13	1,18	1,12
Maďarsko	1,18	1,18	1,26	1,24	1,27	1,27	1,28
EU 27	1,36	1,37	1,41	1,41	1,43	1,44	1,47

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Posledním ukazatelem je zaměstnanost ve vědě a výzkumu. Tuto oblast sleduje tabulka 4.28. I zde dosahuje nejvyššího podílu Středomadarský region. Nejnižší podíl zaměstnanců ve vědě a výzkumu na celkové zaměstnanosti mají Severomadarský, Středozadunajský a Západozadunajský region - pouze na úrovni 0,6 % celkové zaměstnanosti.

5 Komparativní analýza regionálních disparit v analyzovaných střeoevropských zemích

5.1 Analýza vybraných ukazatelů regionálních disparit

Pro analýzu meziregionálních rozdílů ve sledovaných zemích se nabízí soubor základních 14 strukturálních ukazatelů. Vzhledem k jejich pojetí a konstrukci však nejsou v dostupných databázích Eurostatu pro regiony úrovně NUTS 2 k dispozici všechny z těchto ukazatelů. Z tohoto důvodu budou využity pouze některé z nich. Vybrané ukazatele již byly použity v kapitole 4, v rámci této kapitoly budou vybrané ukazatele analyzovány a následně bude provedena syntéza. K vybraným ukazatelům patří HDP na obyvatele (v PPS), míra zaměstnanosti osob starších 15 let, míra nezaměstnanosti osob starších 15 let, míra nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let, výdaje na vědu a výzkum (% HDP) a zaměstnanost ve vědě a výzkumu (% celkové zaměstnanosti).

5.1.1 Česká republika

Vývoj v jednotlivých regionech České republiky se podle diferenciaci jednotlivých faktorů ovlivňujících regionální rozvoj a v závislosti na různých výchozích podmínkách, poloze a stupni urbanizace projevoval rozdílnou dynamikou i rozdílnými změnami územních ekonomických struktur. Z kapitoly 4 můžeme vyvodit existenci regionálních rozdílů v ČR v několika sledovaných oblastech. Analýzu provádíme na úrovni NUTS 2, tato úroveň je však uměle vytvořená pro potřeby Eurostatu, a proto jsou pro bližší pochopení situace v regionech uvedeny také některé důležité informace pro úroveň NUTS 3, která představuje národní členění.

Z hlediska **HDP na obyvatele** existuje v ČR velká disproporce mezi regionem Praha a ostatními regiony. Praha je hlavním městem ČR a do území tohoto regionu jsou soustřeďovány jak orgány státní správy, tak sídla velkých domácích i zahraničních firem, stejně jako cestovní ruch. V roce 2007 se nacházelo na území Prahy 231 průmyslových podniků s více než 100 zaměstnanci. Pro ČR je příznačný výrazný rozdíl mezi Prahou a ostatními regiony, což dokládají i další analyzované oblasti. Ostatní regiony NUTS 2 dosahují podobných výsledků v oblasti HDP na obyvatele v relaci k EU 27. Nejnižší hodnoty v roce 2006 dosáhla oblast Severozápad, která se skládá z krajů Karlovarského a Ústeckého. Karlovarský kraj dosáhl v roce 2006 HDP na obyvatele ve výši 56,1 % průměru EU 27. Ústecký kraj dosáhl v témže roce 63,5 % průměru EU 27. Na území Karlovarského kraje se nachází nejméně

velkých průmyslových podniků v ČR, podniků se 100 zaměstnanci a více v tomto kraji sídlilo v roce 2007 pouhých 89. Karlovarský kraj je krajem s 83,4 % městského obyvatelstva, což je nejvíce po Praze. Na území ústeckého kraje se v minulosti těžilo hnědé uhlí a s útlumem těžby došlo také k hospodářskému útlumu tohoto kraje. Oblastmi, na jejichž území je nejvíce rozšířeno zemědělství jsou Jihovýchod, Jihozápad a Střední Čechy. Tyto oblasti dosáhly HDP na obyvatele v roce 2006 v rozmezí 73 - 76 % průměru EU 27, tedy nejvyšších hodnot po Praze. 50,2 % rozlohy Středočeského kraje a 49,7 % rozlohy Jihomoravského kraje tvoří orná půda.

V oblasti **ukazatelů trhu práce** je situace podobná jako u ukazatele HDP/obyvatele. Nejnižší míru nezaměstnanosti vykazuje Praha. Průměrná hrubá měsíční mzda v roce 2007 tam činila 26 813 Kč. V krajích jako Karlovarský, Královehradecký, Vysočina, Olomoucký a Zlínský průměrná hrubá měsíční mzda v roce 2007 dosáhla 18 000 Kč. Nejvíce volných pracovních míst v roce 2007 bylo vytvořeno také v Praze, a to 28 000 pracovních míst. Zatímco v Karlovarském kraji to bylo pouhých 3 000 pracovních míst. Neumístěných uchazečů o zaměstnání bylo v roce 2007 nejvíce v Moravskoslezském kraji (65 000 uchazečů) a Ústeckém kraji (49 000 uchazečů). Pro regiony ČR je také příznačná rigidita na trzích práce. Lidé nejsou příliš ochotní se stěhovat za zaměstnáním. Důvodů je mnoho například sociální vazby a rodinné vztahy nebo náklady na bydlení. Tato stručná charakteristika uvádí některé z příčin disparit na regionálních trzích práce. Oblasti, které dosahují nejvyšší míru nezaměstnanosti jsou Severozápad a Moravskoslezsko. Severozápad je tvořen právě Karlovarským a Ústeckým krajem, které již byly zmiňovány. Ústecký a Moravskoslezský kraj byly v minulosti orientovány na těžbu uhlí a těžký průmysl a doposud nebyly zcela restrukturalizovány.

Pro **oblast vědy a výzkumu** je opět typická dominance Prahy, jak z hlediska výdajů na vědu a výzkum, tak z hlediska zaměstnanců v dané oblasti. Není neobvyklé, že nejvíce se věda a výzkum provádí v regionu hlavního města. V posledních letech však dochází k rozvoji podnikatelských inkubátorů, vědeckotechnologických parků a výzkumných center také na území dalších oblastí, například v Moravskoslezském kraji. Přesto oblast Moravskoslezska dosahovala v roce 2005 výdajů na vědu a výzkum pouhých 0,7 % svého regionálního HDP. Vzhledem k rozvoji univerzit a dalších institucí však lze očekávat, že i ostatní oblasti budou zvyšovat své výdaje na vědu a výzkum, což je nutná podmínka k zvyšování své konkurenceschopnosti do budoucna.

Z uvedeného porovnání hlavních faktorů regionálního rozvoje je zřejmá **tendence prohlubování meziregionálních disparit**, které lze charakterizovat takto:

- dochází k poměrně významnému prohlubování rozdílů v ekonomické výkonnosti krajů v řadě ukazatelů rozhodujících pro životní úroveň obyvatelstva (HDP/obyvatele, průměrné mzdy, nezaměstnanost aj.), Na úrovni NUTS 2 jsou tyto rozdíly menší.
- v krajích postižených nezbytností rozsáhlé restrukturalizace průmyslu (zejména v Ústeckém a Moravskoslezském kraji) je stále vysoká nezaměstnanost, nedaří se dostatečně rychle efektivně realizovat potřebné strukturální přeměny,
- prohlubuje se odlišnost venkovského prostředí komparativně nevýhodně vůči prostředí městskému, obce ve venkovských oblastech mají nepříznivé podmínky pro podnikání a dochází ke stárnutí venkovského obyvatelstva,
- zaostává ekonomická úroveň značné části příhraničních okresů,
- přetrvává nedostatečné napojení severovýchodní Moravy a Slezska na transevropské komunikační tahy a hlavní město, což výrazně přispívá k nezájmu investorů, zejména zahraničních, o toto území,
- existují rozdíly mezi podílem vysokoškolsky vzdělaných lidí ve dvou největších městech (Praha a Brno) a ostatními krajskými městy,
- projevuje se stále narušené životní prostředí v důsledku minulé průmyslové činnosti v severozápadních Čechách a na severní Moravě a v důsledku rozvoje automobilové dopravy v Praze a dalších velkých městech.

S ohledem na dosavadní dlouhodobější vývoj v jednotlivých regionech má Česká republika ve srovnání s některými zeměmi Evropské unie relativně **malé meziregionální rozdíly**, které se však od počátku 90. let 20. století výrazně prohlubují. To se odráží zejména v ukazatelích vývoje životní úrovně (HDP na 1 obyvatele, nezaměstnanosti aj.). Zvláště velký rozdíl se vytváří mezi Prahou (spolu se Středočeským krajem) a ostatními regiony včetně strukturálně postižených regionů Severozápad a Moravskoslezsko, dále mezi regionálními centry a ostatním územím státu. Uvedené nerovnoměrnosti přispívají mimo jiné i k tomu, že **celkový ekonomický potenciál České republiky není dostatečně využíván**.

5.1.2 Slovensko

Následující část diplomové práce se zabývá analýzou regionálních disparit ve slovenských regionech NUTS 2. Zde se také jedná o regiony uměle vytvořené, proto je jejich analýza doplněna o úroveň NUTS 3, která představuje přirozené regiony. V oblasti ekonomického vývoje je pro Slovensko typická **dichotomie mezi regionem s hlavním městem a ostatními regiony** úrovně NUTS 2. HDP/obyvatele v PPS v Bratislavském kraji dosahuje více než dvojnásobku oproti

ostatním 3 regionům.

Nejnižší úroveň **HDP na obyvatele** dosahuje Východní Slovensko, pouhých 44 % průměru EU 27. Východní Slovensko je tvořeno Košickým a Prešovským krajem. Prešovský kraj v roce 2006 dosáhl pouhých 34,7 % průměru EU 27. Košický kraj dosáhl 53,5 % průměru EU 27.

Nejvíce podnikatelských subjektů v roce 2007 bylo registrováno v Bratislavském kraji, téměř 32 000, což činí 31,5 % podíl na SR. V ostatních krajích bylo zaregistrováno v každém přibližně 9 000 podnikatelských subjektů. V oblasti průmyslu dominuje Bratislavský region. Jeho tržby z prodeje průmyslových výrobků mají 39 % podíl na tržbách za celou zemi.

K zemědělským regionům se řadí Západní Slovensko, konkrétně jeho kraje Nitrianský a Trnavský. Jedná se o kraje situované na jihu země, jejichž tržby z prodeje zemědělských výrobků mají více než 50 % podíl na tržbách z prodeje zemědělských výrobků celého Slovenska. V regionu Západní Slovensko zabírá zemědělská půda zhruba 947 tis. ha.

Jednou z příčin meziregionálních rozdílů v ekonomické úrovni je situace na trzích práce. Slovensko patří k členským zemím EU s **vysokou mírou nezaměstnanosti** a nízkou úrovní zaměstnanosti.

Průměrná měsíční mzda činila v roce 2006 24 860 SKK v Bratislavském kraji. Nejnižší průměrná měsíční mzda byla v Prešovském kraji, 14 087 SKK. Průměrná mzda v ostatních krajích se pohybuje v rozmezí 17 000 - 15 000 SKK. Počet uchazečů o práci činil v roce 2007 89 000 osob ve Východním Slovensku, 62 000 osob ve Středním Slovensku. 49 000 osob v Západním Slovensku a 6 000 osob v Bratislavském kraji.

Východní Slovensko je regionem s nejnižší mírou zaměstnanosti a nejvyšší mírou nezaměstnanosti. Příčiny tohoto stavu lze spatřovat jednak v historicky dané orientaci daného regionu především na zemědělskou produkci, s čím souvisí omezenost průmyslové výroby a také vysokou koncentrací tzv. sociálně vyloučených skupin obyvatel, které nemají pozitivní vztah k pracovní aktivitě.

Druhým regionem, jehož základní ukazatele charakterizující trh práce dosahují špatných výsledků je Střední Slovensko. Region je složen z Banskobystrického kraje a Žilinského kraje. Jedná se o kraje, ve kterých byl v minulosti rozvinut především lehký průmysl a kterých se výrazným způsobem dotkla transformace slovenské ekonomiky a s ní související restrukturalizace.

Výzkum, vývoj a inovace jsou jedním z významných faktorů ovlivňujících růst ekonomické úrovně. Na Slovensku jsou výdaje na vědu a výzkum koncentrovány hlavně do jednoho regionu, Bratislavského kraje. Do budoucna to bude představovat výraznou výhodu Bratislavy oproti ostatním slovenským regionům.

Na závěr analýzy Slovenska můžeme shrnout **existenci několika typů regionálních disparit** na daném území. I zde platí, že čím nižší úroveň regionů zkoumáme, tím větší jsou rozdíly. Jedná se o tyto regionální disparity:

- Regionální disparity mezi západní a východní částí země - Střední a Východní Slovensko výrazně zaostávají v úrovni HDP/obyvatele, které roste pomalu ve srovnání s ostatními regiony, dále zde existuje vysoká míra nezaměstnanosti, která má slabou klesající tendenci a nízká úroveň míry zaměstnanosti, která se nezvyšuje. Rozdíly mezi východní a západní částí země se nesnižují.
- Regionální disparity mezi hlavním městem a ostatními regiony v zemi (problém dichotomního vývoje hlavního města Bratislavy) - v HDP/obyvatele Bratislavský kraj vzrostl v letech 2000 - 2006 o 40 % v relaci k EU 27, zatímco ostatní regiony vzrostly o 7 - 15 %. Rozdíl mezi Bratislavským krajem a ostatními regiony se prohlubuje.
- Regionální disparity v rámci rozvoje měst a venkova, kde je patrná tendence zaostávání venkovských regionů.

5.1.3 Polsko

Polsko patří k těm členským zemím Evropské unie, na jejichž území je celá řada regionů, jenž se v EU řadí mezi **ekonomicky nejméně rozvinuté**. Dále je pro Polsko typická vysoká míra nezaměstnanosti a nízká úroveň míry zaměstnanosti.

Regiony s nejnižším **HDP na obyvatele** jsou Lublinské, Podkarpatské, Podleské, Varmijskomazurské a Svatokřížské vojvodství, která v roce 2006 nedosáhly ani na 40 % průměru EU 27. Dále jsou to vojvodství Opolské, Malopolské a Kujavskopomořské vojvodství. Tyto vojvodství dosáhly méně než 50 % průměru EU 27. Při pohledu na mapu Polska zjistíme, že nejméně rozvinuté regiony se nacházejí na východě Polska a tvoří pás od severu k jihu. V regionech směrem na západ ekonomická úroveň roste. Ucelenost tohoto pásu narušuje pouze Mazovské vojvodství, na jehož však území nalezneme hlavní město Polska Varšavu.

Polsko je **zemědělsky založenou zemí**. Malé zemědělské farmy si zde dokázaly zachovat svou tradici i v době socialismu. K vojvodstvím s největší rozlohou zemědělské půdy patří Mazovské vojvodství s rozlohou zemědělské půdy 2,2 mil. ha, Velkopolské vojvodství s 1,8 mil. ha zemědělské půdy, Lublinské vojvodství

s 1,5 mil. ha zemědělské půdy a dále Podleské, Lodžské, Kujavskopomořské a Varmijskomazurské vojvodství.

Polsko je také zemí s **rozvinutým průmyslem**. V roce 2007 činila prodaná produkce průmyslu na osobu 35 000 PLN v Mazovském vojvodství, což činilo 181 mld. PLN. Ve Slezském vojvodství to činilo zhruba 33 000 PLN, což bylo 158 mld. PLN. Ostatní vojvodství za těmito dvěma zaostávají. Pouhých 12 000 PLN na osobu bylo vyprodukováno prodejem průmyslových výrobků v Lublinském vojvodství. K dalším méně průmyslově orientovaným vojvodstvím se řadí Podleské, Lubušské a Varmijskomazurské vojvodství.

K regionům, které vykazují v Polsku **nadprůměrnou míru zaměstnanosti** patří kromě Mazovského vojvodství, ještě několik dalších regionů obdobné úrovně míry zaměstnanosti. Konkrétně se jedná o vojvodství Lodžské, Malopolské, Lublinské, Velkopolské a další. Z uvedeného výčtu je zřejmé, že s výjimkou Mazovského vojvodství, se jedná spíše o regiony, jejichž ekonomika nebyla založena na průmyslu. Spíše se jedná, až na malé výjimky o chudší zemědělsky orientované regiony.

Naopak **nejnižší míra zaměstnanosti** je jednak v přímořských regionech orientovaných na loďarství a lov ryb a jednak v průmyslových příhraničních regionech na jihu a západě Polska. Ve všech případech se jedná o regiony, které procházely a procházejí restrukturalizací ekonomiky, jenž je doprovázena klesajícím počtem pracovních míst a s tím související i vysokou nezaměstnaností. Uvedené regiony byly v minulosti velmi výrazně monostrukturně vybavené. V Dolnoslezském vojvodství se v některých oblastech stále těží černé uhlí. Opolské vojvodství zajišťuje výrobu 38 % polského koksu. Tyto regiony byly v minulosti orientovány na těžký průmysl. Řešení situace těchto regionů a jejich restrukturalizace bude záležitostí mnoha dalších let.

Co se týče hrubé průměrné měsíční mzdy, v Polsku existují velké rozdíly mezi vojvodstvími. Nejvyšší průměrnou mzdu v podnikatelském sektoru v lednu 2009 obdrželi zaměstnanci v Mazovském vojvodství, 4 071 PLN. V Dolnoslezském, Pomořském a Slezském vojvodství průměrná hrubá měsíční mzda v podnikatelském sektoru dosáhla 3 000 PLN. K regionům s nejnižší průměrnou měsíční mzdou patří Lubušské, Lublinské, Podkarpatské a Varmijskomazurské vojvodství, kde se hrubá mzda pohybuje okolo 2 500 PLN.

V **oblasti vědy a výzkumu** je pro Polsko typická nízká úroveň výdajů na vědu a výzkum, stejně jako nízká úroveň zaměstnanosti v této oblasti. V regionech, kde v minulosti převládal těžký průmysl, byla tomu i odpovídající vzdělanostní struktura obyvatelstva. Nejnižší úroveň výdajů na vědu a výzkum vykazují ekonomicky

nejméně vyspělé regiony.

I v případě Polska můžeme shrnout existenci několika typů regionálních disparit na daném území. Jedná se o:

- Regionální disparity mezi západní a východní částí země - regiony na východě země (s výjimkou Mazovského vojvodství), především kolem hranic, dosahují nízké ekonomické úrovně. Regiony ležící v jihozápadní části země, opět v pohraničí, dosahují vyšší ekonomické úrovně. Rozdíly mezi těmito skupinami regionů nemají klesající tendenci a přetrvávají.
- Regionální disparity mezi hlavním městem a ostatními regiony v zemi. Zde však tento rozdíl není natolik výrazný jako v ostatních analyzovaných zemích. Do budoucna hrozí rostoucí tendence tohoto typu.
- Regionální disparity mezi městy a venkovem s přetrvávající tendencí zaostávání venkovských oblastí.

5.1.4 Maďarsko

V této části diplomové práce bude provedena analýza regionálních disparit v maďarských regionech NUTS 2. Regiony NUTS 2 představují uměle vytvořené regiony, a proto je jejich analýza doplněna o informace o regionech NUTS 3, tedy župách. V Maďarsku můžeme vysledovat podobné tendence regionálních disparit jako tomu bylo v případě České republiky či Slovenska. Velká část území Maďarska je využívána pro zemědělství, téměř 50 % veškeré půdy tvoří půda orná. Struktura osídlení v Maďarsku je značně nevyvážená a je soustředěna do centrálních oblastí žup. Sídlní struktura je kromě oblasti Budapeště a několika větších župních měst převážně venkovská, což dokládá i relativně nízká hustota osídlení. Z celkového počtu obyvatel žije 17 % v hlavním městě Budapešti, přibližně 30 % v župních městech nad 100 tisíc obyvatel jako je např. Debrecen, Miskolc, Szeged a Győr. Zhruba 53 % obyvatel pak žije v obcích a menších městech s osídlením do 20 tisíc obyvatel.

Z hlediska vyspělosti a srovnatelné ekonomické úrovně se zeměmi EU 27 patří mezi nejvyspělejší regiony NUTS 2 Středomadžarský region. Středomadžarský region s aglomerací hlavního města Budapeště také patří mezi nejdynamičtěji se rozvíjející regiony Maďarska. Je zde vysoká koncentrace průmyslu, infrastruktury, finančních služeb a obchodu.

V oblasti **HDP na obyvatele** dosahuje nejlepších výsledků Středomadžarský region. V rámci Středomadžarského regionu však existují výrazné rozdíly v úrovni HDP/obyvatele v jednotlivých župách. HDP/obyvatele župy Budapešť dosáhlo v roce 2006 140 % průměru EU 27, zatímco HDP/obyvatele župy Pest dosáhlo

v daném roce pouhých 54,3 % průměru EU 27.

V pořadí druhým nejvyspělejším regionem Maďarska je Západozadunajský region. Tento region se díky svému umístění na západní hranici s Rakouskem, kulturním vazbám a vysoké míře zahraničního kapitálu, nejlépe adaptoval na podmínky tržní ekonomiky. To dokládá trvale vysoká míra exportu orientovaného na moderní průmyslová odvětví (automobilový a elektrotechnický průmysl).

Mezi nejméně vyspělé regiony, z hlediska ukazatele HDP/obyvatele, patří regiony Severní a Jižní Velké Planiny a Severomaďarský region. V těchto regionech se nacházejí župy s úrovní HDP/obyvatele v rozmezí 31 - 46 % průměru EU 27. Severní Velká Planina je regionem, kde téměř polovina populace žije v oblastech se stagnujícím nebo nerozvíjejícím se hospodářstvím.

V rámci průmyslového rozvoje se na ekonomické výkonnosti Maďarska klíčovým způsobem podílí několik nadnárodních společností. Zaměříme-li se na průmysl v maďarských regionech, zjistíme, že nejvíce průmyslové regiony jsou Středozadunajský region, Středomaďarský region a Západozadunajský region. Hodnota produkce průmyslových výrobků vyprodukovaných v roce 2007 činila 5,9 bilionů HUF v Středozadunajském regionu (což představuje 1/4 celkové maďarské produkce v daném roce), 4,6 bilionů HUF v Středomaďarském regionu a 3,3 bilionů HUF v Západozadunajském regionu. Nejméně průmyslového zboží bylo vyprodukováno v Severomaďarském regionu, přibližně za 0,9 bilionů HUF.

Jak již bylo řečeno, je Maďarsko také zemědělsky založenou zemí. V roce 2008 bylo v Maďarsku obděláváno 4,5 mil. ha orné půdy. Z toho 1 mil. ha se nachází na území regionu Jižní Velká Planina a 967 tis. ha se nachází na území regionu Severní Velká Planina. Jedná se tedy o 2 nejvíce zemědělsky orientované regiony. Zde je příjem obyvatel pod úrovní národního průměru. Na druhou stranu však oba regiony sehrávají důležitou úlohu v maďarském zemědělství a produkci potravin. Zemědělsky nejvýznamnějším regionem je Jižní Velká Planina. Půda v tomto regionu je nejúrodnější a region se těší mezinárodnímu uznání v podobě produkce vysoce kvalitních originálních maďarských specialit.

V **oblasti trhu práce** je situace v Maďarsku následující. Rozdíly v úrovni zaměstnanosti jsou v Maďarsku většinou způsobeny odlišným stupněm industrializace. Míra zaměstnanosti je nejvyšší v Středomaďarském, Západozadunajském a Středozadunajském regionu. Na území Středozadunajského a zejména pak Západozadunajského regionu se nachází také nejvyšší koncentrace průmyslové výroby v Maďarsku. Míra nezaměstnanosti patří v těchto regionech k nejnižším. Většina ostatních regionů dosahuje až dvojnásobné

míry nezaměstnanosti.

V regionech Severní a Jižní Velká Planina je míra zaměstnanosti pod národním průměrem a tyto regiony také vykazují vyšší nezaměstnanost, což je pro zemědělské regiony typické. Přesto nepatří k regionům s nejvyšší mírou nezaměstnanosti. K těmto regionům se řadí Severomaďarský region a Jihozadunajský region.

Dále se podíváme na úroveň hrubých mezd v maďarských regionech. V roce 2008 činila hrubá měsíční průměrná mzda přibližně 198 000 HUF. Nejvyšší průměrnou hrubou měsíční mzdu měli zaměstnanci v Středomadařském regionu, ta zde činila 240 000 HUF. V rámci tohoto regionu však existují rozdíly mezi jednotlivými župami. V župě Budapešť dosáhla tato mzda hodnoty 256 000 HUF, zatímco v župě Pest je hodnota hrubé mzdy 175 000 HUF, což zhruba odpovídá průměrné hrubé měsíční mzdě v dalších župách. Je tedy patrné, že region s hlavním městem dosahuje nejvyšších mezd. K regionům s nejnižší úrovní mezd patří Severní Velká Planina a Jižní Velká Planina, zde se průměrná hrubá měsíční mzda pohybovala v roce 2008 na úrovni 150 000 HUF.

V oblasti výzkumu a vývoje v Maďarsku existují výrazné regionální rozdíly. Nejvíce prostředků na vědu a výzkum je vydáváno v Středomadařském regionu, v němž je však většina vědecko-výzkumných aktivit realizována v hlavním městě. Nízká úroveň výdajů na vědu a výzkum většiny regionů je riziková z hlediska budoucího odstraňování regionálních disparit.

Z hlediska výskytu regionálních disparit můžeme shrnout, že v Maďarsku existují 4 nejvýznamnější typy regionálních disparit, a to v oblasti ekonomické, sociální, životního prostředí a infrastruktury. Z hlediska **lokalizace regionálních disparit** jsou v Maďarsku disparity posuzovány podle nejčastěji se vyskytujících vývojových trendů:

- Přetrvávání regionálních disparit mezi západní a východní částí země.
- Rostoucí tendence regionálních disparit mezi hlavním městem a ostatními regiony v zemi (problém dichotomního vývoje hlavního města Budapeště).
- Regionální disparity v rámci rozvoje měst a venkova, kde pokračující tendence zaostávání venkovských oblastí.
- Regionální disparity geografických center země versus vývoj v periferních oblastech.
- Regionální disparity napříč mikroregiony (subregiony), patří sem regiony s nízkou podnikatelskou kapacitou, omezenou infrastrukturou a geografickou lokalizací v blízkosti státních hranic. Jedná se o regiony na úrovni NUTS 4 a rozdíly mezi nimi se prohlubují.

5.2 Komparace regionálních disparit

Následující část diplomové práce přináší komparativní analýzu vybraných ukazatelů regionálních disparit. Pro všechny ukazatele, které byly představeny ve 4. kapitole jsou zpracovány tabulky, které obsahují 5 regionů, jenž dosahují v dané oblasti nejlepších a nejhorších výsledků. Pro analýzu byly také vytvořeny krabicové diagramy, tzv. **boxploty**. Tyto grafy sdružují údaje o regionálních ukazatelích do pětičíslných souhrnů - nejnižší hodnotu, 1. kvartil, medián (2. kvartil), 3. kvartil a nejvyšší hodnotu. Boxploty pomáhají indikovat **stupeň rozptýlenosti hodnot**. Medián je kvartil rozdělující statistický soubor na dvě stejně početné množiny. Základní výhodou mediánu jako statistického ukazatele je fakt, že není ovlivněn extrémními hodnotami. Medián můžeme srovnat s průměrnými hodnotami a zjistit na kolik jsou průměrné hodnoty zkresleny o výsledky nejlepších, popřípadě nejhorších regionů.

První skupinou sledovaných ukazatelů je **ekonomické prostředí**, které je vyjádřeno jako úroveň HDP/obyvatele v PPS (EU 27 = 100 %). Tabulka 5.1 zobrazuje seznam nejlepších a nejhorších regionů v této oblasti. Pořadí prvních míst obsadily regiony hlavních měst jednotlivých zemí, po nich následuje oblast Střední Čechy z ČR. Zajímavé je, že také další 4 místa by obsadily regiony z ČR. V této oblasti můžeme konstatovat, že nejvyspělejší jsou po regionech hlavních měst zbývající regiony České republiky. K regionům s nejhoršími výsledky v oblasti HDP/obyvatele patří polská vojvodství, které obsazují všech 5 míst. Po nich následuje maďarský region Severní Velká Planina. Polské regiony dosahují jednu z nejnižších úrovní HDP/obyvatele v celé Evropské unii, horších výsledků dosahují jen regiony v Rumunsku a Bulharsku. Region Praha je dokonce téměř 4,6x vyspělejší než nejméně vyspělé Lublinské vojvodství.

Tabulka 5.1: **HDP/obyvatele v PPS v roce 2006 (EU 27 = 100%)**

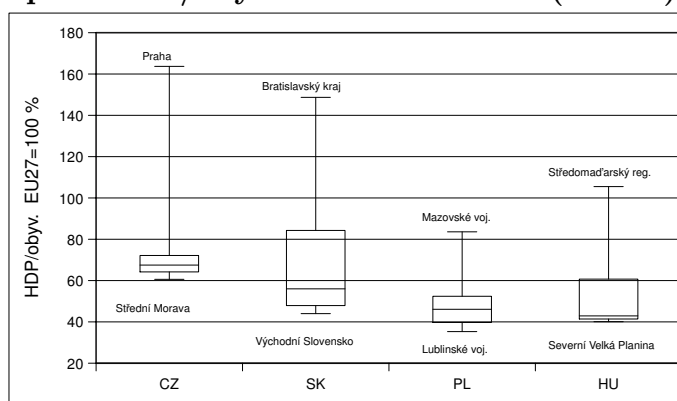
Nejlepší regiony	Nejhorší regiony
1. Praha (162,3 %)	1. Lubulinské vojvodství (35,3 %)
2. Bratislavský kraj (148,7 %)	2. Podkarpatské vojvodství (35,8 %)
3. Středomadžarský region (105,5 %)	3. Podleské vojvodství (38,4 %)
4. Mazovské vojvodství (83,6 %)	4. Varmijskomazurské vojvodství (39,5 %)
5. Střední Čechy (73 %)	5. Svatokřížské vojvodství (39,8 %)

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Obrázek 5.1 přináší údaje o rozptýlenosti hodnot ukazatele HDP/obyvatele a o úrovni hodnoty mediánu. Při porovnávání zemí se bere v úvahu hodnota aritmetického průměru. Pokud však použijeme medián, odstraníme zkreslení

extrémními hodnotami. V případě HDP/obyvatele vidíme ve všech zemích výrazný skok mezi regionem hlavního města a ostatními regiony, nejvýraznější je tento odskok v případě Prahy. Medián HDP/obyvatele v ČR činí 67,5 %, průměr představuje hodnota 78 %. Medián HDP/obyvatele na Slovensku v roce 2006 představoval 56 %, zatímco průměr je 63,5 %. Medián HDP/obyvatele pro Polsko činil 46,1 %, zatímco průměr se pohyboval na úrovni 52,3 %. Medián HDP/obyvatele Maďarska činil 42,9 %, průměr činil 63,3 %. Z následující hodnocení vychází, že průměr všech zemí je nadhodnocený právě díky vysoké úrovni regionů s hlavním městem. Toto nadhodnocení je nejvíce patrné právě v případě úrovně HDP/obyvatele.

Obrázek 5.1: Boxplot HDP/obyvatele v roce 2006 (v PPS)

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Následně je provedena komparace regionálních **ukazatelů trhu práce**. V oblasti **míry zaměstnanosti** dosahuje nejvyšší úrovně Bratislavský kraj. Bratislavský kraj dosahuje vyšší úrovně než je průměrná hodnota za celou EU. Za ním následují regiony z České republiky. Je zajímavé, že Středomaďarský region a Mazovské vojvodství by se nedostaly ani do první desítky regionů. S výjimkou Bratislavy je tedy nejvyšší úroveň míry zaměstnanosti v českých regionech. Do skupiny regionů s nejnižší mírou zaměstnanosti se řadí maďarské regiony, jejichž míra zaměstnanosti je velice nízká na úrovni kolem 40 %. Po nich by následovaly polská vojvodství s úrovní kolem 46 % míry zaměstnanosti. Míra zaměstnanosti Bratislavského kraje dosahuje 1,5 x vyšší úrovně než míra zaměstnanosti Středomaďarského regionu.

Boxplot míry zaměstnanosti ukazuje rozdíly mezi zeměmi. Vidíme, že největší rozptýlenost má Slovensko, jehož region Bratislava dosahuje nejvyšší míry zaměstnanosti. Nejmenší rozdíly v hodnotách míry zaměstnanosti se nacházejí v Maďarsku. Medián míry zaměstnanosti v ČR činil v roce 2007 hodnotu 55,35 %. Tato hodnota je velice blízká aritmetickému průměru země, který činí 55,6 %. V ČR tedy průměrná míra zaměstnanosti není vychýlená extrémními hodnotami. Medián míry zaměstnanosti pro Slovensko činil 52 %. I zde je průměrná hodnota velice blízko,

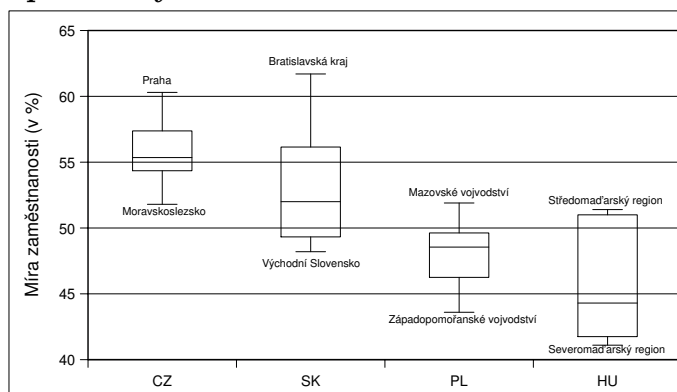
na úrovni 52,3 %. Medián míry zaměstnanosti Polska dosáhl úrovně 48,55 %, opět se jedná o hodnotu téměř totožnou s úrovní průměru, což je 48,5 %. Medián míry zaměstnanosti Maďarska činil 44,3 %. V této zemi se průměr nachází na úrovni 46,8 %. V tomto případě je tedy průměr mírně nadhodnocen.

Tabulka 5.2: **Míra zaměstnanosti osob starších 15 let v roce 2007**

Nejlepší regiony	Nejhorší regiony
1. Bratislavská kraj (61,7 %)	1. Středomaďarský region (41,1 %)
2. Praha (60,3 %)	2. Severomaďarský region (41,5 %)
3. Střední Čechy (57,6 %)	3. Severní Velká Planina (42 %)
4. Jihozápad (57,3 %)	4. Západopomořanské vojvodství (43,6 %)
5. Severovýchod (55,4 %)	5. Jižní Velká Planina (44,3 %)

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Obrázek 5.2: **Boxplot míry zaměstnanosti osob starších 15 let v roce 2007**

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

V oblasti **míry nezaměstnanosti osob ve věku 15 let a více** dosahuje nejnižší míry nezaměstnanosti region Praha, po něm následují další 2 české regiony. Čtvrté místo obsadil Bratislavský kraj a páté místo připadlo Středomaďarskému regionu. Nejvyšší míru nezaměstnanosti mají Střední a Východní Slovensko, Dolnoslezské vojvodství, Severomaďarský region a poté opět polská vojvodství a některé další maďarské regiony. V rámci Slovenska existují výrazné rozdíly v úrovni míry nezaměstnanosti. Na jedné straně se zde nachází region s mírou nezaměstnanosti 4,3 % a na straně druhé se zde nacházejí regiony s jednou z nejvyšších nezaměstnaností v EU. Střední Slovensko dosahuje 6,3x vyšší míry nezaměstnanosti než Praha.

Z obrázku 5.3 můžeme vyčíst, že v úrovni míry nezaměstnanosti existují určité rozdíly mezi jednotlivými regiony. Nejnižší míru nezaměstnanosti mají regiony hlavního města, s výjimkou Polska, kde je to region Slezské vojvodství. Menší

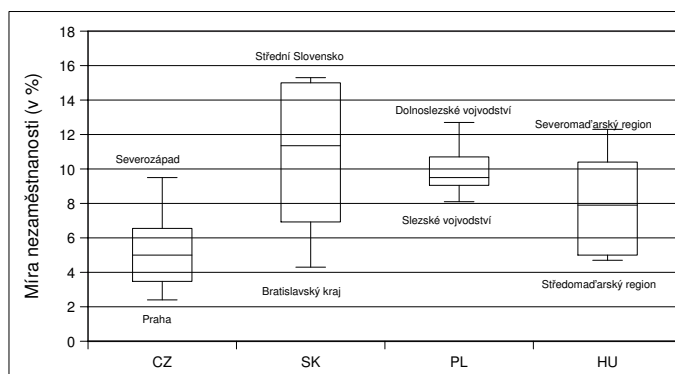
rozptýlenost hodnot má Maďarsko a Polsko. U ČR a SR vidíme výrazné extrémny jak v případě nejnižší i nejvyšší hodnoty. Hodnota mediánu míry nezaměstnanosti v ČR činí 5 %, což je blízko průměru (5,3 %). Medián míry nezaměstnanosti Slovenska činí 11,35 %. I zde je tato hodnota blízko průměru 11,1 %. Medián míry nezaměstnanosti Polska představuje 9,5 %. Průměr míry nezaměstnanosti v Polsku činí 9,6 %. Medián míry nezaměstnanosti Maďarska činí 7,9 %, což je také poměrně blízko hodnoty průměru, který je na úrovni 7,4 %. V oblasti míry nezaměstnanosti osob starších 15 let můžeme konstatovat, že ukazatel průměru je poměrně přesným ukazatelem.

Tabulka 5.3: **Míra nezaměstnanosti osob starších 15 let v roce 2007**

Nejlepší regiony	Nejhorší regiony
1. Praha (2,4 %)	1. Střední Slovensko (15,3 %)
2. Střední Čechy (3,4 %)	2. Východní Slovensko (14,9 %)
3. Severozápad (3,5 %)	3. Dolnoslezské vojvodství (12,7 %)
4. Bratislavský kraj (4,3 %)	4. Severomaďarský region (12,3 %)
5. Středomadžarský region (4,7 %)	5. Svatokřížské vojvodství (12,1 %)

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Obrázek 5.3: **Boxplot míry nezaměstnanosti osob starších 15 let v roce 2007**

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Poslední sledovanou oblastí trhu práce je **míra nezaměstnanosti osob ve věku 15 - 24 let**. Tabulka 5.4 uvádí opět seznam nejlepších a nejhorších regionů. K regionům s nejnižší mírou nezaměstnanosti mladých osob patří české regiony Jihozápad, Praha a Střední Čechy, po nich následuje Bratislavský kraj. V případě regionu Jihozápad se jedná se výrazné zlepšení oproti předcházejícím rokům. Po Bratislavě by opět byly zařazeny regiony z ČR. Osmé až desáté místo by obsadila trojice regionů z Maďarska.

K regionům s nejvyšší mírou nezaměstnanosti osob ve věku 15 - 24 let patří regiony s úrovní míry nezaměstnanosti 30 - 25 %. Průměr EU v této oblasti je 15,6 %.

Jedná se tedy o regiony s velice vysokou mírou nezaměstnanosti. Nejvyšší míru nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let má Východní Slovensko. Po něm následuje Svatokřížské vojvodství, pak některé maďarské regiony a následovaly by je opět polské vojvodství. Většina polských vojvodství má úroveň míry nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let na úrovni vyšší než 20 %. Úroveň míry nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let je 4,9 x vyšší ve Východním Slovensku než v oblasti Jihozápad.

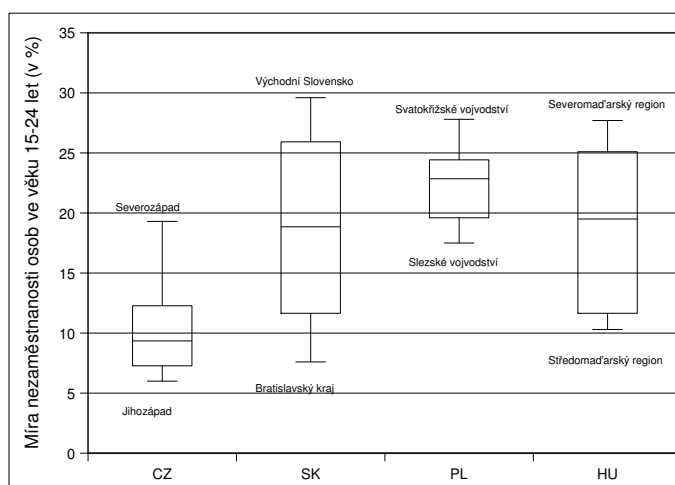
Tabulka 5.4: **Míra nezaměstnanosti osob ve věku 15 – 24 let v roce 2007**

Nejlepší regiony	Nejhorší regiony
1. Jihozápad (6 %)	1. Východní Slovensko (29,6 %)
2. Praha (6,6 %)	2. Svatokřížské vojvodství (27,8 %)
3. Střední Čechy (7,5 %)	3. Severomaďarský region (27,7 %)
4. Bratislavský region (7,6 %)	4. Severní Velká Planina (27,1 %)
5. Střední Morava (8,8 %)	5. Lubušské vojvodství (25,1 %)

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Obrázek 5.4 zobrazuje boxploty míry nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let pro dané země. Z grafu je patrné, že všech zemích existuje určitá rozptýlenost daných dat. Nejnížší míry opět dosahují regiony hlavního města, kromě Polska, kde se opět jedná o Slezské vojvodství. Nejvyšší míry nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let zde dosahují regiony, které mají zpravidla nízkou ekonomickou úroveň, nízkou míru zaměstnanosti a vysokou míru nezaměstnanosti. Jsou to Severozápad, Východní Slovensko, Svatokřížské vojvodství a Severomaďarský region.

Obrázek 5.4: **Boxplot míry nezaměstnanosti osob ve věku 15 – 24 let v roce 2007**

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Medián míry nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let je v ČR je 9,35 %. Průměr představuje 10,7 %. Průměr je tedy zkreslen z důvod nejpostiženějšího regionu

Severozápadu. Medián míry nezaměstnanosti osob ve věku 15 - 24 let Slovenska činí 18,9 %. Průměr Slovenska představuje 20,3 %. I zde je průměrná hodnota zkreslena o výsledky nejhoršího regionu, Východního Slovenska. Medián míry nezaměstnanosti osob ve věku 15 - 24 let Polska činí 22,85 %. Průměr míry nezaměstnanosti mladých pracovníků je 21,7 %. V případě Polska je průměr naopak podhodnocen. Existuje zde skupina 3 vojvodství, která mají tuto míru na úrovni 17 - 18 %, ostatní však přesahují 20 %, proto je mediánová hodnota vyšší než průměr. Medián míry nezaměstnanosti osob ve věku 15 - 24 let pro Maďarsko činí 19,5 %. Průměr dané země představuje hodnota 18 %. V Maďarsku je průměr podhodnocen stejně jako tomu bylo v případě Polska. 3 regiony na západě země mají míru nezaměstnanosti mladých osob v rozmezí 10 - 12 %, zbývající 4 regiony dosahují hodnot v rozmezí 20 - 28 %.

Třetí sledovanou oblastí jsou **ukazatele úrovně inovačních a výzkumných aktivit**. Tabulka 5.5 přináší informace o výsledcích regionů v oblasti výdajů na vědu a výzkum v % HDP (GERD). Tyto údaje tedy nepředstavují absolutní výdaje v peněžních částkách. Mezi regiony existují v této oblasti až propastné rozdíly. Z hlediska poměru k HDP bylo v roce 2005 vydáno nejvíce na vědu a výzkum v Středních Čechách a Praze, kde se jednalo o více než 2 % HDP. Třetí místo obsadil Středomadžarský region, za ním se umístil opět český region Jihovýchod. Páté místo připadá Mazovskému vojvodství. 3 z 5 míst tedy obsahují regiony s hlavním městem, ovšem v překvapivém pořadí. I další místa by obsadily regiony z ČR. Bratislavský kraj např. vydal v roce 2005 pouze 0,88 % HDP. Tedy 5 českých regionů má vyšší podíl než hlavní město Slovenska. Nejnižší výdaje na vědu a výzkum jsou realizovány v rámci polských vojvodství. Svatokřížské vojvodství dokonce v roce 2005 vydalo pouze 0,08 % svého HDP. Také další místa by obsadily polská vojvodství. Rozdíl mezi nejlepším a nejhorším regionem je obrovský. Region Střední Čechy vydává na vědu a výzkum 34,6 x více než Svatokřížské vojvodství.

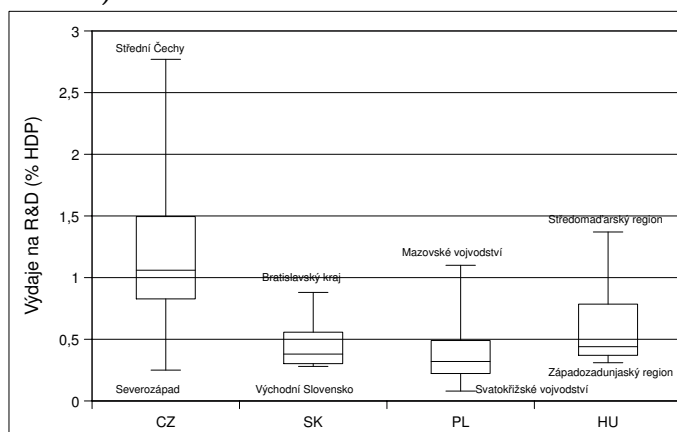
Tabulka 5.5: **Výdaje na vědu a výzkum GERD v roce 2005 (% HDP)**

Nejlepší regiony	Nejhorší regiony
1. Střední Čechy (2,77 %)	1. Svatokřížské vojvodství (0,08 %)
2. Praha (2,2 %)	2. Opolské vojvodství (0,13 %)
3. Středomadžarský region (1,37 %)	3. Lubušské vojvodství (0,15 %)
4. Jihovýchod (1,26 %)	4. Západopomořanské vojvodství (0,17 %)
5. Mazovské vojvodství (1,1 %)	5. Varmijskomazurské vojvodství (0,24 %)

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Obrázek 5.5 uvádí boxploty výdajů na vědu a výzkum (GERD). V obrázku vidíme, že největší rozptýlenost výdajů je v případě České republiky. Nejvíce v každé zemi je vydáno v rámci regionu s hlavním městem. Nejmenší výdaje na vědu a výzkum pak jsou většinou v regionech s nízkou úrovní HDP/obyvatele a vysokou mírou nezaměstnanosti.

Obrázek 5.5: **Boxplot výdajů na vědu a výzkum GERD v roce 2005 (% HDP)**

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Medián výdajů na vědu a výzkum v ČR představuje 1,06 %. Průměrná úroveň výdajů na vědu a výzkum činí 1,41 % HDP. Průměr je tedy výrazně nadhodnocen úrovní výdajů Středních Čech a Prahy. Medián výdajů na vědu a výzkum Slovenska dosahuje hodnoty 0,38 %. Průměr Slovenska v dané oblasti představuje 0,51 % HDP. I zde je průměr nadhodnocen, v tomto případě ne tak výrazně. Nadhodnocení je způsobeno úrovní bratislavských výdajů, které jsou poměrně nízké v mezinárodním srovnání ovšem na poměry v dané zemi jsou tyto výdaje dvojnásobné. Medián výdajů na vědu a výzkum v Polsku představuje hodnotu 0,32 %. Průměrné výdaje na vědu a výzkum v Polsku činí 0,57 % HDP. Jedná se o další případ nadhodnoceného průměru. Mazovské a Malopolské vojvodství vydaly v roce 2005 zhruba 1 % HDP na vědu a výzkum, tyto regiony tedy navyšují průměrnou hodnotu. 8 regionů na vědu a výzkum vynaložilo méně než 0,3 % HDP a další 4 regiony vynaložily méně než 0,5 % HDP. Medián výdajů na vědu a výzkum v Maďarsku představuje hodnotu 0,44 % HDP. Průměr Maďarska činí 0,94 %. Průměr je oproti mediánu téměř dvojnásobný. Opět se jedná o klasický případ nadhodnocení průměrné hodnoty z důvodu vysoké úrovně výdajů na vědu a výzkum v regionu s hlavním městem.

Další sledovanou skupinou ukazatelů v oblasti inovačních a výzkumných aktivit je zaměstnanost ve vědě a výzkumu vyjádřená jako % celkové zaměstnanosti. I v této oblasti sledujeme výrazné regionální rozdíly. Nejvyšší zaměstnanost ve vědě a

výzkumu je v regionech hlavních měst v pořadí ČR, SR, Maďarsko a Polsko. Poté je to Jihovýchod, Malopolské vojvodství a Jihozápadunajský region. Tedy regiony, které mají v daných zemích také nejvyšší výdaje na vědu a výzkum. Nejméně lidí zaměstnaných ve vědě a výzkumu jako % celkové zaměstnanosti je v regionu Severozápad, po něm následují polská vojvodství. Opět se jedná i o regiony s nejnižší úrovní výdajů na vědu a výzkum. V Praze je zaměstnanost ve vědě a výzkumu (jako % celkové zaměstnanosti) 19,6 x vyšší než v regionu Severozápad,

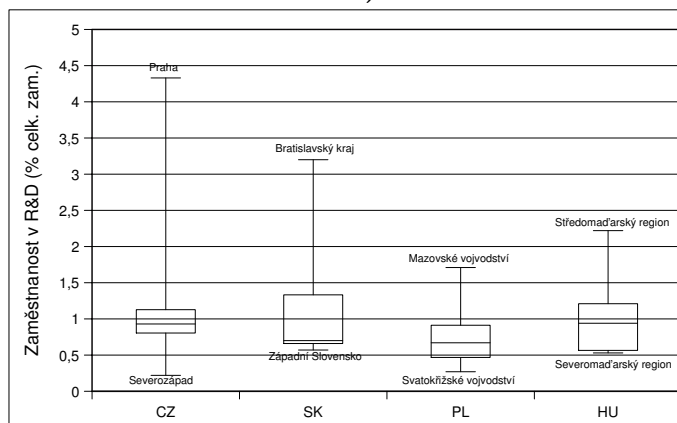
Tabulka 5.6: **Zaměstnanci ve vědě a výzkumu v roce 2005 (% celkové zaměstnanosti)**

Nejlepší regiony	Nejhorší regiony
1. Praha (4,33 %)	1. Severozápad (0,22 %)
2. Bratislavský kraj (3,2 %)	2. Svatokřížské vojvodství (0,27 %)
3. Středomadžarský region (2,22 %)	3. Lubušské vojvodství (0,34 %)
4. Mazovské vojvodství (1,71 %)	4. Podkarpatské vojvodství (0,42 %)
5. Jihovýchod (1,63 %)	5. Opolské vojvodství (0,43 %)

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Z obrázku 5.6 je patrná výrazná rozptýlenost zaměstnanosti ve vědě a výzkumu. Tato oblast dosahuje podobných výsledků jako úroveň výdajů na vědu a výzkum. Medián zaměstnanosti ve vědě a výzkumu v ČR je 0,93 % celkové zaměstnanosti. Průměr dané oblasti pro ČR činí 1,37 % celkové zaměstnanosti. Stejně jako v případě výdajů na vědu a výzkum je průměr nadhodnocen z důvodů vysokých hodnot v regionu Praha, kde je podíl na celkové zaměstnanosti 4,33 %. Medián zaměstnanosti ve vědě a výzkumu na Slovensku je 0,7 % celkové zaměstnanosti. Průměr Slovenska představuje 1,01 % celkové zaměstnanosti. I zde se jedná o nadhodnocení průměru Bratislavským krajem. Medián zaměstnanosti ve vědě a výzkumu v Polsku činí 0,67 %. Průměr Polska se pohybuje na úrovni 0,87 %. Průměr nadhodnocují Mazovské, Malopolské a Pomořské vojvodství. Medián zaměstnanosti ve vědě a výzkumu v Maďarsku je 0,94 % celkové zaměstnanosti. Průměr Maďarska činí 1,27 % celkové zaměstnanosti. Zde je opět průměr nadhodnocen úrovní zaměstnanosti ve vědě a výzkumu v Středomadžarském a Jihozápadunajském regionu.

Obrázek 5.6: **Boxplot zaměstnanců ve vědě a výzkumu v roce 2005**
(% celkové zaměstnanosti)

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

5.3 Možnosti řešení regionálních disparit v kontextu programů regionálního rozvoje

O existenci regionálních disparit v rámci sledovaných zemí jsme se přesvědčili v předcházející analýze. Snahy o redukování těchto regionálních disparit jsou patrné jak na úrovni států formou národní regionální politiky, tak na úrovni EU v podobě politiky hospodářské a sociální soudržnosti EU. Konkrétní způsoby řešení regionálních disparit pak ovlivňuje jak regionální úroveň se samosprávnou působností, tak úroveň centrálního řízení regionální politiky. V této části diplomové práce budou představeny konkrétní programové dokumenty regionálního rozvoje, jenž si kladou za cíl snižování regionálních disparit v daných zemích.

5.3.1 Česká republika

V České republice je rozvoj regionální politiky úzce spjat s politikou hospodářské a sociální soudržnosti EU. Základní programové dokumenty, jenž se zabývají regionálním rozvojem a regionálními disparitami jsou *Národní strategický referenční rámec* (NSRR) pro období 2007-2013 a *Strategie regionálního rozvoje České republiky*, která je zaměřena na stejné období a na NSRR navazuje.

Globálním cílem dané Strategie regionálního rozvoje, který určuje základní zaměření dlouhodobého rozvoje regionů ČR, je vyvážený, harmonický a udržitelný rozvoj regionů, jenž povede ke zvyšování úrovně kvality života obyvatelstva.

Tento globální cíl se skládá ze tří strategických cílů.⁵⁸

⁵⁸Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2009

- **rozvojově zaměřený cíl** - zvýšení ekonomického a enviromentálního potenciálu, konkurenceschopnosti a sociální úrovně regionů ČR na úroveň srovnatelnou s vyspělými regiony Evropy,
- **disparitně zaměřený cíl** - zastavení růstu a postupné snižování nepřiměřených regionálních disparit a využívání specifík území,
- **instrumentální cíl** - institucionálního a finančního zabezpečení strategie.

Disparitně zaměřený cíl je zaměřen na **snížení nežádoucích regionálních rozdílů a rozvoj specificky problémových území**. Vyjadřuje zaměření vnitřní regionální politiky ČR na akutní problémy jejího regionálního rozvoje. Tyto problémy mají charakter výrazných regionálních disparit ve formě nežádoucích meziregionálních rozdílů nebo výrazných odchylek od průměru ČR. Tyto disparity působí, či velmi pravděpodobně budou působit retardačně vůči vyváženému regionálnímu rozvoji ČR. Na realizaci tohoto cíle se budou výrazným způsobem podílet také finanční zdroje politiky soudržnosti EU.

Adresátem navrhovaných opatření jsou **regiony se soustředěnou podporou státu** a území, která se potýkají se specifickými problémy. Intervence mají směřovat k modernizaci a diverzifikaci hospodářské struktury strukturálně postižených regionů, ke zvyšování ekonomické výkonnosti hospodářsky slabých regionů, k rozvoji trhu práce v regionech s neúměrně vysokou nezaměstnaností, k řešení specifických problémů měst, městských aglomerací a k posilování hospodářské diverzifikace venkovských oblastí a periferních regionů.

Strategie se zaměřuje na regiony, které vyžadují mimořádnou pozornost státu. Jejich seznam je vyhlášen vládou ČR. Tyto regiony vyžadují soustředěnou veřejnou podporu s přihlédnutím k jejich specifickým a možnostem využití jejich potenciálu.

Jak již bylo řečeno Strategie regionálního rozvoje navazuje na politiku soudržnosti EU. Průmět priorit Strategie regionálního rozvoje do operačních programů strukturálních fondů pro programovací období 2007-2013 je proveden v několika rovinách:

- **regionální operační programy** zpracováváné a implementované regiony soudržnosti pro cíl Konvergence (7 ROP),
- **integrovaný operační program** v rámci cíle Konvergence,
- **operační programy připravované odvětvovými resorty**, avšak explicitně respektující i regionální dimenzi problému v cíli Konvergence (např. *OP Doprava*),
- **operační programy přeshraniční spolupráce** pro cíl Evropská územní spolupráce (*OP přeshraniční spolupráce ČR - Slovensko*),

- **operační programy** pro cíl Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost realizované **v regionu NUTS 2 Praha** (*OP Praha Konkurenceschopnost*).

Do regionální politiky mohou vstupovat také kraje a obce. Jejich působení je však okrajovou záležitostí vzhledem k finančním prostředkům, kterými disponují.

Vzhledem k finančním prostředkům hraje nejvýznamnější roli politika hospodářské a sociální soudržnosti EU. Pro současné programovací období je vyčleněno 26,69 mld. EUR pro ČR. V příloze č. 10 je uvedena tabulka s rozložením peněžních prostředků k jednotlivým cílům politiky soudržnosti EU. Dle cílů je 97 % peněžních prostředků připraveno pro čerpání z cíle Konvergence, do tohoto cíle patří i snižování rozdílů mezi regiony. Sektory, které jsou v rámci politiky soudržnosti EU podporovány jsou zobrazeny v příloze č. 11. Zaměříme-li se na ty oblasti, které by měly pomoci ke snižování regionálních disparit, pak zjistíme, že z ERDF a Fondu soudržnosti jsou podporovány sektor dopravy 33,4 % prostředků. Dále je 18,3 % prostředků z těchto dvou fondů určeno na podporu vědy, výzkumu a inovací, což hodnotím pozitivně, protože v této oblasti existují velké rozdíly mezi regiony. A v neposlední řadě je podporována také obnova městských a venkovských oblastí, i když pouhými 3,8 % prostředků z ERDF a Fondu soudržnosti.

Konkrétním příkladem OP, jenž by měl napomoci k snižování rozdílů mezi regiony, je např. *ROP NUTS II Moravskoslezsko*, jeho prioritní osa 2 - Podpora prosperity regionu. Globálním cílem tohoto OP je zvýšit prosperitu ekonomiky a kvalitu života v regionu a snížit míru nezaměstnanosti. Oblast podpory 2.3 Podpora využívání brownfields je určena pro regeneraci brownfields pro nezemědělské a nepodnikatelské účely.

Dalším příkladem OP je *OP Doprava*, jehož prioritní osa 2 - Výstavba a modernizace dálniční a silniční sítě TEN-T je zaměřena na výstavbu nových úseků dálniční a silniční sítě. V rámci této prioritní osy by měla být podporována např. výstavba dálnice Katovice - Brno/Žilina. Tato dálnice by měla pomoci zlepšit dopravní dostupnost regionů v dané oblasti a tím přispět k stimulaci ekonomického růstu a snižování nezaměstnanosti regionů.

5.3.2 Slovensko

Vznik a rozvoj regionální politiky na Slovensku je úzce spjat s obdobím před a po vstupu země do EU. Regionální politika na Slovensku se realizuje na více úrovních, je zde úroveň vládní a parlamentní, krajská, obecní a úroveň tzv. agenturní, kterou představují různé agentury s lokální působností, jenž se zaměřují na regionální

rozvoj.

Dokumentem, jenž se zaměřuje na regionální rozvoj a disparity, je na úrovni politiky soudržnosti EU *Národní strategický referenční rámec* pro období 2007 - 2013. Na národní úrovni podpora regionálního rozvoje vychází ze *zákona na podporu regionálního rozvoje*. Již ze samotného zákona vyplývá, že jedním z hlavních cílů regionálního rozvoje je odstraňovat a zmírňovat nežádoucí rozdíly v úrovni hospodářského rozvoje, sociálního rozvoje a územního rozvoje a zabezpečit trvale udržitelný rozvoj regionů. Podpora regionálního rozvoje SR na národní úrovni by se měla uskutečňovat prostřednictvím *Národní strategie regionálního rozvoje Slovenské republiky*, prostřednictvím *programu hospodářského rozvoje a sociálního rozvoje vyššího územního celku* a prostřednictvím *programu hospodářského rozvoje a sociálního rozvoje obce*.

Regionální rozvoj je tedy podporován jak z prostředků EU, tak i ze státního rozpočtu, rozpočtů krajů, měst, obcí i soukromých zdrojů. Prostředky od krajů a obcí přitom hrají, co do jejich objemu, v regionální politice pouze okrajovou úlohu.

Ze zákona o regionálním rozvoji vyplývá povinnost *Ministerstvu výstavby a regionálního rozvoje SR* vypracovat zmiňovanou *Národní strategii regionálního rozvoje*. Tato strategie však byla vypracována v roce 2001. V současnosti není vypracována aktuálnější verze této strategie. Tudíž regionální rozvoj a snižování regionálních disparit je podporováno hlavně v rámci politiky soudržnosti EU.

V NSRR je hlavním cílem regionálního rozvoje na Slovensku nejen snižování regionálních disparit, ale také rozvoj faktorů konkurenceschopnosti. Cíl by měl být naplněn splněním určitých priorit, kterými jsou zejména:

- růst konkurenceschopnosti ekonomiky a její modernizace,
- zlepšení infrastruktury regionů,
- zvýšení zaměstnanosti,
- rozvoj venkovských oblastí,
- růst kvalifikace a vzdělanosti,
- ochrana zdraví a životního prostředí.

Finanční alokace na politiku soudržnosti EU pro období 2007 - 2013 je zobrazena v příloze č. 10. Celkem je pro Slovensko vyhrazeno 11,58 mld. EUR, z toho je 94 % prostředků vyhrazeno pro cíl Konvergence. Rozdělení těchto prostředků podle sektorů je znázorněno v příloze č. 12. Z ERDF a Fondu soudržnosti jsou 34,7 % podporovány projekty z oblasti dopravy. Na vědu, výzkum a inovace je určeno 12,2 % a na regeneraci městských a venkovských oblastí 2,4 %. Situace je tedy obdobná jako v případě ČR.

Mezi operační programy zaměřené mimo jiné na podporu snižování regionálních disparit patří operační programy z cílů Konvergence, Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost i z cíle Evropská územní spolupráce. Příkladem je *Regionální operační program*, jehož hlavním cílem je zvýšení dostupnosti a kvality občanské infrastruktury a vybavenosti v regionech. Dále je to *OP Konkurenceschopnost a hospodářský růst*, jenž přispěje k zabezpečení trvale udržitelného hospodářského růstu a zaměstnanosti. Tyto 2 OP slouží pro regiony NUTS2 cíle Konvergence. Dalším OP je *OP Výzkum a vývoj*, jenž je zaměřen na modernizaci a zefektivnění systému podpory výzkumu a vývoje, což by mělo přispět i k snižování regionálních disparit. Tento OP je společný pro cíl Konvergence i Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost. K snižování regionálních disparit by měl pomoci i *OP Doprava*, jehož cílem je podpora rozvoje dopravní infrastruktury, což by mělo přispět k zvýšení dopravní dostupnosti a v synergii s ostatními OP i ke snižování regionálních disparit. Tento OP pokrývá území celého Slovenska.

V rámci *Regionálního operačního programu* existuje například prioritní osa č. 5- Regionální komunikace zabezpečující dopravní obslužnost regionů, opatření 5.1 Regionální komunikace zabezpečující dopravní obslužnost regionů. Cílem tohoto opatření je posílení vybavenosti regionů prostřednictvím rekonstrukce a modernizace cest 2. a 3. třídy na území cíle Konvergence.

Dalším příkladem je *OP Výzkum a vývoj*, jeho prioritní osa č. 2- Podpora výzkumu a vývoje, opatření 2.1 Podpora sítí excelentních pracovišť výzkumu a vývoje jako pilířů rozvoje regionů a podpora nadregionální spolupráce. Cílem tohoto opatření je zvyšování kvality výzkumných pracovišť a podpora tzv. excelentních pracovišť, které jsou přímo zapojeny do vzdělávacího procesu. Podpora výzkumu je pro Slovensko důležitá, protože všechny regiony ve výdajích na vědu a výzkum zaostávají za průměrem EU 27.

5.3.3 Polsko

Také v Polsku byla regionální politika rozvíjena z důvodu vstupu do EU. Současná regionální politika Polska, její principy a cíle vycházejí ze *Zákona o zásadách realizace rozvojové politiky* z 6. ledna 2006. Detailně jsou jednotlivé oblasti regionální politiky rozpracovány Ministerstvem regionálního rozvoje v dokumentu nazvaném *Strategie rozvoje země 2007- 2015*, která je základním nástrojem regionální politiky v Polsku.

Podle této strategie je státní regionální politika nejdůležitějším nástrojem vládní hospodářské politiky, která spojuje a koordinuje řadu státních sektorových aktivit s opatřeními na úrovni regionů. Jejím cílem je provádění strukturálních změn v ekonomice, modernizace a zvyšování konkurenceschopnosti polských vojvodství. Strategie má podporovat vyrovnávání rozvojových příležitostí problémových regionů a vytvářet vnitřní potenciál regionů pro jejich možný dlouhodobý rozvoj. Regionální politika podle strategie klade důraz na endogenní rozvoj přednostně na základě vnitřních rozvojových faktorů a nejen na externí redistribuci příjmů. Cílem by mělo být iniciovat permanentní rozvojové procesy v regionech.

Strategie rozvoje země 2007-2015 také zabezpečuje provázanost národní regionální politiky s politikou soudržnosti Evropské unie. Na základě Strategie byl zpracován *Národní strategický referenční rámec* na léta 2007-2013, ve kterém jsou obsaženy jednotlivé národní či regionální operační programy. V Polsku se neshoduje časové období vymezené na podporu regionální politiky s programovacím obdobím EU. Hlavním cílem NSRR je vytváření podmínek pro růst konkurenceschopnosti a znalostní ekonomiky, spolu se zaměstnaností a vysokým stupněm ekonomické, územní a sociální soudržnosti.

Na úrovni regionů je realizována regionální politika, v souladu se *zákonem ze dne 5. června 1998 o samosprávě vojvodství*. Zde jsou vypracovávány *Strategie rozvoje vojvodství*. Strategii rozvoje vojvodství schvaluje příslušné zastupitelstvo tohoto samosprávného celku, přičemž realizace strategie je zabezpečována prostřednictvím *vojvodských programů* (programy wojewódzkie).

Obdobně jako je tomu v České republice, mohou i v Polsku vstupovat do regionální politiky svými aktivitami města a obce. Jejich působení je vzhledem k disponibilním nástrojům a finančním prostředkům téměř zanedbatelné.

Důležitou roli však hrají v regionální politice samosprávných územních celků finanční zdroje z Evropské unie. Základním nástrojem realizace regionálních operačních programů jsou tzv. vojvodské kontrakty. Kontrakty jsou smlouvou uzavřenou mezi úřadem vojvodství a příslušným ministrem polské vlády, jenž garantuje operační program.

Celková alokace na politiku soudržnosti EU pro období 2007-2013 činí 67,28 mld. EUR. Tabulka s finanční alokací je zobrazena v příloze č. 10. Rozdělení prostředků dle sektorů je v příloze č. 13. U prostředků z ERDF a Fondu soudržnosti můžeme vidět obdobné rozložení jako tomu bylo v předcházejících případech. Na sektor dopravy je vydáno 40,9 %. Podpora výzkumu a vývoje má vyhrazeno 18,8 %. Důležitou roli zde hrají také prostředky z Evropského sociálního fondu

(ESF), i když tvoří zhruba 14 % z prostředků určených na cíl Konvergence. Míra zaměstnanosti je v polských regionech velice nízká a také se zde vyskytuje vysoká míra nezaměstnanosti. 36,8 % prostředků z ESF by mělo pomoci k rozvoji lidského kapitálu a 25,8 % prostředků z ESF by mělo pomoci k zajištění lepšího přístupu k zaměstnání.

K operačním programům zaměřeným na regionální rozvoj a zmírňování disparit patří 16 regionálních OP pro regiony NUTS 2, tématické OP jako *OP Infrastruktura a životní prostředí*. Všechny OP jsou zařazeny pod cíl Konvergence. OP by měly pomoci Polsku zvýšit HDP/obyvatele (v PPS) na 65 % průměru EU 25 (v roce 2006 dosahovalo Polsko 51,1 % průměru EU 25), zvýšit míru zaměstnanosti na 60 % do roku 2013, vytvořit 3,5 mil. pracovních míst, zvýšit úroveň výdajů na vědu a výzkum na 1,5 % HDP a další.

Konkrétním příkladem OP zaměřeného na snižování regionálních disparit je *OP Rozvoj východního Polska*. Hlavním cílem tohoto OP je podpořit ekonomický růst a překonat ekonomickou stagnaci, která je nejpatrnější právě ve východních regionech Polska. Program je určen pro 5 vojvodství - Varmijskomazurské, Podleské, Lublinské, Podkarpatské a Svatokřížské. Z ERDF je pro tento OP určeno 2,3 mld. EUR. Tento OP se skládá z 6 prioritních os. Jsou to moderní ekonomika, infrastruktura pro informační společnost, regionální růstová centra, dopravní infrastruktura, udržitelný tursimus a technická pomoc. Prioritní osa 3 - Regionální růstová centra je zaměřena na hlavní města vybraných 5 regionů. Na tuto osu je vyčleněno 20 % prostředků daného programu. Měly by sloužit k zlepšení veřejné dopravy a zlepšení její přístupnosti, což by mělo vést k zvýšení atraktivnosti regionů jak pro občany, tak pro investory.

5.3.4 Maďarsko

Regionální politika Maďarska je také spjata s procesem přípravy na vstup do Evropské unie. První koncept a strategie regionální politiky byly vytvořeny v roce 1996, kdy byl přijat *zákon o regionálním rozvoji a územním plánování*. *Národní regionální rozvojová koncepce* pak byla přijata parlamentem v roce 1998 a představila koncept statistických a plánovacích regionů (na úrovni NUTS 2) a mikroregionů (úroveň NUTS 4) a již dříve existujících krajů (úroveň NUTS 3).

Tato Koncepce stanovila následující strategické cíle pro regionální politiku:

- snižovat regionální disparity,
- snižovat nadměrnou koncentraci aktivit v okolí hlavního města Budapešti,
- podporovat prostorovou difuzi inovací,

- podporovat rozvojovou politiku, která zaručí udržitelné využívání zdrojů,
- podporovat mezinárodní integraci a připravovat se na vstup do EU.

Hlavním posláním a globálním cílem politiky regionálního rozvoje v Maďarsku je, obdobně jako v ostatních členských zemích EU, úsilí o snižování regionálních disparit. Důraz je kladen na ekonomické a sociální disparity v regionech. Podstatné jsou regionální disparity v ekonomice vyjádřené ukazatelem HDP/obyvatele mezi NUTS 2 regiony a mezi mikroregiony (NUTS 4), kde je situace podstatně horší. Regionální disparity se sledují zejména v oblastech přímých zahraničních investic, podnikání, průmyslové výroby, zaměstnanosti a nezaměstnanosti, úrovni systému vzdělávání, sociálních, zdravotních a dalších veřejných služeb a infrastruktury.

Důraz na řešení disparit je i v základním dokumentu politiky hospodářské a sociální soudržnosti EU, v *Národním strategickém referenčním rámci* pro období 2007 - 2013. Podle současné situační analýzy existují v Maďarsku podstatné a rostoucí disparity a prioritou regionální politiky je nadále snižovat regionální a strukturální disparity v regionech a mikroregionech. Hovoří se doslova o **duální struktuře maďarské ekonomiky**, která se rozvíjí a modernizuje, na druhé straně se v ní prohlubují regionální disparity.

V NSRR je jako globální cíl stanoven dlouhodobě udržitelný růst a růst zaměstnanosti. Dlouhodobě udržitelný růst by měl být dosažen prostřednictvím zvýšení konkurenceschopnosti, rozšíření ekonomické základny a rozvoje podnikatelského prostředí. Zvýšení zaměstnanosti by mělo být zajištěno podporou trhu práce, která povede k nastolení rovnováhy mezi nabídkou a poptávkou po práci. V tomto období tedy není snižování disparit explicitně stanoveno jako hlavní cíl politiky soudržnosti. Přesto aktivity realizované za účelem udržitelného růstu a růstu zaměstnanosti by měly mít pozitivní dopady i na úroveň regionálních disparit v zemi.

Celková finanční alokace pro období 2007 - 2013 činí 25,3 mld. EUR, je zobrazena v příloze č. 10. Z těchto prostředků je 90 % určeno na cíl Konvergence. Rozdělení těchto prostředků dle oblastí se nalézají v příloze č. 14. Z ERDF a Fondu soudržnosti je pro sektor dopravy připraveno 25,8 %, což je poněkud menší podíl než v ostatních sledovaných zemích. 16,3 % je připraveno na podporu vědy, výzkumu a inovací. Regenerace městských a venkovských oblastí má vyčleněny 3,2 %. Z prostředků z ESF je 58,7 % vyčleněno na rozvoj lidského kapitálu, což by mělo pomoci snížit vysokou míru nezaměstnanosti, která se vyskytuje v některých regionech.

Pro programovací období 2007 - 2013 jsou zpracovány regionální operační programy pro 6 regionů NUTS 2 zařazených do cíle Konvergence a jeden regionální operační

program pro cíl Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost. Z tématických operačních programů přispějí projekty k snižování disparit např. z *OP Doprava* a *OP Životní prostředí a energie*.

Příkladem regionálního OP sloužícího ke snižování regionálních rozdílů je např. *OP Severomaďarský region*. Tento program by měl pomoci zvýšit konkurenceschopnost daného regionu a pomoci snížit územní a socio-ekonomické rozdíly. Např. prioritní osa 1 je zaměřena na vytvoření konkurenceschopné místní ekonomiky, prioritní osa 5 je zaměřena na rozvoj regionální dopravy.

Příkladem národního OP je *OP Doprava*. Program je zaměřen na rozvoj dopravní infrastruktury, která je nezbytná pro zvýšení konkurenceschopnosti a tvorby pracovních míst. Jedním ze specifických cílů tohoto OP je zlepšit dopravní dostupnost maďarských regionů. Tomuto cíli odpovídá prioritní osa 3 - Zlepšení regionální dostupnosti. Tato prioritní osa se zaměřuje na zlepšení dopravní dostupnosti regionálních center, a to prostřednictvím výstavby a modernizace silnic spojujících jednotlivé regiony.

6 Závěr

Diplomová práce se zabývá regionálními disparitami ve vybraných zemích střední Evropy. Regionální disparity, jako fenomén regionálního rozvoje, jsou velmi frekventovaným pojmem posledního desetiletí. Často se tento pojem používá bez uvedení definice a pracuje se s ním jako s pojmem daným. Hlavní příčinu můžeme spatřovat v tom, že tento fenomén nemá dosud propracovanou teoretickou základnu a dostatečně přesně vymezený systémový a metodologický rámec. Základní východiska regionálních disparit vychází z teorií regionálního rozvoje, kterým se však diplomová práce věnuje jen okrajově.

Cílem práce bylo charakterizovat teoretická východiska regionálních disparit a identifikovat, analyzovat a porovnat regionální disparity ve vybraných státech střední Evropy. Při identifikaci regionálních disparit na úrovni regionů NUTS 2 jsme byli limitováni dostupností regionálních dat a omezenou délkou časových řad dostupných z Eurostatu. Můžeme konstatovat, že čím vyšší úroveň jednotek NUTS chceme zkoumat z pohledu regionálních disparit, tím kratší časové řady máme k dispozici. Dílčím cílem práce pak bylo nastínění možností řešení regionálních disparit v rámci národní regionální politiky a programů regionálního rozvoje spolufinancovaných ze strukturálních fondů Evropské unie.

Pro práci byly vybrány země tzv. Visegrádské čtyřky, tedy země střední Evropy, které se v 90. letech 20. století transformovaly na tržní ekonomiky. Tyto země mají mnoho společných rysů jak v oblasti ekonomické, tak sociální. Při zkoumání regionálních rozdílů v daných zemích jsme proto také narazili na některé společné rysy a tendence.

První analyzovanou zemí byla Česká republika. Zde můžeme identifikovat existenci regionálních rozdílů ve všech analyzovaných oblastech - jak v oblasti ekonomické a sociální, tak i na úrovni inovačních a výzkumných aktivit. Úroveň disparit je zde ve srovnání s jinými zeměmi relativně menší, ale dochází k jejich trvalému prohlubování. Hlavní rozdíly můžeme identifikovat mezi regionem hlavního města a ostatními regiony. Praha dosahuje nejlepších výsledků ve většině námi zkoumaných oblastí, a to nejen v rámci České republiky. Ostatní regiony pak dosahují poměrně stejné úrovně. Od roku 2000 dochází trvale k růstu HDP/obyvatele, k růstu míry zaměstnanosti i k růstu výdajů na vědu a výzkum (ve vztahu k HDP). Také míra nezaměstnanosti má ve všech regionech klesající tendenci. Přesto je rozdíl mezi Prahou a ostatními regiony stále markantní.

V České republice existují strategie k snižování regionálních disparit jak v národních programových dokumentech, tak v programech regionálního rozvoje EU. Národní regionální politika je provázána s politikou EU a programové dokumenty na sebe navazují. Z hlediska finančních prostředků hrají klíčovou roli programy spolufinancované ze strukturálních fondů EU, např. regionální operační programy pro zaostávající a strukturálně postižené regiony NUTS 2.

Druhou analyzovanou zemí bylo Slovensko. Zde existuje výrazná dichotomie mezi regionem s hlavním městem, Bratislavský kraj, a ostatními regiony. Ekonomická úroveň regionů se zvyšuje, ovšem nejdynamičtější je tento růst v Bratislavském kraji. Regiony ve východní části země zůstávají pod 50 % průměru EU 27. Slovensko je také země, která má vysokou míru nezaměstnanosti, hlavně ve zmiňovaných východních regionech. V oblasti výdajů na vědu a výzkum také nedosahují regiony Slovenska průměru EU. Z uvedeného můžeme shrnout, že regionální disparity na Slovensku se prohlubují, hlavně mezi hlavním městem a ostatními regiony. Výrazná je zde také tendence přetrvávajícího zaostávání regionů Východního a Středního Slovenska.

Na Slovensku je regionální politika a s ní související strategie k snižování regionálních disparit výrazně spojena s politikou soudržnosti EU. Klíčovou roli hrají programy regionálního rozvoje spolufinancované ze strukturálních fondů EU. Pro zaostávající regiony úrovně NUTS 2 zde existuje Společný regionální operační program.

Třetí analyzovanou zemí bylo Polsko. Tato země je z vybraných zemí největší z hlediska rozlohy a počtu obyvatel. Na jejím území se nacházejí některé z ekonomicky nejméně vyspělých regionů v rámci celé EU. Pro ostatní analyzované země je typický výrazný rozdíl mezi regionem s aglomerací hlavního města a ostatními regiony. V Polsku sice také existuje určitá dominance Mazovského vojvodství, v němž se nachází hlavní město Varšava, ovšem tento rozdíl není tak výrazný jako v ostatních případech. Dominance Mazovského vojvodství je jasně zřetelná pouze u ukazatele HDP/obyvatele, který je pod průměrem EU 27. Pro všechny regiony je typická nízká úroveň míry zaměstnanosti, vysoká úroveň míry nezaměstnanosti a velmi nízká úroveň výdajů na vědu a výzkum. Disparity mají přetrvávající tendenci a jsou nejvýraznější mezi východní a západní částí země.

Polsko má svou strategii rozvoje země, která zajišťuje provázanost národní regionální politiky s politikou soudržnosti EU. Zajímavostí je, že národní strategie pokrývá delší časové období. Klíčovou roli hrají programy regionálního rozvoje spolufinancované ze strukturálních fondů EU. Území Polska spadá celé pod cíl Konvergence, který je určen pro rozvoj nejméně vyspělých regionů v EU. Kromě 16 regionálních operačních programů zde existuje i operační program Rozvoj

východního Polska, který by měl pomoci zvrátit nepříznivý vývoj v hospodářsky nejvíce zaostalých regionech.

Poslední analyzovanou zemí bylo Maďarsko. V Maďarsku můžeme vysledovat podobné tendence regionálních disparit, jako tomu bylo u předchozích zemí. Při analýze sledovaných ukazatelů jsou regionální disparity nejvíce patrné mezi regionem s aglomerací hlavního města, Středomadžarský region, a ostatními regiony. Dále zde existují rozdíly mezi východní a západní částí země. V ukazateli HDP/obyvatele je výrazná dichotomie mezi Středomadžarským regionem a ostatními regiony. Zatímco Středomadžarský region vykazuje trvalý a dynamický růst, ostatní regiony stagnují nebo vykazují relativně malé tempo růstu. Co se týče ukazatelů trhu práce, zde jsou výrazné rozdíly mezi západní a východní částí země. Regiony na východě vykazují vysokou míru nezaměstnanosti a nízkou úroveň míry zaměstnanosti. V oblasti výdajů na vědu a výzkum dosahují všechny regiony nízké úrovně, která je výrazně pod průměrem EU.²⁷ Regionální disparity v této zemi mají výrazný a rostoucí charakter. Hovoří se dokonce až o tzv. *duální struktuře maďarské ekonomiky*. Na jedné straně se ekonomika rozvíjí a modernizuje, na straně druhé se v ní prohlubují regionální disparity.

Důraz na řešení regionálních disparit nalezneme v programových dokumentech politiky soudržnosti. Maďarsko má také svoji národní regionální rozvojovou koncepci, která pochází již z roku 1998. I zde však z hlediska finančních prostředků hrají primární roli programy regionálního rozvoje spolufinancované ze strukturálních fondů. Pro regiony NUTS 2 byly připraveny regionální operační programy, které by měly pomoci s překonáváním regionálních rozdílů.

Všechny analyzované regiony ve sledovaném období zaznamenávaly hospodářský růst, i přesto zde regionální disparity mají v mnoha případech rostoucí tendenci. V roce 2008 zasáhla světovou ekonomiku hospodářská krize, což má a do budoucna také bude mít dopady na jednotlivé regiony analyzovaných zemí a úroveň rozvoje v nich. Z vybraných zemí bylo doposud nejhůře zasaženo Maďarsko. Důsledky ekonomické krize se však začínají projevovat i v ostatních zemích. K hlavním důsledkům patří rostoucí nezaměstnanost, pokles koupěschopné poptávky, pokles úspor, jenž vede k poklesu investic. Na investice také působí neochota bank poskytovat úvěry. To dále povede také k poklesu výdajů na vědu a výzkum, jenž potřebují investice jako svůj motor. Celkově se tedy očekává hospodářský propad zemí, tedy i jejich regionů, což povede k dalšímu prohlubování regionálních disparit.

Seznam literatury

Knihy

1. CIHELKOVÁ, E. a kol. *Světová ekonomika. Regiony a integrace*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002. 244 s. ISBN 80-247-0193-6.
2. KOLEKTIV AUTORŮ. *Regionální politika, teorie a praxe v ČR*. 1. vyd. Ostrava: VŠB – TU Ostrava, 1996. 126 s. ISBN 80-7078-525-X.
3. LEONARDI, R. *Cohesion policy in the European union: the building of Europe*. 1. vyd. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005. 215 s. ISBN 1-4039-4955-7.
4. MOLLE, W. *European cohesion policy*. 1. vyd. Abingdon: Routledge, 2007. 347 s. ISBN 978-0-415-43812-4.
5. MYRDAL, G. *Economic Theory and Under-developed Regions*. London, Gerald Duckworks, 1957.
6. NOVOTNÁ, M. *Regionální politika EU*. 1. vyd. Ostrava: VŠB – TU Ostrava, 2007. 210 s. ISBN 978-80-248-1413-1.
7. SKOKAN, K. *Evropská regionální politika v kontextu vstupu České republiky do Evropské unie*. 1. vyd. Ostrava: Repronis, 2003. 114 s. ISBN 80-7329-023-5.
8. SZALÓ, P. *Regional Development. Regional development task for the coming years*. Budapest: VÁTI, 2002.
9. VARADZIN, F. BŘEZINOVÁ, O. *Hledání ve světě ekonomie*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2003. 305 s. ISBN 80-86419-56-8.
10. WOKOUN, R. *Česká regionální politika v období vstupu do Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze Nakladatelství Oeconomica, 2003. 328 s. ISBN 80-245-0517-7.

Časopisy

11. PERROUX, F. Economic Space: Theory and Applications. In *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 64. Harvard: Harvard University Press, 1950. s. 90-97.

Zákony

12. Zákon č. 248/2000 Sb. o podpoře regionálního rozvoje ve znění pozdějších předpisů.

Elektronické publikace

13. ČESKÁ REPUBLIKA, MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ. *Národní rozvojový plán 2004 - 2006* [online]. Praha, březen 2003. [cit. 2009-03-12]. Dostupné z WWW: <http://www.strukturalni-fondy.cz/uploads/documents/Rizeni_fondu_EU/RPS/Narodni_rozvojovy_plan.pdf>.
14. ČESKÁ REPUBLIKA, MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ. *Národní strategický referenční rámec 2007 – 2013* [online]. Praha, červenec 2007. [cit. 2009-03-12]. Dostupné z WWW: <http://www.strukturalni-fondy.cz/uploads/documents/NOK/NSRR_final_1.pdf>.
15. EUROPEAN COMMISSION. *Cohesion Policy 2007 - 2013. National Strategic Reference Frameworks* [online]. Lucemburk, 2007a. [cit. 2009-04-07]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/pres_en.htm>.
16. EUROPEAN COMMISSION. *ESDP European Spatial Development Perspective* [online]. Lucemburk, květen 1999. [cit. 2008-06-12]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/sum_en.pdf>.
17. EUROPEAN COMMISSION. *Interim Territorial Cohesion report* [online]. Lucemburk, 2004. [cit. 2008-06-12]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/coheter/coheter_en.pdf>.
18. EUROPEAN COMMISSION. *Growing regions, growing Europe. Fourth report on economic and social cohesion* [online]. Brusel, květen 2007b. [cit. 2008-06-12]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion4/pdf/4cr_en.pdf>.

19. EUROPEAN COMMISSION. *Communication from the Commission to the Council, the European parliament, the Committee of the regions and the European economic and social committee. Green Paper on Territorial Cohesion. Turning territorial diversity into strenght* [online]. Brusel, říjen 2008. [cit. 2008-10-31]. Dostupné z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0616:FIN:EN:PDF>>.
20. EVROPSKÁ KOMISE. *Sdělení Komise Evropskému parlamentu a Radě. Pátá zpráva o pokroku v oblasti hospodářské a sociální soudržnosti. Růst regionů, růst Evropy* [online]. Brusel, červen 2008. [cit. 2008-06-12]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/interim5/com_2008_371_cs.pdf>.
21. EVROPSKÁ KOMISE. *Politika soudržnosti 2007-2013 - Poznámky a úřední texty* [online]. Lucemburk, leden 2007. [cit. 2008-04-07]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/2007/publications/guide2007_cs.pdf>.
22. EVROSKÉ SPOLEČENSTVÍ. *Amsterodamská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii, Smlouvy o založení Evropských Společenství a některé související akty* [online]. listopad 1997. [cit. 2008-06-12]. Dostupné z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/11997D/word/11997D.doc>>.
23. MINISTRY OF REGIONAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF POLAND. *National development strategy 2007 – 2015* [online]. Varšava, listopad 2006. [cit. 2009-03-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.mrr.gov.pl/ENGLISH/SRK/Strony/National%20Development%20Strategy.aspx>>.
24. MINISTERSTVO VÝSTAVBY A REGIONÁLNEHO ROZVOJA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Národný rozvojový plán* [online]. Bratislava, březen 2003. [cit. 2009-03-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.strukturalnefondy.sk/sk/programovacie-obdobie-2004---2006/zakladne-dokumenty/>>.
25. MINISTERSTVO VÝSTAVBY A REGIONÁLNEHO ROZVOJA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. *Národný strategický referenčný rámec 2007 – 2013* [online]. Bratislava, květen 2006. [cit. 2009-03-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.strukturalnefondy.sk/dokumenty/>>.

26. MINISTRY OF REGIONAL DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF POLAND. *National Strategic Reference Framework 2007 – 2013 in support of growth and jobs* [online]. Varšava, únor 2006. [cit. 2009-03-12]. Dostupné z WWW: <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/733590C1-490B-4902-B242-42E946DC315B/21234/NSRF_140206r.pdf>.
27. REPUBLIC OF HUNGARY – OFFICE FOR THE NATIONAL DEVELOPMENT. *Hungarian National Development Plan 2004 - 2006* [online]. Budapešť, březen 2003. [cit. 2009-03-12]. Dostupné z WWW: <www.rec.org/magyariroda/Documents/NDP_Hungary.pdf>.
28. SKOKAN, K. *Disparity a regionální rozvoj v zemích střední Evropy* [online]. Šilheřovice, 2008. [cit. 2009-03-12]. Dostupné z WWW: <http://disparity.vsb.cz/sbornik_html/pdf/03%20regdis_2008.pdf>.
29. THE GOVERNMENT OF THE REPUBLIC OF HUNGARY. *The New Hungary Development Plan 2007 – 2013. Employment and Growth* [online]. Budapešť, říjen 2006. [cit. 2009-03-12]. Dostupné z WWW: <http://www.ahkungarn.hu/fileadmin/user_upload/Dokumente/Wirtschaftsinfos/HU/Foerdermittel/2006-10-25_NFT2_en.pdf>.
30. VŠB – TU OSTRAVA. *Regionální disparity v územním rozvoji ČR – jejich vznik, identifikace a eliminace. Identifikace, klasifikace a hodnocení regionálních disparit. Redakčně upravená roční zpráva 2007* [online]. Ostrava, leden 2008a. [cit. 2008-09-18]. Dostupné z WWW: <http://disparity.vsb.cz/vysledky/01_rocni_zprava_2007.pdf>.
31. VŠB – TU OSTRAVA. *Regionální disparity v územním rozvoji ČR – jejich vznik, identifikace a eliminace. Identifikace, klasifikace a hodnocení regionálních disparit. Výzkumná studie DÚ 02* [online]. Ostrava, květen 2008b. [cit. 2008-09-18]. Dostupné z WWW: <http://disparity.vsb.cz/vysledky/03_studie_du2.pdf>.
32. VŠB – TU OSTRAVA. *Regionální disparity v územním rozvoji ČR – jejich vznik, identifikace a eliminace. Identifikace, klasifikace a hodnocení regionálních disparit. Průběžná výzkumná zpráva* [online]. Ostrava, 2008c. [cit. 2008-09-18]. Dostupné z WWW: <http://disparity.vsb.cz/vysledky/02_prubezna_zprava_1.pdf>.
33. VŠB – TU OSTRAVA. *Regionální disparity v územním rozvoji ČR – jejich vznik, identifikace a eliminace. Identifikace, klasifikace a hodnocení*

regionálních disparit. Výzkumná studie DÚ 04 [online]. Ostrava, červen 2008d. [cit. 2008-09-18]. Dostupné z WWW:
<http://disparity.vsb.cz/vysledky/05_studie_du4.pdf>.

34. ZASTUPITELSKÝ ÚŘAD BRATISLAVA. *Souhrnná teritoriální informace Slovensko* [online]. Září, 2008. [cit. 2008-11-11]. Dostupné z WWW:
<<http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/slovensko/1000797/>>.
35. ZASTUPITELSKÝ ÚŘAD BUDAPEŠŤ. *Souhrnná teritoriální informace Maďarsko* [online]. Duben, 2008. [cit. 2008-09-18]. Dostupné z WWW:
<<http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/maďarsko/1000690/>>.
36. ZASTUPITELSKÝ ÚŘAD VARŠAVA. *Souhrnná teritoriální informace Polsko* [online]. Říjen, 2008. [cit. 2008-11-11]. Dostupné z WWW:
<<http://www.businessinfo.cz/cz/rubrika/polsko/1000792/>>.

Elektronické časopisy

37. FARRUGIA, N., GALLINA, A. Developing Indicators of Territorial Cohesion. In *Federico Caffé Centre Research Reports*, 1/2008. Roskilde: Roskilde University, 2008. ISSN 1396-5085. Dostupné z WWW:
<http://www.ruc.dk/upload/application/pdf/f51d6748/Research%20Report%201_2008.Farrugia&Gallina.pdf>.
38. HUČKA, M. Vznik a příčiny územních nerovností. In *Regionální disparity. Working papers*, 1/2007. Ostrava: VŠB – TU Ostrava, 2007. ISSN 1802-9450. s. 13 – 19. Dostupné z WWW: <http://disparity.vsb.cz/dokumenty2/wp_1.pdf>.
39. MELECKÝ, L. Strukturální ukazatele Evropské unie. In *Regionální disparity. Working papers*, 1/2007. Ostrava: VŠB – TU Ostrava, 2007. ISSN 1802-9450. s. 63 – 75. Dostupné z WWW: <http://disparity.vsb.cz/dokumenty2/wp_1.pdf>.
40. MELECKÝ, L. Regionální disparity a politika soudržnosti v Maďarsku. In *Regionální disparity. Working papers*, 3/2008. Ostrava: VŠB – TU Ostrava, 2008. ISSN 1802-9450. s. 56 – 85. Dostupné z WWW:
<http://disparity.vsb.cz/dokumenty2/WP3_0812.pdf>.
41. SKOKAN, K. Regionální disparity a soudržnost v Evropské unii. In *Regionální disparity. Working papers*, 1/2007. Ostrava: VŠB – TU Ostrava, 2007. ISSN 1802-9450. s. 26 – 32. Dostupné z WWW:
<http://disparity.vsb.cz/dokumenty2/wp_1.pdf>.

WWW stránky

42. *Businessinfo.cz - Oficiální portál pro podnikání a export* [online]. 2008. [cit. 2008-11-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/>>.
43. Central Intelligence Agency [online]. The World Factbook. 2008. [cit. 2008-11-15]. Dostupné z WWW: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/hu.html>>.
44. *Český statistický úřad* [online]. 2008. [cit. 2008-11-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/tabx/CZ0000>>.
45. *Český statistický úřad* [online]. Statistická ročenka 2008. 2009. [cit. 2009-02-11]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/publikace_regiony>.
46. *EurActiv.cz* [online]. 2008. [cit. 2008-10-31]. Dostupné z WWW: <<http://www.euractiv.cz/>>.
47. *EURES Evropský portál pracovní mobility* [online]. 2009. [cit. 2009-01-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.europa.eu.int/eures/home.jsp?lang=cs>>.
48. *Euroskop.cz - Věcně o Evropě* [online]. 2008. [cit. 2008-10-31]. Dostupné z WWW: <<http://www.euroskop.cz/>>.
49. *Eurostat* [online]. NUTS regions. 2008a. [cit. 2008-11-15]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nuts/introannex_regions_en.html>.
50. *Eurostat* [online]. Portrait of the Regions. Czech Republic. 2008b. [cit. 2008-11-15]. Dostupné z WWW: <http://circa.europa.eu/irc/dsis/regportraits/info/data/en/cz_national.htm>.
51. *Eurostat* [online]. Portrait of the Regions. Hungary. 2008c. [cit. 2008-11-15]. Dostupné z WWW: <http://circa.europa.eu/irc/dsis/regportraits/info/data/en/hu_national.htm>.
52. *Eurostat* [online]. Portrait of the Regions. Poland. 2008d. [cit. 2008-11-15]. Dostupné z WWW: <<http://circa.europa.eu/irc/dsis/regportraits/info/data/en/pl.htm>>.
53. *Eurostat* [online]. Portrait of the Regions. Slovak Republic. 2008e. [cit. 2008-11-15]. Dostupné z WWW: <<http://circa.europa.eu/irc/dsis/regportraits/info/data/en/sk.htm>>.

54. *Eurostat* [online]. 2009. [cit. 2009-01-20]. Dostupné z WWW:
<[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/
page?_pageid=1090,30070682,1090_30298591&_dad=portal&_schema=PORTAL](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1090,30070682,1090_30298591&_dad=portal&_schema=PORTAL)>.
55. *Fondy Evropské unie* [online]. 2009. [cit. 2009-01-20]. Dostupné z WWW:
<<http://www.strukturalni-fondy.cz/>>.
56. *Główny Urząd Statystyczny* [online]. 2009. [cit. 2009-03-20]. Dostupné z WWW:
<<http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xchg/gus>>.
57. *Hungarian Central Statistical Office* [online]. 2009. [cit. 2009-03-20]. Dostupné z WWW:<[http://portal.ksh.hu/portal/page?_pageid=38,597671&_dad=portal
&_schema=PORTAL](http://portal.ksh.hu/portal/page?_pageid=38,597671&_dad=portal&_schema=PORTAL)>.
58. *Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky* [online]. 2009. [cit. 2009-01-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.economy.gov.sk/index/index.php>>.
59. *Ministerstvo pro místní rozvoj ČR* [online]. Strategie regionálního rozvoje ČR na léta 2007 – 2013. 2009. [cit. 2009-02-10]. Dostupné z WWW:
<[http://www.mmr.cz/strategie-regionalniho-rozvoje-ceske-republiky-pro-leta-
2007-2013](http://www.mmr.cz/strategie-regionalniho-rozvoje-ceske-republiky-pro-leta-2007-2013)>.
60. *Ministerstvo zahraničních věcí ČR* [online]. Stálá mise ČR při OECD v Paříži. 2009. cit. [2009-01-20]. Dostupné z WWW:
<[http://www.mzv.cz/oecd.paris/cz/zakladni_informace_o_oecd/
vznik_oecd_a_clenske_zeme/index.html](http://www.mzv.cz/oecd.paris/cz/zakladni_informace_o_oecd/vznik_oecd_a_clenske_zeme/index.html)>.
61. *Operačné programy: NSRR.sk* [online]. 2009. [cit. 2009-02-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.strukturalnefondy.sk/operacne-programy/>>.
62. *Pražský hrad* [online]. 2008. [cit. 2008-11-15]. Dostupné z WWW:
<<http://www.hrad.cz/>>.
63. *Regionální disparity v územním rozvoji České republiky* [online]. 2008. [cit. 2008-10-06]. Dostupné z WWW: <<http://disparity.vsb.cz/cz/>>.
64. *Regional Policy – Inforegio* [online]. 2009. [cit. 2009-02-20]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/regional_policy/index_en.htm>.
65. *Regionální informační servis* [online]. 2008. [cit. 2008-10-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.risy.cz/>>.
66. *Štatistický úrad Slovenskej republiky* [online]. 2009. [cit. 2009-03-20]. Dostupné z WWW:<<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4035>>.

67. *Ústavní soud* [online]. 2008. [cit. 2008-11-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.concourt.cz/>>.
68. *Vláda České republiky* [online]. 2008. [cit. 2008-11-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/>>.
69. *Wikipedie – otevřená encyklopedie* [online]. 2008. [cit. 2008-10-06]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana>.

Seznam zkratek a symbolů

CIP	Community Initiative Programme Program iniciativ Společenství
ČKO	Číselník krajů a okresů
ČNR	Česká národní rada
ČR	Česká republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ERDF	European Regional Development Fund Evropský fond regionálního rozvoje
ES	Evropské Společenství
ESF	European Social Fund Evropský sociální fond
ESPON	European Spatial Planning Observation Network Monitorovací síť pro evropské územní plánování
EU	Evropská unie
HDP	Hrubý domácí produkt
ICT	Information Communication Technologies Informační a Komunikační technologie
ILO	International Labour Organization Mezinárodní organizace práce
ISPA	Instrument for Structural Policy for Pre-Accession Nástroj předstupních strukturálních politik
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
LAU	Local Administrative Unit Lokální administrativní jednotky
LS-HZDS	Lidová strana – Hnutí za demokratické Slovensko
MMR ČR	Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky
MVRP SR	Ministerstvo výstavby a regionálního rozvoje Slovenské republiky
NATO	North Atlantic Treaty Organization Organizace Severoatlantické smlouvy
NSRR	Národní strategický referenční rámec
NUTS	La Nomenclature des Unites Territoriales Statistique Nomenklatura územních statistických jednotek

ODS	Občanská demokratická strana
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OP	Operační program
ORP	Obec s rozšířenou působností
PHARE	Poland and Hungary: Aid for Reconstruciton of the Economy
PPS	Purchasing Power Standard Standard kupní síly
PZI	Přímé zahraniční investice
R&D	Research and Development Věda a výzkum
RCE	Regionální klasifikace Evropy
ROP	Regionální operační program
SAPARD	Special Accesion Programme for Agriculture and Rural Development Zvláštní přístupový program pro rozvoj zemědělství a venkova
SITC	Standard International Trade Classification Standardní mezinárodní obchodní klasifikace
SMER-SD	SMER – Sociální demokracie
SNS	Slovenská národní strana
SR	Slovenská republika
SZ	Strana zelených
V&V	Věda a výzkum
V4	Visegrádská čtyřka
WTO	World Trade Organization Světová obchodní organizace

Seznam tabulek

2.1	Seznam zpráv o hospodářské a sociální soudržnosti EU	22
2.2	Vybrané ukazatele pro hospodářskou, sociální a územní soudržnost .	23
2.3	Vybrané faktory určující konkurenceschopnost, růst a zaměstnanost .	24
2.4	Seznam zpráv o pokroku v hospodářské a sociální soudržnosti EU . .	24
2.5	Krátký seznam strukturálních ukazatelů	26
3.1	Vybrané ekonomické ukazatele české ekonomiky	30
3.2	NUTS 2 a NUTS 3 regiony v České republice	33
3.3	Vybrané ekonomické ukazatele slovenské ekonomiky	35
3.4	NUTS 2 a NUTS 3 regiony na Slovensku	38
3.5	Vybrané ekonomické ukazatele polské ekonomiky	41
3.6	Regiony NUTS 1 a NUTS 2 v Polsku	44
3.7	Vybrané ekonomické ukazatele maďarské ekonomiky	47
3.8	Regiony NUTS 2 a NUTS 3 v Maďarsku	50
4.1	Charakteristika regionů NUTS 2 v České republice	56
4.2	HDP na obyvatele v PPS (EU 27 = 100 %)	56
4.3	Míra zaměstnanosti osob starších 15 let (v %)	57
4.4	Míra nezaměstnanosti osob starších 15 let (v %)	58
4.5	Míra nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let (v %)	58
4.6	Výdaje na vědu a výzkum (GERD) jako % HDP	59
4.7	Zaměstnanci ve vědě a výzkumu (% celkové zaměstnanosti)	59
4.8	Charakteristika regionů NUTS 2 na Slovensku	63
4.9	HDP na obyvatele v PPS (EU 27 = 100 %)	63
4.10	Míra zaměstnanost osob starších 15 let (v %)	64
4.11	Míra nezaměstnanosti osob starších 15 let (v %)	64
4.12	Míra nezaměstnanosti osob ve věku 15-24 let (v %)	65
4.13	Výdaje na vědu a výzkum (GERD) jako % HDP	65
4.14	Zaměstnanci ve vědě a výzkumu (% celkové zaměstnanosti)	66
4.15	Charakteristika regionů NUTS 2 v Polsku	68

4.16	HDP na obyvatele v PPS (EU 27 = 100 %)	69
4.17	Míra zaměstnanosti osob starších 15 let (v %)	70
4.18	Míra nezaměstnanosti osob starších 15 let (v %)	71
4.19	Míra nezaměstnanosti osob ve věku 15 - 24 let (v %)	72
4.20	Výdaje na vědu a výzkum (GERD) jako % HDP	73
4.21	Zaměstnanci ve vědě a výzkumu (% celkové zaměstnanosti)	74
4.22	Charakteristika regionů NUTS 2 v Maďarsku	77
4.23	HDP na obyvatele v PPS (EU 27 = 100 %)	78
4.24	Míra zaměstnanost osob starších 15 let (v %)	78
4.25	Míra nezaměstnanosti osob starších 15 let (v %)	79
4.26	Míra nezaměstnanosti osob ve věku 15 -24 let (v %)	79
4.27	Výdaje na vědu a výzkum (GERD) jako % HDP	80
4.28	Zaměstnanci ve vědě a výzkumu (% celkové zaměstnanosti)	80
5.1	HDP/obyvatele v PPS v roce 2006 (EU 27 = 100%)	90
5.2	Míra zaměstnanosti osob starších 15 let v roce 2007	92
5.3	Míra nezaměstnanosti osob starších 15 let v roce 2007	93
5.4	Míra nezaměstnanosti osob ve věku 15–24 let v roce 2007	94
5.5	Výdaje na vědu a výzkum GERD v roce 2005 (% HDP)	95
5.6	Zaměstnanci ve vědě a výzkumu v roce 2005 (% celkové zaměstnanosti)	97

Seznam obrázků

3.1	Mapa samosprávných krajů ČR	32
3.2	Mapa samosprávných krajů SR	38
3.3	Polská vojvodství	43
3.4	Župy v Maďarsku	49
5.1	Boxplot HDP/obyvatele v roce 2006 (v PPS)	91
5.2	Boxplot míry zaměstnanosti osob starších 15 let v roce 2007	92
5.3	Boxplot míry nezaměstnanosti osob starších 15 let v roce 2007	93
5.4	Boxplot míry nezaměstnanosti osob ve věku 15–24 let v roce 2007	94
5.5	Boxplot výdajů na vědu a výzkum GERD v roce 2005 (% HDP)	96
5.6	Boxplot zaměstnanců ve vědě a výzkumu v roce 2005 (% celkové zaměstnanosti)	98

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- беру на vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že jeden výtisk diplomové práce bude uložen v Ústřední knihovně VŠB-TUO k prezenčnímu nahlédnutí a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostrave dne 30. dubna 2009

.....
Bc. Veronika Bartošíková

Adresa trvalého pobytu studenta:

B. Nikodéma 4477/11
708 00 Ostrava-Poruba

Seznam příloh

- Příloha č. 1: Vývoj přístupů k regionálnímu rozvoji
- Příloha č. 2: Cíle sociální, hospodářské a územní soudržnosti
- Příloha č. 3: Regionální klasifikace Evropy (RCE)
- Příloha č. 4: Mapa NUTS 2 a NUTS 3 regionů v České republice
- Příloha č. 5: Mapa NUTS 2 a NUTS 3 regionů na Slovensku
- Příloha č. 6: Mapa NUTS 2 a NUTS 3 regionů v Polsku
- Příloha č. 7: Mapa NUTS 2 a NUTS 3 regionů v Maďarsku
- Příloha č. 8: HDP na obyvatele (v PPS)
- Příloha č. 9: Výdaje na vědu a výzkum (GERD)
- Příloha č. 10: Finanční alokace na politiku soudržnosti EU
- Příloha č. 11: Národní strategický referenční rámec České republiky
- Příloha č. 12: Národní strategický referenční rámec Slovenska
- Příloha č. 13: Národní strategický referenční rámec Polska
- Příloha č. 14: Národní strategický referenční rámec Maďarska

Příloha č. 1 Vývoj přístupů k regionálnímu rozvoji

Obecné paradigma	Prostorové tendence	Dílčí teorie regionálního rozvoje	Regionální politika
Liberální /neintervencionistické/ endogenně rozvojové	Prostorový vývoj tenduje k rovnováze, konvergenci a proto není nutno zasahovat do tržních procesů. Neintervencionistický přístup.	Neoklasické jedno a dvousektorové modely růstu, nová teorie endogenního růstu, nová teorie růstu	„dělníci za práci“, nástroje zvyšující mobilitu pracovních sil
Keynesiánské /intervencionistické/ exogenně rozvojové	Prostorový vývoj tenduje k nerovnováze, divergenci , a proto jsou zásahy do tržních procesů nutné.	Teorie kumulativních příčin, teorie nerovnoměrného rozvoje, teorie pólů růstu, center růstu a růstových os, teorie exportní základny, jádro-periferie, teorie výrobních cyklů a ziskových cyklů, teorie prostorových dělb práce, teorie mezoekonomiky	„práce za dělníky“, nástroje podporující příliv investic do problémových regionů
marxisticko-socialistické/ extrémně intervencionistické/	Vývoj tenduje k regionální nerovnováze , nutnost plánování a řízení prostorového vývoje.	Prostorová dimenze marxiánskoso-socialistické doktríny, teorie krize, houpačková teorie nerovnoměrného rozvoje	Centrální plánování a řízení prostorového vývoje ignorující regionálně-tržní signály. Aplikace v zemích střední a východní Evropy
moderní /„transformovaný“ neoendogenní rozvoj/ vytváření rámcových podmínek pro endogenní iniciativy/spíše neintervencionistický přístup	Vývoj tenduje k regionální nerovnováze , nutno využít regionální potenciál.	Teorie učících se regionů, Teorie výrobních okrsků, QWERTY teorie, teorie path dependency (závislosti na cestě)	Podpora prostředí, ve kterém se bude dařit networkingu, malým a středním firmám, inovacím, učení se. Zvýšení kvality místních a regionálních institucí, koopkurence (konkurence a kooperace)

Zdroj: MELECKÝ, L., 2007; vlastní úpravy

Příloha č. 2 **Cíle sociální, hospodářské a územní soudržnosti**

Dimenze soudržnosti	Cíle politiky soudržnosti	Dlouhodobý cíl
Sociální soudržnost	Snížit sociální disparity, nerovnosti a sociální vyloučení Posílit sociální vztahy, interakce a vazby	Vytvořit a rozvíjet sociální kapitál
Hospodářská soudržnost	Zvýšit udržitelnost ekonomického růstu Redistribuovat ekonomické aktivity a růst v rámci území	Vytvořit a rozvíjet ekonomický a finanční kapitál
Územní soudržnost	Zvýšit přístup ke službám všeobecného ekonomického zájmu Vyvarovat se územní nerovnováhy Rozvíjet polycentrické územní systémy v urbánních i venkovských oblastech a vytvářet příležitosti pro všechny	Vytvářet a rozvíjet územní kapitál

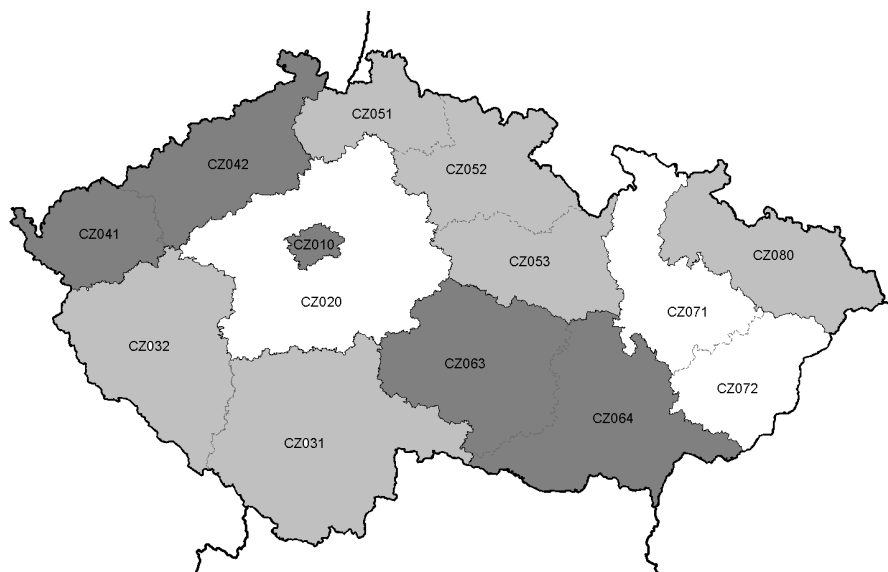
Zdroj: VŠB - TU Ostrava, 2008c, s. 41

Příloha č. 3 Regionální klasifikace Evropy (RCE)

Téma a ukazatele	Popis
Ekonomika	
HDP	HDP/osobu v PPS 2002
Růst HDP	Růst HDP/osobu PPS 1995 - 2002 v %
Lisabonská výkonnost	
Produktivita	HDP/zaměstnanec v EUR 2002
Míra zaměstnanosti	Zaměstnaní obyvatelé/obyvatelé ve věku 15-64 v 2003
Výdaje na V&V	Výdaje na V&V / celkový HDP 2001
V&V v soukromém podnikatelském sektoru	Výdaje na V&V na osobu na 1.000 aktivních osob v 2001
Obyvatelstvo s VŠ vzděláním	Osoby s VŠ vzděláním / osoby se vzděláním celkem 2002
Trh práce	
Nezaměstnanost	Míra nezaměstnanosti 2003
Vývoj nezaměstnanosti	Změna míry nezaměstnanosti 1999-2003 v %
Nezaměstnanost mladých	Nezaměstnanost obyvatel ve věku < 25 let na 1.000 obyvatel v rozsahu věku 15-25 let v 2003
Poměr náhrady pracovní síly	Obyvatelé ve věku 10-19 / obyvatelé ve věku 55-64
Hustota zaměstnanosti	Počet zaměstnaných obyvatel na km ² v 2003
Zaměřenost v terciárním sektoru	Podíl celkové zaměstnanosti v 2003
Demografie	
Stárnutí	Podíl obyvatel ve věku nad 65 let v %
Reprodukční potenciál	Obyvatelé 20-29 let v 2020 na 20-29 let v 2000
Růst obyvatelstva	Změna počtu obyvatel 1995-2002 v %
Přírodní podmínky	
Umělý povrch	Podíl k celkové ploše území
Přírodní povrch	Podíl k celkové ploše území
Intenzita zemědělství	Poměr výstupu a vstupu
Přírodní katastrofy	
Povodně	Průměrný počet povodní v regionu 1987 - 2002
Větrné bouře	Pravděpodobnost výskytu větrných
Zemětřesení	Potenciál rizika zemětřesení
Období sucha	Změna suchých období a období sucha
Lesní požáry	Riziko lesních požárů 1997-2003
Technologické katastrofy	
Ropné katastrofy	Ropné katastrofy - počet
Chemické závody	Hustota chemický závodů v oblasti
Dostupnost	
Potenciál dostupnosti	Po silnici
Potenciál dostupnosti	Po železnici
Potenciál dostupnosti	Letecky
Čas k trhu, meso stupnice	Dostupnost po silnici a železnic , vážená obyvatelstvem

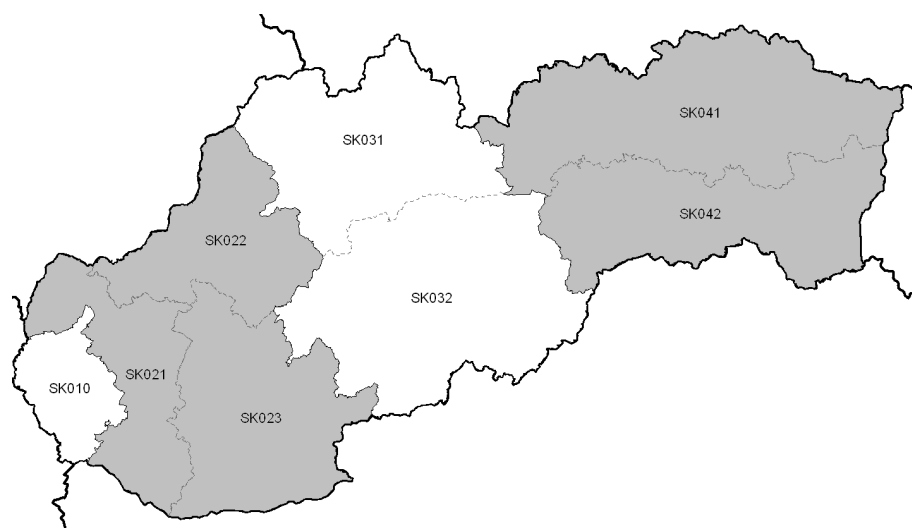
Zdroj: VŠB - TU Ostrava, 2008d; vlastní úpravy

Příloha č. 4 **Mapa NUTS 2 a NUTS 3 regionů v České republice**

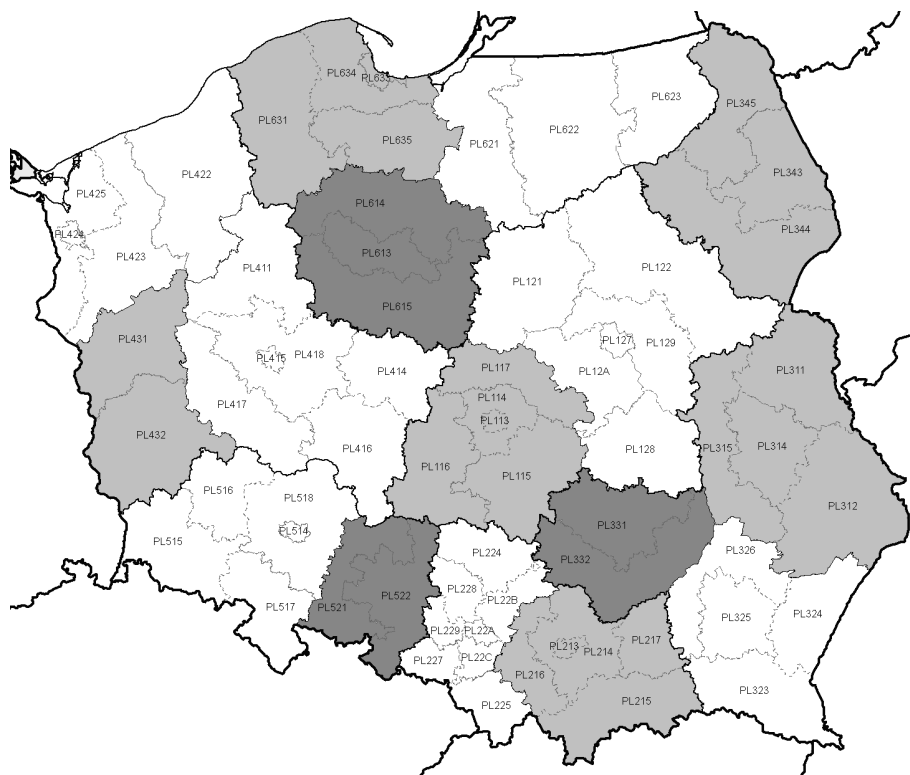
Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní úpravy

Příloha č. 5 **Mapa NUTS 2 a NUTS 3 regionů na Slovensku**

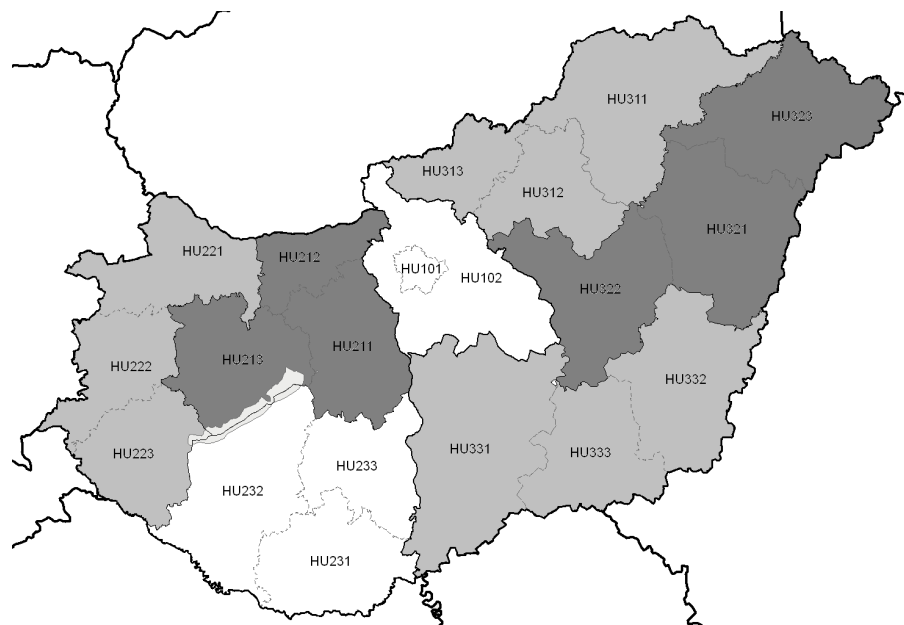
Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní úpravy

Příloha č. 6 Mapa NUTS 2 a NUTS 3 regionů v Polsku

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní úpravy

Příloha č. 7 Mapa NUTS 2 a NUTS 3 regionů v Maďarsku

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní úpravy

Příloha č. 8 HDP na obyvatele (v PPS)

Tabulka 1: HDP na obyvatele v České republice (v PPS)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Praha	26 015,1	28 718,6	30 200,2	31 899,8	33 444,5	35 900,6	38 634	41 813
Střední Čechy	12 266,2	12 900,7	13 747,9	14 348,6	15 442,6	15 792,4	17 349	19 008
Jihozápad	12 099,9	12 791,2	13 100,8	13 874,1	15 065,2	15 671,5	16 920	18 307
Severozápad	10 705,6	11 028,7	11 515	12 437,5	13 172,9	13 658,2	14 522	15 708
Severovýchod	11 730,7	12 254	12 602,9	13 020	13 829,5	14 539	15 391	16 971
Jihovýchod	11 692,9	12 676,6	13 033,2	13 799,1	14 552,2	15 252,2	16 482	18 233
Střední Morava	10 662	11 184,5	11 537,2	12 092,3	12 889,5	13 393,1	14 297	15 901
Moravskoslezsko	10 172,3	10 812,1	11 067,8	11 757,4	13 292,4	14 633,2	15 352	16 898
ČR	13 035,2	13 887,8	14 416,1	15 211,5	16 259	17 155,8	18 412	20 165
EU 27	18 995,9	19 726,9	20 415,2	20 671,7	21 601,4	22 400,2	23 600	24 900

Zdroj: Eurostat, Český statistický úřad, 2009; vlastní zpracování

Tabulka 2: HDP na obyvatele na Slovensku (v PPS)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Bratislavský kraj	20 679,9	22 784,4	25 016,1	25 834,8	27 922,8	33 124,1	35 100
Západní Slovensko	9 027,1	9 607,6	10 113,1	10 754,8	11 713,5	12 779,2	14 800
Střední Slovensko	7 866,7	8 630	9 300,3	9 518,2	10 085,5	10 455	11 600
Východní Slovensko	7 170	7 924,1	8 398,3	8 559,4	9 116,3	9 662,9	10 400
Slovensko	9 533,8	10 341,6	11 071,1	11 487,5	12 357,3	13 563,3	15 000
EU 27	18 995,9	19 726,9	20 415,2	20 671,7	21 601,4	22 400,2	23 600

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Tabulka 3: HDP na obyvatele v Polsku (v PPS)

Vojvodství	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Lodžské	8 268,4	8 485,3	9 023,8	9 347,1	10 078,2	10 545	11 400
Mazovské	13 873,6	14 717	15 252,2	15 751,8	16 693,1	18 184,4	19 700
Malopolské	7 996,8	7 908,7	8 458,3	8 705,8	9 353,7	9 798,5	10 700
Slezské	9 898,5	10 107,5	10 759	11 028,5	12 315,9	12 386	13 100
Lublińské	6 431,1	6 687,3	6 962,6	7 156,2	7 591,5	7 838,9	8 400
Podkarpatské	6 409,3	6 622,9	6 923,5	7 162,9	7 643,3	7 926,6	8 500
Svatokřížské	7 122	7 148,2	7 617,4	7 909,9	8 463,8	8 586,2	9 400
Podleské	6 913,6	7 288,1	7 636,8	7 691,5	8 174,9	8 500,5	9 100
Velkopolské	9 781,9	9 974,3	10 247,5	10 611,3	11 773,1	12 277,7	13 000
Západopomořanské	9 345,8	9 346,3	9 691	9 599,1	10 167,4	10 660,1	11 300
Lubušské	8 276,3	8 321,2	8 676,3	8 765,8	9 790,6	10 357,1	11 000
Dolnoslezské	9 548,3	9 536,8	10 198,8	10 373	11 155,2	11 862,2	13 200
Opolské	7 757,9	7 680,5	7 976,2	8 039,9	9 407,4	9 514,2	9 900
Kujavskopomořské	8 406,3	8 615,2	9 005,9	9 081,3	9 786,5	10 012,9	10 800
Varmijskomazurské	7 195,2	7 135,1	7 537,8	7 991,9	8 503,9	8 781,9	9 300
Pomořské	9 128,1	9 215,1	9 858,2	9 963,6	10 697	11 280,9	12 200
Polsko	9 187,5	9 402,8	9 879,4	10 132,8	10 961,7	11 481,8	12 400
EU 27	18 995,9	19 726,9	20 415,2	20 671,7	21 601,4	22 400,2	23 600

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Tabulka 4: HDP na obyvatele v Maďarsku (v PPS)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Středomaďarský reg.	16 409,6	18 288,1	20 401,2	20 740,2	21 591,2	23 489	24 900
Středozadunajský reg.	10 380,2	10 977,5	11 133,5	12 228,1	13 028,9	13 528,7	13 600
Západozadunajský reg.	12 187,8	12 318,5	13 110,8	14 273,4	14 294,7	14 274,9	15 100
Jihozadunajský reg.	8 018,1	8 702,6	9 263,1	9 487,3	9 794	9 982,9	10 100
Severomaďarský reg.	6 872,4	7 533,4	8 041,5	8 482,5	9 115,3	9 483,6	9 600
Severní Velká Planina	6 905,6	7 784,8	8 211,8	8 725,3	9 011,2	9 153,4	9 500
Jižní Velká Planina	7 816,1	8 313,9	8 871,4	9 132,1	9 596,5	9 756,8	9 900
Maďarsko	10 676	11 629,5	12 578,6	13 111,7	13 673,6	14 392,9	15 000
EU 27	18 995,9	19 726,9	20 415,2	20 671,7	21 601,4	22 400,2	23 600

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Příloha č. 9 Výdaje na vědu a výzkum (GERD)

Tabulka 1: Výdaje na vědu a výzkum (GERD) v České republice (v mil. EUR)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Praha	297	330,8	372,2	417,1	531,7	677	825,3
Střední Čechy	211,8	247,2	218,5	227	287,5	300,8	380,3
Jihozápad	42,8	54,4	54,6	62,1	92	107,5	114,5
Severozápad	16,7	17,4	21,9	19	22,3	23,3	27,7
Severovýchod	70,6	79,4	90	106,9	131,3	155,2	165,6
Jihovýchod	99,2	115,8	122,5	140,9	180	196,7	225,6
Střední Morava	41,9	68,6	57	57,7	98,8	104,9	116,4
Moravskoslezsko	51,7	45,8	75,9	69,4	73,3	195,3	99,6
ČR	831,8	959,4	1 012,6	1 100,1	1 416,9	1 760,6	1 955
EU 27	178 517,6	185 835,4	187 763,2	193 280,8	201 541,6	214 746,4	226 119,6

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Tabulka 2: Výdaje na vědu a výzkum (GERD) na Slovensku (v mil. EUR)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Bratislavský kraj	60	58,9	62	81,7	85,8	92,5
Západní Slovensko	39,9	45,1	45,4	49,7	46,5	56,9
Střední Slovensko	27	26,6	23,1	20	21,2	22,8
Východní Slovensko	15,9	18,8	17,8	17,7	20,6	22,2
Slovensko	142,9	149,4	148,3	169,1	174	194,4
EU 27	170 488,9	178 517,6	185 835,4	187 763,2	193 280,8	201 541,6

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Tabulka 3: Výdaje na vědu a výzkum (GERD) v Polsku (v mil. EUR)

Vojvodství	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Lodžské	72,6	81,5	77,4	62,4	66,3	79,7	91,1
Mazovské	539,9	583,2	517	454	499,6	577,4	632,1
Malopolské	109,2	125,5	128,7	118,3	142,6	181,9	186,6
Slezské	97,2	110,3	88,8	85,2	89	109	127,2
Lublinské	36,9	40,2	35,9	31	37,1	45,5	46,4
Podkarpatské	30,6	27,7	30,8	26,2	23	27,7	40,4
Svatokřížské	5,3	5,4	3,7	2,9	4	4,8	5,5
Podleské	9	24,3	9,9	8,8	11,4	15,3	15,7
Velkopolské	84,2	94	84,2	81,4	82,3	108,3	116,7
Západopomořanské	17,3	17,4	23,5	13,1	14,2	17,4	20,9
Lubušské	9,5	4,8	6,6	7,4	5,1	8,9	6,1
Dolnoslezské	78,1	93	71,7	58,7	64	86,1	76,5
Opolské	10,6	10,7	7,8	6,4	6,5	7	9,3
Kujavskopomořské	31	35,3	28,6	23	26,6	28,5	45
Varmijskomazurské	14,2	14,2	14,6	12,1	12,5	16,5	14,1
Pomořské	51,1	55,4	43,2	45,1	54,7	71,8	78,8
Polsko	1 196,6	1 322,9	1 172,3	1 036	1 138,8	1 385,7	1 512,6
EU 27	170 488,9	178 517,6	185 835,4	187 763,2	193 280,8	201 541,6	214 746,4

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Tabulka 4: Výdaje na vědu a výzkum (GERD) v Maďarsku (v mil. EUR)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Středomaďarský reg.	266	344	458,3	454	463,7	559,5	617,1
Středožadunajský reg.	20,1	30,8	42,8	38,5	43	39	42,9
Západožadunajský reg.	11,2	27,3	23,4	24,7	32,7	27,2	35,7
Jihožadunajský reg.	15	18	24,1	20,6	22,9	26	26,2
Severomaďarský reg.	9,3	11,1	16	16,2	18,8	23,7	27,9
Severní Velká Planina	30,9	35,5	46	51,5	58,7	72,2	68,5
Jižní Velká Planina	30,2	35,8	49,2	51,4	47,3	59,1	64,1
Maďarsko	405,3	548	705,8	693,1	721,3	837,6	900,5
EU 27	170 488,9	178 517,6	185 835,4	187 763,2	193 280,8	201 541,6	214 746,4

Zdroj: Eurostat, 2009; vlastní zpracování

Příloha č. 10 **Finanční alokace na politiku soudržnosti EU**

Tabulka: Rozdělení položek podle jednotlivých členských států EU v letech 2007–2013
(v současných cenách, v milionech EUR)

	Konvergence			Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost		Evropská územní spolupráce	Celkem
	Fond soudržnosti	Konvergence	Phasing-out	Phasing-in	Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost		
EU 27	69 578	199 322	13 955	11 409	43 556	8 723	347 410
Česká republika	8 819	17 064			419	389	26 692
Slovensko	3 899	7 013			449	227	11 588
Polsko	22 176	44 377				731	67 284
Maďarsko	8 642	14 248		2 031		386	25 307

Zdroj: Evropská komise, 2007; vlastní úpravy

Příloha č. 11 Národní strategický referenční rámec České republiky

NSRF Financial Table			Breakdown by theme as proposed by the Czech Republic in its draft operational programmes	
Operational Programme	Fund	Total		
Convergence Objective	Community Contribution			
ERDF and CF				
OP Enterprise and Innovations	ERDF	3 041 312 546		
OP Research and Development for Innovations	ERDF	2 070 680 884		
OP Environment		4 917 867 098		
	ERDF	702 482 212		
OP Transport	CF	4 215 384 886		
		5 774 081 203		
	ERDF	1 170 443 650		
Integrated OP	CF	4 603 637 553		
Regional Operational Programmes	ERDF	1 553 010 664		
Central Bohemia		4 659 031 986		
Southwest	ERDF	559 083 839		
Northwest	ERDF	619 651 254		
Southeast	ERDF	745 911 021		
Northeast	ERDF	704 445 636		
Moravia-Silesia	ERDF	656 457 606		
Central Moravia	ERDF	716 093 217		
OP Technical Assistance	ERDF	657 389 413		
ESF				
OP Human Resources and Employment	ERDF	243 835 110		
OP Education for Competitiveness	ESF	1 811 845 772		
Total Convergence Objective	ESF	1 811 845 772		
of which: Regional Convergence		25 883 511 035		
Total ERDF		17 064 488 596		
Total ESF		13 440 797 052		
Cohesion Fund		3 623 691 544		
Competitiveness/Employment Objective				
Community Contribution				
ERDF				
OP Prague Competitiveness	ERDF	234 936 005		
Integrated OP	ERDF	29 379 498		
OP Technical Assistance	ERDF	3 948 062		
ESF				
OP Prague Adaptability	ESF	108 385 242		
OP Human Resources and Employment	ESF	25 575 633		
OP Education for Competitiveness	ESF	16 869 009		
Total Competitiveness Objective		419 093 449		
Total ERDF		268 263 565		
Total ESF		150 829 884		
Total NSRF		26 302 604 484		

European Regional Development Fund /Cohesion Fund 2007-13

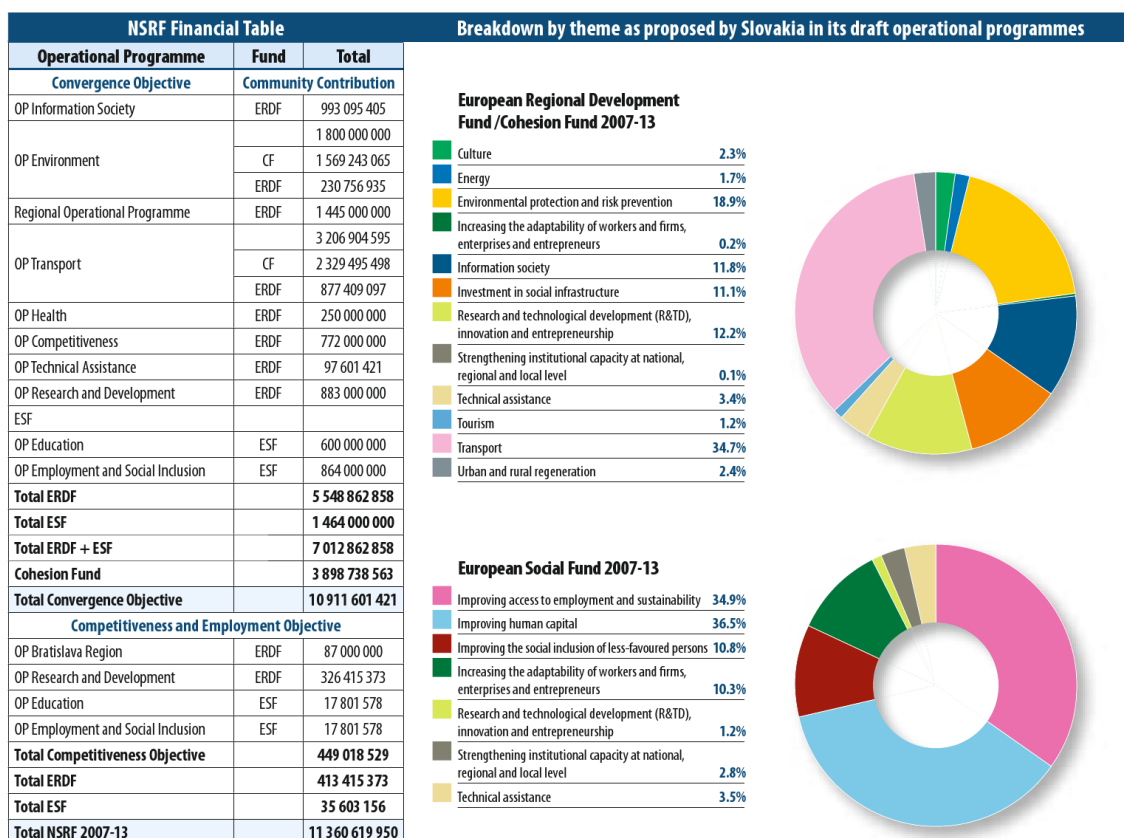
Culture	2.3%
Energy	5.2%
Environmental protection and risk prevention	19.0%
Improving access to employment and sustainability	0.2%
Improving human capital	0.1%
Improving the social inclusion of less-favoured persons	0.0%
Increasing the adaptability of workers and firms, enterprises and entrepreneurs	1.4%
Information society	4.1%
Investment in social infrastructure	5.4%
Mobilisation for reforms in the fields of employment and inclusion	0.0%
Research and technological development (R&TD), innovation and entrepreneurship	18.3%
Strengthening institutional capacity at national, regional and local level	0.6%
Technical assistance	3.1%
Tourism	3.1%
Transport	33.4%
Urban and rural regeneration	3.8%

European Social Fund 2007-13

Improving access to employment and sustainability	18.0%
Improving human capital	40.5%
Improving the social inclusion of less-favoured persons	9.7%
Increasing the adaptability of workers and firms, enterprises and entrepreneurs	18.0%
Mobilisation for reforms in the fields of employment and inclusion	0.6%
Strengthening institutional capacity at national, regional and local level	9.7%
Technical assistance	3.5%

Zdroj: European Commission, 2007a, s. 19

Příloha č. 12 Národní strategický referenční rámec Slovenska

Zdroj: European Commission, 2007a, s. 70

Příloha č. 13 Národní strategický referenční rámec Polska

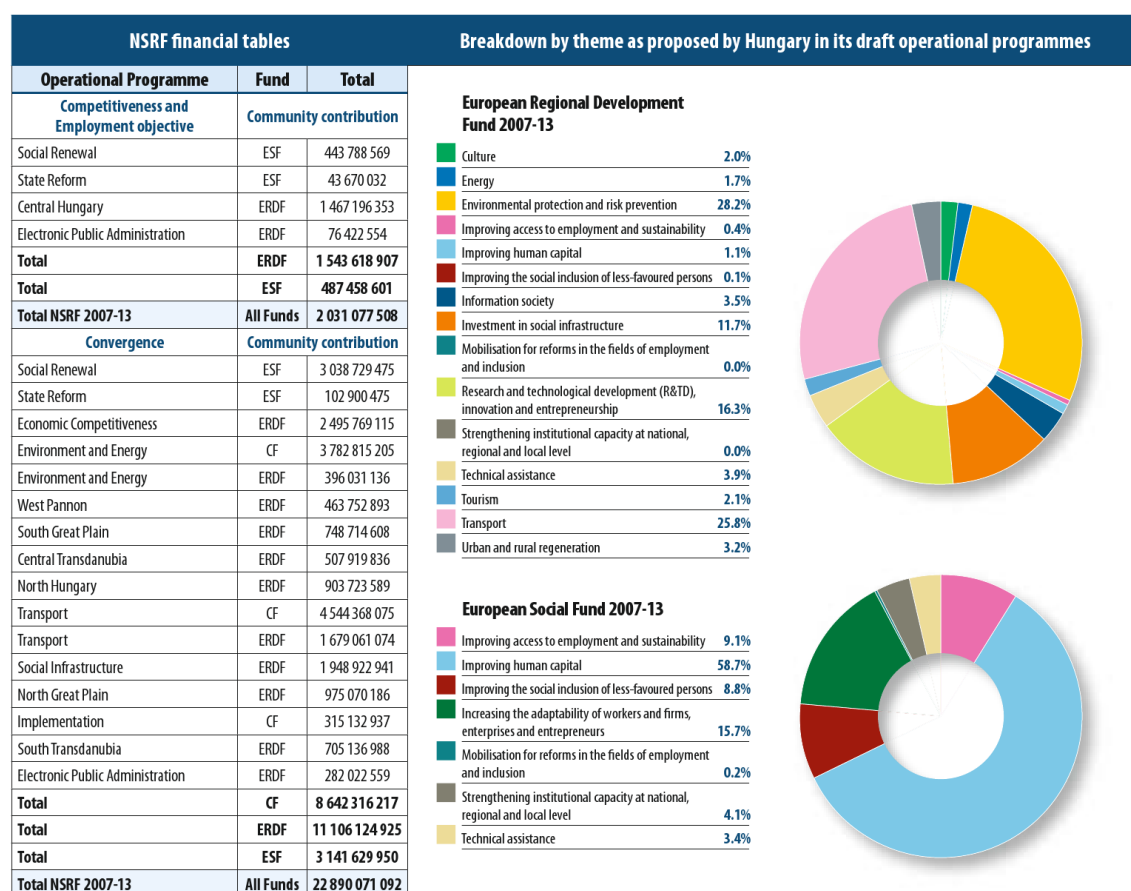
NSRF Financial Table			Breakdown by theme as proposed by Poland in its draft operational programmes	
Operational Programme	Fund	Total		
Convergence Objective				
16 Regional OPs:		16 555 614 188		
ROP Dolnośląskie	ERDF	1 213 144 879		
ROP Kujawsko-pomorskie	ERDF	951 003 820		
ROP Lubelskie	ERDF	1 155 854 549		
ROP Lubuskie	ERDF	439 173 096		
ROP Łódzkie	ERDF	1 006 380 910		
ROP Małopolskie	ERDF	1 290 274 402		
ROP Mazowieckie	ERDF	1 831 496 698		
ROP Opolskie	ERDF	427 144 813		
ROP Podkarpackie	ERDF	1 136 307 823		
ROP Podlaskie	ERDF	636 207 883		
ROP Pomorskie	ERDF	885 065 762		
ROP Śląskie	ERDF	1 712 980 303		
ROP Świętokrzyskie	ERDF	725 807 266		
ROP Warmińsko-mazurskie	ERDF	1 036 542 041		
ROP Wielkopolskie	ERDF	1 272 792 644		
ROP Zachodniopomorskie	ERDF	835 437 299		
OP Development of Eastern Poland	ERDF	2 273 793 750		
OP Infrastructure & Environment	ERDF, CF	27 913 683 774		
	ERDF	5 737 330 000		
	CF	22 176 353 774		
OP Innovative Economy	ERDF	8 254 885 280		
OP Technical Assistance	ERDF	516 700 000		
OP Human Capital	ESF	9 707 176 000		
Performance reserve	ERDF, ESF	1 331 304 099		
Convergence Objective	All funds	66 553 157 091		
	ERDF, ESF	44 376 803 317		
	ERDF	33 338 323 218		
	ESF	9 707 176 000		
	CF	22 176 353 774		
Convergence Objective	Performance reserve (ERDF, ESF)	1 331 304 099		
European Territorial Cooperation Objective	EFRR	731 092 675		

European Regional Development Fund /Cohesion Fund 2007-13		
Culture		1.8%
Energy		4.0%
Environmental protection and risk prevention		15.8%
Information society		6.7%
Investment in social infrastructure		4.9%
Mobilisation for reforms in the fields of employment and inclusion		0.0%
Research and technological development (R&D), innovation and entrepreneurship		18.8%
Strengthening institutional capacity at national, regional and local level		0.1%
Technical assistance		3.5%
Tourism		1.8%
Transport		40.9%
Urban and rural regeneration		1.7%

European Social Fund 2007-13		
Improving access to employment and sustainability		25.8%
Improving human capital		36.8%
Improving the social inclusion of less-favoured persons		11.2%
Increasing the adaptability of workers and firms, enterprises and entrepreneurs		16.1%
Mobilisation for reforms in the fields of employment and inclusion		0.7%
Strengthening institutional capacity at national, regional and local level		5.3%
Technical assistance		4.0%

Zdroj: European Commission, 2007a, s. 60

Příloha č. 14 Národní strategický referenční rámec Maďarska

Zdroj: European Commission, 2007a, s. 51